MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKUTETO
VERSLO TEIĖS KATEDRA

EUGENIJUS MILIUKAS
Civilinės teisės programa

SUTARTIES SĄLYGŲ PAKEITIMAS ŠALIŲ KONKLIUDENTINIAIS VEIKSMAIS - ESTOPPEL TAISYKLĖ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas-
Olga Petroševičienė

Vilnius, 2009

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

SUTARTIES SĄLYGŲ PAKEITIMAS ŠALIŲ KONKLIUDENTINIAIS VEIKSMAIS - ESTOPPEL TAISYKLĖ

Verslo teisės magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62401S111

Recenzentas

_____ 2009 m. gruodžio ___ d.

Vadovė

Olga Petroševičienė

_____ 2009 m. gruodžio __ d.

Atliko

CVTmd8-01 gr. stud.

Eugenijus Miliukas

_____ 2009 m. gruodžio 15 d.

Vilnius, 2009

TURINYS

ĮVADAS....3
1. SUTARTIES FORMOS REIKALAVIMAI KONTINENTINĖS TRADICIJOS ŠALYSE....6
1.1. Romėnų teisė....6
1.2. Europa reguliavimas *ad hoc* ir tai lėmusios priežastys....8
1.3. Sutarties formos reikalavimų nesilaikymo sankcijos ir jų išimtys....13
2. ESTOPPEL TAISYKLĖ (ANGLOSAKSAI)....17
2.1. Anglosaksų tradicijos šalių sutarties formos reikalavimai ir Estoppel....17
2.2. Estoppel istorinė analizė....19
2.3. Estoppel efektas, taikymo elementai ir panaikinimas....22
2.4. Sutarčių teisės doktrina ir Estoppel....27
2.5. Estoppel porūšiai....29
2.6. Estoppel nuostoliai....32
3. ESTOPPEL IN *TROIKA* (CISG, UNIDROIT, PECL) 35
3.1. Estoppel in CISG....35
3.2. Estoppel in Unidroit....36
3.3. Estoppel in PECL....38
3.4. Išvada arba Europos sutarčių teisės vizija....40
4. ESTOPPEL LIETUVOJE....43
4.1. *Lex in pari materia* Lietuvoje....43
4.2. Sutarties formos laisvės ir *contrarius actus* principai Lietuvos teisėje 44
4.3. *Contrarius actus* principo išimtis arba Estoppel 48
IŠVADOS....55
PASIŪLYMAI....56
LITERATŪROS SĄRAŠAS....57
SANTRAUKA....61
SUMMARY....62

ĮVADAS

Romėnų teisininkai aiškino, jog sutarčiai sudaryti vien šalių vidinės valios, noro nepakanka - vidinė valia, kol nėra išreikšta, negali sukelti teisinių padarinių, nes žmonės apie ją tiesiog nieko nežino[1]. Kadangi šalys privalo aiškiai išreikšti savo valią sudarant sandorį, šiandien toks valios išreiškimas dažniausiai pasireiškia įtvirtinant ją sutartyse. Tačiau sudarius sutartį, neretai šalys atitinkamai veikia, siekdamos pakeisti savo sutartinių santykių turinį, to neįtvirtindamos sutarties pagrindu. Todėl natūraliai kyla klausimas – ar toks valios išreiškimas (konkliudentiniais veiksmais) gali lemti rašytinės sutarties nuostatų pakeitimą? Būtent į šį klausimą ir mėginama atsakyti šiame darbe.

Temos aktualumas. Teisinėje literatūroje iki šiol sutarčių teisės reikalavimai sutarties sudarymo formai buvo aptariami labai glaustai, nepateikiant sutarties formos reikalavimo atsiradimo istorijos, šiandieninio būtinumo, jos lyginimo su kitos teisinės tradicijos sistemos reikalavimais. Pamatinį Kontinentinės tradicijos šalių reguliavimą dėl sutarties formai keliamų reikalavimų yra pateikęs V. Mikelėnas savo studijoje[2], tačiau labai siaurai. Šiame darbe detaliai atskleidžiami sutarties formos reikalavimai kildinami nuo pat Romos teisės laikų. Trumpai pateikiami sutarties formos reikalavimai Kontinentinės ir Anglosaksų teisinės sistemos valstybėse – lyginamoji analizė. Išsamiai atskleidžiamos priežastys, lėmusios sutarties sudarymo formos reikalavimus šiandieniniame teisės pasaulyje. Aptariamos sutarties formos nesilaikymo pasekmės ir joms taikomos išimtys tiek Anglosaksų, tiek Kontinentinės tradicijos šalyse. Daugiausia dėmesio šiame darbe yra skiriama rašytinės sutarties modifikavimui ar nutraukimui keliamiems formos reikalavimams. Išsamiai atskleidžiami sutarčių teisės reguliavimo reikalavimai tokiems atvejams ir jų nesilaikymo pasekmės. Nemažai dėmesio skiriama sutarties modifikavimo ar nutraukimo formos reikalavimų nesilaikymo pasekmių išimčiai, vadinamai Estoppel taisyklei (Anglosaksai), kurios ištakos aptinkamos dar Romos teisės laikais. Iki šiol ši taisyklė visiškai nebuvo analizuota Lietuvos teisinėje literatūroje, todėl šio darbo aktualumas pasireiškia tuo, jog jame išsamiai aptarta minėta taisyklė, kurios taikymas užsienio praktikoje yra jau senai žinomas.

Tyrimo objektas. Šio darbo tyrimo objektas yra sutarčių teisės keliami reikalavimai sutarčių sudarymo formai, sutarties modifikavimo ar nutraukimo formai keliami reikalavimai bei formos nesilaikymo teisinės pasekmės tiek Anglosaksų, tiek Kontinentinės teisės tradicijos šalyse. Daugiausia dėmesio skiriama sankcijoms, jei yra nesilaikoma sutarties formos reikalavimų sutartį

1 I. Nekrošius, V. Nekrošius, S. Vėlyvis „Romėnų teisė“, II leid., Vilnius: Justitia, 1999 m., p., 219.
2 V. Mikelėnas „Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija“, Vilnius: Justitia, 1996 m.

nutraukiant ar modifikuojant, taip pat sankcijų išimčiai – vadinamai Estoppel taisyklei, kuri daugiau nei tūkstantį metų vystėsi Anglosaksų teisinėje sistemoje.

Tyrimo tikslai. Šio darbo tyrimo tikslas yra išanalizuoti Anglosaksų teisinėje sistemoje įtvirtintą Estoppel taisyklę, kuri yra laikoma sankcijų dėl sutarties formos reikalavimų nesilaikymo sutartį modifikuojant ar nutraukiant išimtimi. Kartu siekiama išsiaiškinti, ar minėta taisyklė aptinkama Kontinentinės tradicijos šalyse, tuo pačiu ir Lietuvoje, jos taikymo sąlygos ir pasekmės.

Baigiamojo darbo uždaviniai. Atsižvelgiant į šio darbo objektą ir tikslą, yra iškeliami šie darbo uždaviniai:

1. Pateikti Kontinentinės ir Anglosaksų teisinės tradicijos šalių sutarčių teisės reguliavimą dėl sutarties formai keliamų reikalavimų, jų nesilaikymo sankcijas bei jų išimtis ir jas tarpusavyje palyginti.
2. Pateikti Estoppel taisyklės Anglosaksų tradicijos šalių sutarčių teisės reguliavimą.
3. Išanalizuoti 1980 m. Vienos konvenciją dėl tarptautinio pirkimo-pardavimo sutarčių, Unidroit bei Europos sutarčių teisės principus, siekiant nustatyti, ar juose taip pat numatyta Estoppel taisyklė.
4. Išanalizuoti Lietuvos teisėje numatytus sutarties formos reikalavimus, jų nesilaikymo pasekmes, LR CK įtvirtintą Estoppel taisyklę bei jos praktinį taikymą teismų praktikoje.

Tyrimo metodai. Siekiant įgyvendinti aukščiau įvardytą šio darbo tikslą, bus naudojami tokie tyrimo metodai: istorinis, lyginamasis, lingvistinis, loginis, sisteminis ir kt.

Istorinis. Naudojant šį metodą darbe atskleidžiami sutarties formos reikalavimai nuo pat Romos teisės laikų iki šiandieninio reguliavimo, įtvirtinto Lietuvos teisėje. Išsamiausiai pateikiama Estoppel taisyklės istorinė analizė Anglosaksų valstybėse, kur ši taisyklė gyvuoja jau daugiau nei tūkstantį metų.

Lyginamasis. Lyginamuoju metodu lyginamos dvi skirtingos teisinės sistemos, tai yra Anglosaksų bei Kontinentinės tradicijos valstybių reguliavimas dėl sutarties formos reikalavimų bei Estoppel taisyklės. Šios teisinės sistemos lyginamos kartu su *lex mercatoria*, t.y. Unidroit bei Europos sutarčių teisės principais, taip pat su 1980 m. Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių-pirkimo pardavimo sutarčių.

Sisteminis-loginis. Šis metodas naudojamas siekiant atskleisti sutarčių teisės normų, kurios reguliuoja sutarties formai keliamus reikalavimus, vidinę struktūrą. Teisinės normos analizuojamos kaip tam tikra teisinės sistemos visuma ir tiriamas santykis su kitomis teisės normomis. Normos

nagrinėjamos ne tik Lietuvos, bet ir kitų teisinių sistemų kontekste, ieškant teisinio reguliavimo pamato sutarties formos keliamiems reikalavimams bei jų išimčiai – Estoppel taisyklei.

Lingvistinis. Šis metodas bus taikomas nustatant įstatymo leidėjo tikrąją valią, siekiant sureguliuoti sutarties formai keliamus reikalavimus ir jų nesilaikymo sankcijas. Šis metodas ypač svarbus analizuojant užsienio šalių teisės aktus, kuriuos verčiant gali būti suteiktos skirtingos reikšmės, dėl ko kiltų neaiškumų.

Kiti metodai. Teleologinio metodo pagalba buvo siekiama išsiaiškinti konkrečios įstatymų nuostatos priėmimo aplinkybes bei nustatyti, kokių tikslų siekė įstatymų leidėjas. Loginis ir apibendrinimo metodai buvo pasitelkti apibendrinti analizuotai teorinei ir praktinei mokslinio tyrimo medžiagai bei išvadoms suformuluoti. Dokumentų analizės metodo pagalba buvo tiriami daugelis teisės aktų.

Tyrimo šaltiniai. Rašant šį darbą buvo išanalizuota tiek Lietuvos, tiek užsienio teisininkų darbai (monografijomis, komentarais, straipsniais), bei Lietuvos ir užsienio teismų praktika. Kaip minėta aukščiau, Lietuvoje šio darbo aptariama tema nebuvo išsamiai nagrinėta, todėl daugiausia remiamasi užsienio šalių teisine literatūra ir joje įtvirtinta doktrina. Šiame darbe daugiausia remiamasi autoritetingų teisės mokslininkų G.H. Treitel, R. Good, E. McKendrick, H. Beale ir E. Cooke darbais. Taip pat nemažai analizuojama užsienio teismų praktika, visgi pagrindinis dėmesys skiriamas Lietuvos teismų praktikai. Šio darbo analizei atlikti be teisinės literatūros bus pasitelkti ir tarptautiniais dokumentai, t.y. 1980 m. Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo taip pat *lex mercatoria* medžiaga (Unidroit bei Europos sutarčių teisės principais).

Darbo struktūra. Magistrinį darbą sudaro įžanga, keturios dalys iš išvados. Kiekviena darbo dalis suskirstyta į skyrius pagal nagrinėjamų klausimų pobūdį. Darbo sandarai įtakos turėjo tai, kad darbe nagrinėjama ne tik teisinio reglamentavimo problematika, tačiau atskleidžiama ir sutarties formų reglamentavimo būtinumo specifika. Pirmajame darbo skyriuje, atsižvelgiant į iškeltus tikslus, aptariami Kontinentinės tradicijos šalių sutarties formos keliami reikalavimai, tai lėmusios priežastys, jų nesilaikymo sankcijos. Antrajame trumpai pateikiamas Anglosaksų reguliavimas, tačiau pagrindinis dėmesys skiriamas Estoppel taisyklei. Trečiajame analizuojamas 1980 m. Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių, Unidroit bei Europos sutarčių teisės principų reguliavimas dėl sutarties formai keliamų reikalavimų, jų nesilaikymo pasekmės bei Estoppel taisyklė. Ketvirtajame pateikiama Lietuvos teisėje egzistuojanti Estoppel taisyklės analizė.

1. SUTARTIES FORMOS REIKALAVIMAI KONTINENTINĖS TRADICIJOS ŠALYSE

Šiame skyriuje pateikiamas bendras Europos sutarčių teisės reguliavimas dėl sutarties formai keliamų reikalavimų. Aptariamos visos sutarties sudarymo formos ir jų kilmė nuo pat Romos teisės laikų bei šiandieninė jų paskirtis, kuri lėmė tai, kad dauguma Europos valstybių pasirinko bendrą reguliavimą dėl sutarčių formai keliamų reikalavimų. Išsamiai paaiškinama, kas turėjo įtakos, jog vieni sandoriai sudaromi žodžiu, kitais veiksmais (konkliudentiniais ir tylėjimu), raštu bei notariškai. Aptariamos sutarties modifikavimo ir nutraukimo formos reikalavimai bei jų nesilaikymo pasekmės (sankcijos) Europos valstybių reguliavime. Šio skyriaus pabaigoje pateikiami išskirtiniai atvejai Europos valstybių reguliavime, kai teismai netaiko griežtų sankcijų dėl sutarties formos nesilaikymo sutartį pakeičiant ar ją nutraukiant.

1.1. Romėnų teisė

Nuo pat pirmos dienos romėnų teisės egzistavimo buvo žinomi šiandien taikomi sutarties sudarymo formos reikalavimai. Pirmoji žinoma romėnų teisės sutartis buvo paskolos sutartis – *nexum* (lot.). Vokiečių mokslininkas, 20 a. pradžioje tyrinėjęs romėnų teisę, F.Girard vaizdžiai nurodo, jog ši sutartis yra senesnė už pačią Romą[3]. Jos sudarymo forma pasireiškė tuo, jog jai sudarant privalėjo dalyvauti svėrėjas ir penki liudininkai. Šios sutarties įvykdymui, t.y. skolos grąžinimui, buvo taikomas principas ***contrarius actus*** (lot.): **santykius galima nutraukti tik tokia pačia forma, kokie jie sukurti**. Minėto principo taikymas *nexum* sutarčiai pasireiškė tuo, jog skola turėjo būti grąžinama tokia pačia forma kaip ir sudaroma sutartis, t.y. sandoris sudaromas dalyvaujant penkiems liudininkams ir svėrėjui[4]. Minėta sutartis ir jai taikomas principas buvo ilgą laiką žinomi Romos teisėje, nes jos buvo įtvirtintos ir Dvylikos lentelių įstatymuose. Šios sutarties gana ilgas gyvavimas romėnų teisėje davė pradinį pagrindą sutarčių formos reikalavimams, įtvirtinant *contrarius actus* principą, tačiau pastebima, jog laikui bėgant šios taisyklės taikymas pasidarė liberalus.

Labai svarbus žingsnis tobulinant civilinę teisę buvo *sponsio* arba *stipulatio* sutartis – tai formalus žodinis susitarimas klausimo ir atsakymo forma[5]. Šios sutarties formos reikalavimas pradžioje buvo toks, kad kreditorius užduoda atitinkamą klausimą, o skolininkas nekartodamas pažado turinio atsakydavo *spondeo*. Taigi buvo trys esminiai šios sutarties sudarymo formos reikalavimai: (1) kreditoriaus vieno klausimo ir debitoriaus vieno atsakymo, (2) kad atsakymas

[3] P. F. Girard „Romėnų teisė“, II tomas, Kaunas, 1932 m., p. 115.
[4] I. Nekrošius, V. Nekrošius, S. Vėlyvis „Romėnų teisė“, II leid., Vilnius: Justitia, 1999 m., p. 211.
[5] P. F. Girard „Romėnų teisė“, II tomas, Kaunas, 1932 m., p. 122.

visiškai atitiktų klausimą, ir (3) kad klausimas ir atsakymas būtų sudaryti žodžiu[6]. Sandorio įvykdymui, skirtingai nei nexum sutarties atveju, formos reikalavimai jau nebebuvo taikomi. Vėliau buvo imta naudoti kitokias pažado formas, kol galiausiai buvo atsisakyta konkrečios formuluotės ir *stipulatio* sutarčiai sudaryti užtekdavo abstraktaus klausimo ir atitinkamo atsakymo į jį[7]. Tai buvo labai lanksti (angl. „*flexible*“) sutartis, nes ji galėjo apimti bet kokio pobūdžio susitarimą. Atkreiptinas dėmesys, jog dėl formalumo, materialios išraiškos, stokos tokia sutartis teismuose buvo aiškinama *stricti iuris* (lot. „*griežtai pagal teisę“*). Susitarimo turinys buvo traktuojamas siaurąja prasme[8].

Galiausiai romėnų teisėje dėl sutarties sudarymo formos buvo įtvirtintas visuotinai pripažįstamas sutarties formos laisvės principas, kad šalys pačios pasirenka sudaromos sutarties formą, išskyrus atvejus, kai įstatymas numato kitaip[9]. Dėl šios taisyklės susiformavo sutarčių skirstymas į formalias ir neformalias. Formalioms sutartims buvo priskiriamos tos, kurioms įstatyme įsakmiai buvo numatytas reikalavimas dėl sutarties sudarymo formos. Neformalioms buvo priskiriama *stipuliatio* sutartis ir kitos, kurių nebuvo privaloma sudarinėti raštu – šalys savo valią galėjo reikšti laisvai pasirenkama forma[10]. Valia gali būti reiškiama įvairia forma, tačiau pagrindinės romėnų teisėje buvo dvi: žodis ir raštas. Be to, romėnų teisėje žinomi ir konkliudentiniai veiksmai (*lot. „conclude“)*, t.y. tokie, iš kurių galima spręsti, kad asmuo nori sudaryti tam tikrą sandorį. Taigi romėnų teisėje gyvavusios sandorio sudarymo formos mažai kuo skiriasi nuo šiandieninio formos pasirinkimo.

Analizuojant romėnų teisės reikalavimų dėl sandorio formos jį modifikuojant ar nutraukiant praktinį pritaikomumą tuo laikotarpiu, pastebima, jog teismai, spręsdami ginčus Romoje dėl imperatyviosios teisės sutarčių (lot. „*contractus stricti iuris*“), t.y. kurioms buvo privaloma atitinkama sandorio sudarymo forma, privalėjo griežtai vadovautis sutarties formuluotėmis. Taigi sutarties modifikavimas ar nutraukimas kita nei įstatyme numatyta forma negaliodavo. Vis dėl to, nepaisant minėto formalizmo, jau Romos teisės laikais buvo galima atsikirsti į formaliai teisėtą reikalavimą, nurodant, kad ieškovas yra nesąžiningas. Procesinėje formuluotėje teisėjui jau buvo įrašomas įsakymas priteisti kreditoriui iš skolininko tai, kas jam priklauso vadovaujantis geros sąžinės principais. Gera sąžinė buvo grindžiama principu, jog *venire contra factum propium*[11] – niekam nėra leista prieštarauti savo paties pastarajam poelgiui (angl. „*No*

[6] *Ibid*., p. 126.
[7] I. Nekrošius, V. Nekrošius, S. Vėlyvis „Romėnų teisė“, II leid., Vilnius: Justitia, 1999 m., p. 212.
[8] D. Johnston „Roman law in context“, Cambridge university press, 1999 m., p. 77-78.
[9] I. Nekrošius, V. Nekrošius, S. Vėlyvis „Romėnų teisė“, II leid., Vilnius: Justitia, 1999 m., p. 218.
[10] *Ibid*., 219.
[11] D. Johnston & R. Zimmermann „Unjustified Enrichment Key issues in comparatyve perspective“, Cambridge University Press, 2002 m., p. 275.

one may set himself in contradiction to his own previous conduct")[12]. Todėl sutartis, kurias buvo leista aiškinti pagal sąžinę, pavadintos geros sąžinės sutartimis (lot. „*contractus bonae fidei*"). Prievolės, atsirandančios sutarčių pagrindu, vadintos geros sąžinės prievolėmis. Šių prievolių atsiradimą veikė pretoriai, savo ediktuose nurodydami, kad savo veikloje remsis principais *bonae fides* ir *aequitas*. Dauguma realinių ir konsensualinių sutarčių priklausė šiai kategorijai[13]. Taigi jau Romos teisės laikais, nors teismai ir vadovavosi griežtomis taisyklėmis, tačiau vis dėlto buvo priversti daryti išimtis išskirtinėms situacijoms, kurias spręsdavo vadovaudamiesi sąžiningumo (lot. „*contractus bonae fidei"*) doktrina.

Apibendrinant aukščiau pasakytą, galima daryti išvadą, jog Romos teisėje nuo pat pradžių vyravo principas *contrarius actus*, reiškiantis, jog santykius galima nutraukti tik tokia pačia forma, kokia jie sukurti. Tačiau laikui bėgant minėto principo taikymas silpnėjo ir buvo išvestas naujas – sutarties formos laisvės principas, kad šalys pačios pasirenka sudaromos sutarties formą, išskyrus atvejus, kai įstatymas numato kitaip. Nors pastaroji taisyklė atrodo pakankamai lanksti, lyginant ją su *contrarius actus*, tačiau praktikoje pasitaikydavo situacijų, kai šalys nesilaikydavo reikalaujamos sandorio formos ir teismuose būdavo pareiškiami nepagrįsti reikalavimai, todėl teismai suformavo taisyklę, jog galima atsikirsti į formaliai teisėtą reikalavimą, nurodant, kad ieškovas yra nesąžiningas, remiantis *bonae fides* ir *aequitas* principais. Šiandien šie principai analogišku turiniu aptinkami ir Lietuvos teisėje, t.y. sąžiningumo ir teisingumo principai.

1.2. Europos valstybių sutarčių formos reikalavimų reguliavimas *ad hoc* ir tai lėmusios priežastys

Dauguma Europos valstybių perėmė iš Romos teisės laikų minėtus sutarties laisvės formos ir *contrarius acus* principus. Siekiant atskleisti šių principų turinį Europos valstybių sutarčių teisėje, toliau šiame skyriuje bus remiamasi dviejų gerai žinomų mokslininkų Hein Kotz ir Axel Flessner paruošta studija[14], kurioje iš esmės aptarta Europos sutarčių teisėje įtvirtintos sutarčių formos, jų reikalavimai bei tai nulėmusios priežastis. Taip pat analizuojamos sankcijos nesilaikant sutarties modifikavimo ar nutraukimo formos reikalavimų bei sankcijų išimtis, kuri taikoma analogiškai kaip ir Romos teisėje.

[12] Internetinė enciklopedija - http://en.wiktionary.org/wiki/venire_contra_factum_proprium .
[13] I. Nekrošius, V. Nekrošius, S. Vėlyvis „Romėnų teisė", II leid., Vilnius: Justitia, 1999 m., p. 214 – 215.
[14] H. Kotz & A. Flessner „European contract law: formation, validiry and context of contracts; contract and third parties", Vol. 1, Clarenden Press: Oxford, 2002 m.

***Rašytinės sutartys*[15]**

Nuo pat Romos laikų *stipulatio* buvo laikomas pakankamas pagrindas sutarčiai sudaryti ir jis nereikalavo rašytinės ar kokios kitos formos[16]. Tačiau laikui bėgant tradicinį sandorio sudarymą pakeitė dokumentai, spausdinami dideliais kiekiais (angl. „*scriveners"*), kuriuos sudarant jokie liudininkai nedalyvauja ir sutartys nėra registruojamos jokiame registre. Dėl ko ir išsivystė idėja, jog formalumas *extra* reikalavimas sandorio galiojimui yra būtinas, nepaisant šalių valios, kai tam buvo ypatinga priežastis to reikalauti. Sandorį sudaryti raštu yra nepatogu, nes tai atima daug laiko ir kaštų – turi būti paruoštas sutarties projektas, suderintas, tinkamai įtvirtintas ir pasirašytas abiejų šalių. Ši iš pirmo žvilgsnio paprasta procedūra neretai atima daug laiko ir kaštų, todėl šalys siekia jos vengti. Todėl teisė įtvirtina minėtą formalų reikalavimą tik tada, kai tam yra būtinybė. Teorijoje išskiriamos keturios priežastys, kada pripažįstama, jog tokia būtinybė egzistuoja[17]:

i) Įspėjimas (angl. „*notice*"). Sandorių sudarymas rašytine forma yra svarbus dėl vieno akivaizdaus aspekto. Sandoriams, kurių svarba yra didelė, numatytas rašytinės formos reikalavimas susijęs su šalių apsauga nuo nepagrįsto ir neapgalvoto skubėjimo sudarant svarbią ir sudėtingą sutartį[18]. Dažniausiai šis reikalavimas taikomas sandoriams, kuriem pakanka vienos šalies valios, pavyzdžiui, dovanojimas, kai viena šalis duoda kitai šaliai ką nors neatlygintinai. Tokiu atveju kyla klausimas, ar minėtas sandoris buvo sudarytas turint rimtų ketinimų ir tinkamai aptartas (?), todėl duodanti šalis turi būti apsaugota nuo impulsyvaus dosnaus geranoriškumo, kuris buvo sąlygotas gailesčio ar kitos psichologinės būsenos. Dovanojimo sandorį įforminant raštu, ši rizika išvengiama – šalys atlikdamos formalumus, dar kartą gali pasitikrinti, ar tikrai jo valia atsispindi sutartyje, t.y. paskutinis šansas dar kartą įsitikinti sudaromu sandoriu (angl. „*a formality afforts him a final chance to reflect on what he is doing.*"). Kitas geras pavyzdys yra garantija, nes daugumoje kontinentinės sistemos valstybių reguliavime yra numatyta, jog garantiją pasirašo tik garantas, šiuo atveju kreditoriaus valia nereikalinga (LR CK 6.91 str., Ispanijos Civilinio kodekso 1827

[15] Šio darbo autorius sąmoningai šią darbo dalį pradeda nuo rašytinių sutarčių, o ne nuo žodinių. Dažniausiai žodinės sutartys yra kasdieniai nereikšmingi sandoriai, kuriems nėra numatytas koks nors specifinis reguliavimas, todėl žodinė sutarties sudarymo forma bus aptarta šiame darbe lyginant ją su rašytine ar kitomis sutarties formomis, jos neišskiriant į atskirą skyrių. Jokiu būdu žodinė sutartis nėra nuvertinama, ji kaip tik pranašiausia, kadangi yra lengviausiai sudaroma. Šio darbo autorius, dėl darbo apimties stokos, taip pat neaptaria Europoje keliamų reikalavimų sandorių sudarymui konkliudentiniais veiksmais bei tylėjimu, tačiau šie institutai išsamiau bus aptarti Lietuvos teisės reguliavime.

[16] Dh Van Zyh „History and principles of Roman private law", Durban: Butterworths, 1983 m., p. 254.

[17] H. Kotz & A. Flessner „European contract law: formation, validiry and context of contracts; contract and third parties", Vol. 1, Clarenden Press: Oxford, 2002 m., p. 81.

[18] Sutarčių formos reikalavimo būtinumą pabrėžia ir šio darbo autorius kitame savo darbe – „Sunku įsivaizduoti, kaip būtų įrodinėjamas žodinis toks susitarimas, tačiau tokia pareiga tektų šaliai, kuri teigtų esant sutarties novaciją (LR CPK 178 str.) <...> Tačiau, kaip minėta, novacija sukelia itin svarbius teisinius padarinius, todėl manytina, jog įstatymų leidėjas tūrėtų numatyti, jog novacijos sutartis privalo būti sudaryta raštu, kaip yra numatyta expromissio (CK 6.118 str.) atveju" – E.Miliukas „Novacija: teorija ir praktika", Teisės ir mokslo praktikos žurnalas Justitia, Vilnius, Nr. 2007/4 (66), 2007 m., p. 39.

straipsnis)[19]. Nors minėtam sandoriui parengti nereikia daug laiko, tačiau kai ji parengta ir garantas paima parkelį į rankas, tada jis suvokia, jog jis pereina į prievolės „sferą“ (angl. „*when a pen is put in their hand they are entering the sphere of obligation“*) ir tai koncentruoja jo mintis ties klausimu, ar jis tikrai nori sudaryti ruošiamą sandorį. Kitais žodžiais tariant, šaliai formaliu reikalavimu tiesiog suteikiama galimybė jį rengiant dar kartą gerai viską apmąstyti saugantis nuo impulsyvių neapgalvotų sprendimų. Šis reikalavimas pagrįstas, juk garantijos atveju, kai garantas vienašališkai įsipareigoja atsakyti kreditoriui už skolininko neįvykdytas prievoles, **visų pirma,** yra rizikingas verslas. Siekiant užtikrinti, kad garantas žinojo ir suvokė riziką ir įsitikino tuo, ką jis prisiima (angl. „*earnest about what h eis undertaking*“), garantijai dažniausiai privalo būti sudaroma rašytine forma[20]. Taigi šalis turi būti apsaugota nuo teisminio ginčo, nes gali būti pareikšti ieškiniai dėl įvykdymo už stambią sumą sandorio, kuris iš tikrųjų nebuvo sudarytas[21].

ii) Sutarties sudarymo fakto konstatavimas. Šalys, sudarydamos sudėtingus sandorius, kaip antai žemės pirkimas-pardavimas, statybos rangos sutartis, ilgalaikės nuomos sutartis ir pan., gali užtrukti daug laiko derybose, kas sąlygos neaiškumą, ar sandoris sudarytas, ar vis dar vyksta derybos. Dažniausiai šalys mano ir tikisi, jog ikisutartiniuose santykiuose šalis gali bet kada nutraukti derybas, šalys taip pat supranta, jog jos gali nesiremti priešingos šalies teiginiais, kol jie neįtvirtinti raštu. Tačiau vienai šaliai gali atrodyti, jog sandoris sudarytas ir jį reikia vykdyti, o kita gali pareikšti, jog dar ne visos sąlygos aptartos ir sutartis nėra sudaryta. Tačiau kai šalys sudaro sutartį raštu, tokie ginčai eliminuojami. Taigi privaloma rašytinė forma gali būti nustatyta procesiniais – įrodinėjimo tikslais[22].

iii) Sutarties turinio nustatymas. Šalys, sudariusios sutartį žodžiu, yra labai arti ginčo dėl tikrojo susitarimo turinio. Sudarant sutartį žodžiu, šalys gali skirtingai suvokti sandorio turinį ar jo tikslą. Gali būti ir tokia situacija, kai šalys tarpusavyje siekia sudaryti skirtingą sandorį. Sudarius sutartį raštu, tokia tikimybė išlieka, tačiau ji yra labai minimali. Sudarant rašytinį sandorį, lengviau išsiaiškinti jo tikrąjį turinį[23]. Žodinio sandorio dalyviai praėjus ilgesniam laikui pamiršta atskiras aplinkybes, sąlygas arba jas atsimena netiksliai, iškreipia[24], tačiau sudarant sandorį raštu, susitarimo

[19] Pavyzdžiui Šveicarijoje fizinio asmens garantija privalo būti sudaroma pas notarą, jei garantijos suma viršija du tūkstančius frankų, ir garantas privalo asmeniškai ranka įrašyti joje garantijos sumą skaičiais ir žodžiais, siekiant vėliau identifikuoti asmens rašyseną. - H. Kotz & A. Flessner „European contract law: formation, validiry and context of contracts; contract and third parties“, Vol. 1, Clarenden Press: Oxford, 2002 m., p. 87-88; Išsamiau apie garantijos rašytinę formą – G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 181.

[20] H. Kotz & A. Flessner „European contract law: formation, validiry and context of contracts; contract and third parties“, Vol. 1, Clarenden Press: Oxford., p. 87.

[21] D. Vasarienė „Civilinė teisė. Paskaitų ciklas“ Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002 m., p. 54.

[22] V. Mikelėnas „Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija“, Vilnius: Justitia, 1996 m., p. 292.

[23] D. Vasarienė „Civilinė teisė. Paskaitų ciklas“ Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002 m., p. 53.

[24] V. Mikelėnas „Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija“, Vilnius: Justitia, 1996 m., p. 293.

turiniui laikas neturi įtakos, nes sąlygos yra užfiksuotos popieriuje.[25] Prireikus, yra lengviau patikrinti rašytinio sandorio turinį, nes tikrinant žodinio sandorio turinį tenka vadovautis jo dalyvių ir liudytojų atmintimi[26], kurie ne tokie objektyvūs kaip įtvirtintas susitarimas popieriuje. Be to, dažniausiai tokio sandorio liudininkai būna tik jo sudarytojai, todėl gali kilti sandorio įrodymo problema[27].

iv) Vartotojų teisių apsauga. Lietuvoje įgyvendintos mažiausiai 9 esminės ES direktyvos, susijusios su bendrosiomis sutarčių nuostatomis, skirtomis vartotojų apsaugai[28]. Šiuo klausimu net Prancūzijoje mokslininkai teigia, jog tai tolygu *renaissance de formalisme*. Tai paaiškinama tuo, jog šiuolaikinė moderni teisė reikalauja, kad sutartis būtų sudaryta raštu, kai viena iš šalių reikalauja specialios apsaugos[29]. Šiuo atveju kalbama apie silpnąją šalį, t.y. vartotoją[30]. Dažniausiai vartojamojo kredito, draudimo ir kitos sutartys privalomai sudaromos raštu, siekiant, kad silpnoji šalis būtų tinkamai informuota apie sudaromą sandorį ir jo teisines pasekmes (angl. „*give information*“). Pavyzdžiui, vartotojas, kuriam skubiai reikėjo pinigų, sudarė vartojamąjį kreditą nesidomėdamas jo sąlygomis, nes labai skubėjo ir neturėjo laiko su visa mase pateikiamos informacijos susipažinti, tokiu atveju jis negali vėliau teigti, jog sandorį sudarė nesuvokdamas jo turinio, nes jo parašas jau yra. Arba draudimo sutartys, kurios dažniausiai būna sudėtingos dėl savo specialių sąlygų, todėl nesant rašytinio susitarimo ir kilus ginčui būtų sunkiai įrodinėjamos. Štai kodėl LR CK 6.989 straipsnio 2 dalis numato, jog vienintelis leistinas įrodymas įrodinėjant draudimo sutartį gali būti draudimo polisas[31]. Taip siekiama apsaugoti ne tik pačius vartotojus, bet ir verslo subjektus, kurie jiems teikia paslaugas užtikrinant sudarytų sutarčių stabilumą ir civilinę apyvartą.

Aukščiau buvo įvardinti teorinio pobūdžio būtinumas sutarčių sudarymui raštu ir jų pagrindimas, tačiau be rašytinių sutarčių negalėtų vystytis komercinė prekyba, todėl ir patys verslo subjektai yra suinteresuoti sudaryti sandorius raštu. Šį reiškinį paaiškina tai, jog: pirma, verslo subjektai turi turėti visus dokumentus raštu, susijusius su jų veikla, nes dažnai tokie verslo subjektai būna didelės bendrovės, kuriuose dirba daug žmonių skirtinguose departamentuose – vieni

[25] D. Ambrasienė et al. „Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis.“, II tomas, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2008 m., p. 324.
[26] D. Vasarienė „Civilinė teisė. Paskaitų ciklas“ Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002 m., p. 53., taip pat D. Ambrasienė et al. „Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis.“, II tomas, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2008 m., p. 324.;
[27] A. Brazdeikis in „Civilinė teisėBendroji dalis: vadovėlis“, moks. Redaktorius V.Mizaras, Vilnius: Justitia, 2009 m., p. 331.
[28] Išsamiau - „Europos sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje“, Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005 m., p. 117-224.
[29] V. Mikelėnas „Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija“, Vilnius: Justitia, 1996 m., p. 292.
[30] *Ibid.,* p. 293.
[31] T. Kontautas „Draudimo sutarčių teisė: monografija.”, Vilnius: Justitia, 2007 m., p. 79 – 85.

aptarnauja klientą, kiti gamina produkciją, ją pakuoja, pristato ir t.t., todėl kiekvienas įmonės darbuotojas, susipažinęs su sutartimi, galėtų nustatyti, koks yra jo darbdavio ir kliento santykis. Šiuo atveju užtikrinamas sklandus verslo subjekto darbas tinkamai vykdant savo prievoles – jų nepamirštant, neiškraipant – visada yra dokumentas, kuris atlieka tarsi instrukcijos funkciją. Antra, verslo subjektai yra linkę mąstyti strategiškai – planuoti savo įplaukas ir kaštus laiko tėkmėje, t.y. nori verstis verslu taip, kaip jie patys tai numato, o tai įmanoma tik tuo atveju, kai sutarties sąlygos ir jos terminai aiškiai įtvirtinti sutartyje raštu. Todėl neveltui sakoma, jog sutartys - tai labiausiai paplitęs būdas santykių reguliavimui verslo praktikoje[32]. Tai visiškai pateisinamas požiūris, kuris sąlygoja tai, jog šiandien vieninteliai sandoriai, sudaromi žodžiu, yra kasdieniai sandoriai, kuriuos šalys įvykdo iškart – „*sudarymo metu" (*LR CK 1.73 straipsnio 1 dalies 1 punktas). Visais kitais atvejais šalys pasirašo atitinkamą formą, blanką ar kokį kitą dokumentą, parašytą raštu ar spausdintu tekstu, patvirtinantį sandorio sudarymą.

Taigi jei teisininkas šiandieną neformalumą traktuos kaip normą, tai jis bus prasilenkęs su šiandienos realybe. Juk ne tik teisės normos vis daugiau reikalauja atitinkamos formos sutarties sudarymo galiojimui, tačiau ir patys žmonės, civilinių teisių subjektai, laiko sutartį sudarytą ir galiojančia tik tada, jei tai yra daroma raštu: žodinė sutartis neverta popieriaus lapo ant kurio ji užrašyta (angl. „*A verbal contract isn't worth the paper it is written on*")[33]. Galima teigti, kad rašytinė sandorio forma yra pranašesnė už žodine formą. Sudarant rašytinį sandorį, lengviau išsiaiškinti jo tikrąjį turinį. Taigi šiandien būtų klaidinga teigti, kad modernioje teisėje formalūs reikalavimai turėtų būti šalinami. Visiškai priešingai - vien dėl vartotojų teisių apsaugos šiomis dienomis formalūs reikalavimai yra praktiškai visose srityse.

Notariniai sandoriai

Pati griežčiausia sandorių sudarymo forma, žinoma Europoje, yra notarinė (lot. „*acte authentique"*). Ji daugiausiai iš aukščiau aptartų reikalauja laiko ir piniginių sąnaudų (notarui privaloma mokėti atlyginimą už jo suteikiamas paslaugas) jos sudarymui, nes šalys, sudarydamos sutartį, privalo apsilankyti pas notarą, nepriklausomą teisės profesionalą su viešosiomis funkcijomis, ir pareikšti apie savo valią jam girdint. Notaras surašo dokumentą ir perskaito jį šalims, siekdamas išaiškinti sudaromo sandorio pasekmes šalims, šalys išreiškia savo valią parašais ir notaras juos patvirtina. Tvirtindamas sandorį notaras patikrina, ar jo turinys neprieštarauja įstatymams. Notaras turi užtikrinti, kad šalys suprastų tikrąsias sudaromo sandorio pasekmes, ištaisyti visas galimas klaidas sutartyje užtikrinant tinkamą civilinę apyvartą. Laikoma, jog

[32] CHarles M. Fox „Working with contracts: what law school doesn't teach you", Practising law institute, 2008 m., p. 13.

[33] H. Kotz & A. Flessner „European contract law: formation, validiry and context of contracts; contract and third parties", Vol. 1, Clarenden Press: Oxford., 2002 m., p. 79.

notariškai tvirtinamas sandoris yra ruošiamas teisės profesionalo, kad joje nebūtų klaidų dviprasmybių – tekstas būtų nepriekaištingas[34]. Tai lėmė, jog jau nuo pat Romos laikų įrodymas, pagrįstas viešo pobūdžio rašytiniu dokumentu (tvirtintas notariškai – *aut. past*.), buvo svaresnis už liudininkų parodymus[35].

Dažniausia notarinės formos sandorių reikalavimas paaiškinamas tuo, jog notariškai tvirtinamų sandorių vertė paprastai yra labai didelė. Tačiau tokia pati vertė ir didesnė būna sudarant akcijų, laivo, kitų vertybių pirkimo pardavimo sandorius, kuriems įstatymas nenumato notarinės formos. Toks išskyrimas paaiškinamas – nekilnojamojo turto sandoris yra labai svarbus fiziniam asmeniui, nes jis tai gyvenime daro kartą ar du. Todėl manytina, jog būtent vartotojo teisių apsaugos tikslais, tarsi suteikiant nekilnojamojo turto prekeivio sugebėjimui prekiauti (įkalbėt) agresyvią charakteristiką (anlg. „*give the aggressive salesmanship charakteristic of realtors*“)[36]. Šalių apsilankymas pas notarą atlieka tarytum „paskutinio įspėjimo“ funkciją (angl. „*warning function“*), leidžiant šaliai tarsi paskutinį kartą apmąstyti sudaromą sandorį ir jo pasekmes. Be to, pabrėžtina, jog dauguma kontinentinės teisės valstybių reikalauja nekilnojamojo turto sandorius registruoti specialiame viešame registre. Siekiant atlikti registravimo veiksmus registrui privaloma pateikti dokumentą, notariškai patvirtinantį sandorio sudarymą, kadangi registras negali vadovautis tiesiog pranešimu apie sandorio sudarymą.

1.3 Sutarties formos nesilaikymo sankcijos ir jų išimtis

Daugumos kontinentinės teisės sistemos tradicijos šalių teisinis reguliavimas numato panašias sankcijas nesilaikant sutarties formos reikalavimų. Minėti reikalavimai analogiškai taikomi ir sutarties modifikavimui ar nutraukimui. Nesilaikant reikalaujamos sutarties formos pasekmės gali būti šios:

i) Paprastos rašytinės formos reikalavimo nesilaikymas sandorio nedaro negaliojančio, tačiau atima iš šalių galimybę, kai kyla ginčas dėl sandorio sudarymo ar jo vykdymo fakto, remtis liudytojų parodymais šį faktą įrodyti. Pakankama priežastimi šiandien laikoma ginčo prevencija, siekiant išvengti atvejų, kai šalys sutartį sudaro žodžiu ir viena jų, pasinaudodama nesąžiningais liudininkais, įrodinėja sutarties sudarymą ir jos turinį. Siekiant išvengti tokių atveju, Prancūzijoje jau nuo 1566 m. yra taikoma minėta taisyklė[37]. Analogiška nuostata aptinkama ir LR CK 1.93 straipsnio 2 dalyje. Vis dėlto išskirtiniais atvejais, tiek rašytinių sandorių atvejais, liudytojų parodymai yra laikomi leistinu ir priimtinu įrodymu, tačiau tik tuo atveju, kai teismas nusprendžia,

[34] Analogiška taisyklė aptinkama Italijos Civilinio kodekso 1350 straipsnyje.
[35] Lietuvos notarų rūmų internetiniame tinklalapyje pateikiama išsami notariato istorija: http://www.notarurumai.lt/?item=ist&id=9035&lang=1 .
[36] H. Kotz & A. Flessner „European contract law: formation, validiry and context of contracts; contract and third parties“, Vol. 1, Clarenden Press: Oxford, 2002 m., p. 89.
[37] *Ibid*., p. 79.

jog vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais būtų tikslingą sandorį įrodinėti ir minėtais įrodymais. Tai priskiriama tik išskirtinėms situacijoms arba ekstraordinariais[38] atvejais, kaip: viena šalių prarado dokumentus ne dėl savo kaltės ir pan. Tokios pozicijos laikosi dauguma kontinentinės teisės tradicijos šalių, pavyzdžiui, Italija (Italijos civilinio kodekso 1341 straipsnis, 2721 straipsnio 2 dalis ir 1280 straipsnio 2 dalis, LR CK 1.93 straipsnio 6 dalis).

Dažniausiai ši norma sąveikauja su kita norma, kuri numato, kad fizinių asmenų sandoriai, kai sandorio suma viršija atitinkamą sumą (Lietuvoje pagal LR CK 1.73 straipsnio 1 dalies 1 punktą yra 5.000,00 Lt) privalo būti sudaryti raštu, išskyrus atvejus, kai tokie sandoriai įvykdomi sudarymo metu. Ši taisyklė ekonomiškai paaiškinama: pirma, išlaidos nėra pateisinamos, kai ginčas yra nereikšmingas (angl. „*the expense is not justified when so little is in issue"*). Šiuo atveju turima omeny, jog iki maksimalios sumos sudarytam sandoriui rašytinio patvirtinimo nereikia dėl jo mažareikšmiškumo. Antra, tai smarkai ribotų verslo subjektų veiklą įforminant kiekvieną sutartį raštu, kas sąlygotų kaštus bei laiko sąnaudas, o laikas verslo subjektui yra tolygu pinigams (angl. „*time is money*")[39].

ii) Reikalaujamos sandorio formos nesilaikymas įstatymų įsakmiais atvejais daro sutartį negaliojančia nuo jos sudarymo momento. Tai pačios griežčiausios pasekmės, kurios gali kilti nesilaikant sutarties sudarymo formos ir tokie atvejai priskirtini ypatingiems sandoriams, tokiems kaip garantija, dovanojimas ir pan. Štai LR CK 6.91 straipsnis numato, jog nesilaikant rašytinės garantijos formos, ji negalioja.

iii) Išskirtinas ir notarinės formos nesilaikymo pasekmės. Notarinės formos sandoriai pasižymi siekiu apsaugoti civilinę apyvartą nuo neteisėtų sandorių. Tokiu atveju privalomos notarinės formos nesilaikymas daro sandorį negaliojančiu visais atvejais – nepriklausomai nuo sumos ar dalyvavusių liudininkų sudarant sandorį. Hein Kotz ir Axel Flessner nurodo, jog Europoje vyrauja pozicija, jog notarinės formos sandoriams liudytojų parodymų nepakanka – jie negali atitikti notarinio veiksmo, t.y. notariškai nepateisinami (angl. „*notoriously unreliable"*)[40].

Visos Europos praktikoje griežtas aukščiau aptartų formalių reikalavimų taisyklių nesilaikymo sankcijų taikymas kartais priveda prie nepriimtinų pasekmių. Ypač tokie atvejai pasitaiko, kai šalys siekia modifikuoti arba nutraukti sutartį, tačiau nesilaiko tam privalomos formos. Suprantama, jog labai svarbu, kad būtų laikomasi numatytų sankcijų, tačiau teisė privalo išlikti lanksti, siekiant išvengti nepriimtinų pasekmių, t.y. kad individualių bylų atveju būtų galima priimti teisingus sprendimus (angl. „*the desire for justice in the individual case*"). Pavyzdžiui, šalys

[38] Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-136/2004;
[39] H. Kotz & A. Flessner „European contract law: formation, validiry and context of contracts; contract and third parties", Vol. 1, Clarenden Press: Oxford, 2002 m., p. 84.
[40] *Ibid*., 85

sudaro pirkimo-pardavimo sutartį raštu, kurios nuostatas pakeičia vėliau žodiniu susitarimu ir jas vykdo. Akivaizdu, jog tokiu atveju, būtų neteisinga teigti, jog sutarties modifikavimas ar nutraukimas negalioja, jei viena šalių jau atitinkamai įvykdė modifikuotos sutarties sąlygas. Europos valstybių sutarčių teisėje pasitaikydavo ne vienas praktinis atvejis, kai teismai, spręsdami tokio pobūdžio bylas, privalėdavo atsisakyti taikyti formalius sutarties modifikavimo ar nutraukimo formos reikalavimus, siekiant priimti teisingą sprendimą byloje. Tačiau kai kuriose valstybėse tokios situacijos buvo apsvarstytos ir buvo įtvirtintas atitinkamas reguliavimas. Štai Vokietijos reguliavime (BGHZ 12, 6, 10 straipsniai) yra numatyta abstrakti taisyklė. Ji numato, jog sandoris galioja, jei, atsižvelgus į šalių elgesį bei bylos aplinkybes, būtų neteisinga leisti iš sutarties kylančius reikalavimus netenkinti vien dėl formalumo. Toks reguliavimas atkeliavo dar iš romėnų teisės laikų, t.y. minėto *venire contra factum propium* principo, kuris numato, jog asmuo negali veikti pats sau prieštaraudamas, jei kita šalis pagrįstai pasikliovė jos elgesiu. Šaliai remiantis pažado negaliojimu dėl formalaus reikalavimo trūkumo, jei jis savo pasiūlymą priešingai šaliai pateikė lyg jis būtų be jokios rizikos (angl. „*The German courts are ready to treat it as unconsciocionable for a party to use the ground of the formal incalidity of his promice to back out of a deal which he has presented to a naivele contractor as entirely free from risk.*“)[41], Vokietijos teismai laikytų nepateisinamu . Ši taisyklė Vokietijos teisėje yra grindžiama per Vokietijos CK 242 straipsnyje įtvirtintą sąžiningumo principą (anlg. „*good faith*“)[42]. Vokietijos reguliavime ši norma nėra detalizuojama, todėl teismams teko sunkus uždavinys ją taikant, tačiau šis nepatogumas didesnių diskusijų nekėlė, kadangi teismai turėjo pakankamai laisvės ją taikant. Juk nepritaikius šios taisyklės, sandoris negaliodavo ir šalis per nepagrįsto praturtėjimo institutą galėdavo išsireikalauti perduotą turtą. Nepaisant to, Vokietijoje minėta taisyklė taikoma dažnai ir didesnių problemų dėl to nekyla. Panašus reguliavimas yra ir Šveicarijos civiliniame kodekse[43].

Pavyzdžiui, nekilnojamojo turto sandoriai, kai pardavėjas gavęs pinigus atlaisvina butą, o pardavėjas į jį įsikrausto, tačiau šalys sudaro sandorį nesilaikydamos formos reikalavimų, t.y. nesudaro sandorio notarine forma. Šiuo atveju sandoris jau įvykdytas – pardavėjas gavo pinigus už parduodamą butą ir jį perdavė pirkėjui, kuris butą priėmė. Todėl siekiant sureguliuoti tokias situacijas Europos daugumos šalių reguliavime numatyta taisyklė, kad jeigu viena iš šalių visiškai ar iš dalies įvykdė sandorį, kuriam būtinas notaro patvirtinimas, o antroji šalis vengia įforminti sandorį notarine tvarka, teismas įvykdžiusios sandorį šalies reikalavimu turi teisę pripažinti sandorį galiojančiu (Prancūzijos Civilinio kodekso 1348 straipsnis, taip pat analogiškas reguliavimas yra

[41] *Ibid*., p. 93-96.
[42] D.Johnston & R.Zimmermann „Unjustified Enrichment Key issues in comparatyve perspective“, Cambridge University Press, 2002 m., p. 274.
[43] H. Kotz & A. Flessner „European contract law: formation, validiry and context of contracts; contract and third parties“, Vol. 1, Clarenden Press: Oxford, 2002 m., p. 92.

Vokietijoje ir Šveicarijoje)[44]. Tokia taisyklė yra LR CK 1.93 straipsnio 4 dalyje bei kitose LR CK nuostatose.

Minėta situacija patvirtina, jog teisinis reguliavimas privalo išlikti lankstus sutarties formos reikalavimams, kad galėtų apimti išskirtinius atvejus. Šiai dienai idealiausias tokių situacijų reguliavimas aptinkamas Anglosaksų valstybėse, kur galioja vadinama Estoppel taisyklė, kurios tikslas apginti sąžiningą šalį. Anglijos teismuose ji aiškinama taip: šalys, sudarydamos susitarimą (ar viena šalis duoda pažadą) ir nesilaikydamos jai privalomos formos, gali abi apie tai suvokti, tačiau viena iš šalių užtikrintai remiasi priešingos pažadu, nes pažadą davęs asmuo savo pasiūlymą pateikė kaip džentelmenas. Todėl Estoppel taisyklė nurodo, jog būtų neteisinga sandorį laikyti negaliojančiu, jei tai būtų neteisinga atsižvelgiant į principą, jog pagrįstas pasitikėjimas privalo būti ginamas (anlg. „*justifiable reliance is to be protected*“)[45]. Paprasčiau tariant, ši taisyklė doktrinoje išskiriama kaip analogiška Vokietijos teisėje esančiai taisyklei[46], jog nepateisinama šaliai remtis pažado negaliojimu dėl formalaus reikalavimo trūkumo, jei jis savo pasiūlymą priešingai šaliai pateikė lyg jis būtų be jokios rizikos. Nepaisant skirtingų kontinentų minėtų taisyklių panašumo, tarp jų yra didelis skirtumas vien dėl pačių teisinių sistemų reguliavimo skirtumo. Tačiau dėl minėto panašumo Anglosaksų Estoppel taisyklė reikalauja išsamesnės analizės, kuri bus pateikta kitameskyriuje.

Apibendrinant, Europos sutarčių teisėje vyrauja abu Romos teisės laikų svarbiausi principai – *contrarius actus* bei sutarties formos laisvės principas, kurie tarpusavyje lanksčiai derinami. Visų pirma, šalys gali laisvai pasirinkti sandorio formą, tačiau išskirtiniais,įstatymų numatytais atvejais, privalo laikytis formos reikalavimų. Šiuo atveju tai susiję su svarbiais, reikšmingais sandoriais, kurie turi būti aiškūs ir įtvirtinti materialia išraiškos forma. Tai lėmė net tik įstatymo leidėjo reikalavimas užtikrinant ekonominę apyvartą, tačiau ir pati praktika parodė, jog toks reguliavimas būtinas, šiuo atveju kalbama, be abejo, apie vartojimo sutartis. Notarinės sutartys priskiriamos prie pačių reikšmingiausių sandorių, tokių kaip nekilnojamojo turto suvaržymo ir perleidimo sandoriai bei kt., todėl pačių sandorių šalių bei trečiųjų asmenų apsaugai numatytas reikalavimas, jog tokios sutartys privalo būti rengiamos teisės profesionalo *par excellence*[47], užtikrinant jų teisėtumą. Formos reikalavimų nesilaikymo atveju numatytos griežtos sankcijos, tačiau pastebima, jog daugelis Europos valstybių narių yra linkusios daryti išimtis savo reguliavime individualioms situacijoms, kuriose neretai įstatymas būna priešingoje barikadų pusėje nei teisingumas. Darytina išvada, jog nepaisant vyraujančio reikalavimo, jog sandoriai privalo būti

[44] *Ibid*, p. 92.
[45] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 137.
[46] *Ibid*., p. 275.
[47] Tikrąja to žodžio prasme (lot.)

sudaryti, pakeisti ar nutraukti raštu ar notarine tvarka – *contrarius actus* principo, išimtiniais atvejais yra linkstama prie sutarties formos laisvės principo taikymo.

2. ESTOPPEL TAISYKLĖ (ANGLOSAKSAI)

2.1. Anglosaksų sutarties formos reikalavimai ir Estoppel

Anglosaksų valstybių sutarčių teisėje taip pat galioja vienas esminių sutarties formos laisvės principų, kuris leidžia šalims pasirinkti bet kokią sutarties sudarymo formą. Tačiau kaip ir bet kuris, šis principas turi išimčių. Anglosaksų valstybėse minėtos išimtis yrašios:

i) Kai kurios sutartys gali būti sudaromos tik specialia rašytine forma, sudarant dokumentą, kuris ne tik privalo būti abiejų šalių pasirašytas, bet ir antspauduotas (angl. „*deed*“). Štai, pavyzdžiui, Anglijos Turto įstatymas numato, jog nuomos sutartis ilgesniam kaip trejų metų terminui privalo būti sudaroma rašytine forma ir antspauduojama.

ii) Kai kurioms sutartims yra nustatyta paprasta privaloma rašytinė forma. Raštu turi būti sudarytos žemės perleidimo, prekių pirkimo-pardavimo išsimokėtinai, kai kurios kitos sutartys.

iii) Sutarties forma gali turėti procesinę reikšmę – Anglijos teisė numato, jog kai kurių sutarčių sudarymo faktas negali būti įrodomas liudytojų parodymais[48]. Rašytinių dokumentų nebuvimas sutarties nepanaikina ir ji galioja, tačiau teismas atsisako ginti pažeistas teises, kurių šalis negali įrodyti rašytiniais dokumentais. Vadinasi, tokia sutartis negali būti vykdoma panaudojant teisinę prievartą[49]. Pažeistos teisės negali būti ginamos ir reikalaujant atlyginti nuostolius. Tuo tarpu sutartį įvykdžiusios šalies teisės ginamos nepriklausomai nuo to, ar ji gali pateikti sutarties sudarymą patvirtinančius rašytinius įrodymus[50].

Notarinė sandorių forma pas Anglosaksus nenumatyta.

Sudarius sutartį, šalys vėliau ją gali modifikuoti arba nutraukti. Tokiam veiksmui, Anglosaksų valstybėse taip pat galioja dar romėnų teisės *contarius actus* principas, jog sutarčiai, kuriai yra numatyta privaloma forma, gali būti pakeista tik tokia pačia forma, kuria ji buvo sudaryta[51]. Teoriškai sutartis, sudaryta nesilaikant reikalaujamos formos, yra niekinė. Tačiau Anglijos teismai sutarties formos reikalavimus nustatančias teisės normas taiko liberaliai ir dažniausiai sutartis, sudarytas pažeidžiant formos reikalavimus, pripažįsta galiojančiomis. Štai nesilaikant paprastos rašytinės formos sudaryta sutartis pripažįstama niekine, išskyrus atvejus, kai ją įvykdė viena ar abi šalys. Analogiška taisyklė taikoma ir modifikuojant ar nutraukiant sutartį – jog tai gali būti atliekama tik ta pačia forma, kaip ir buvo sudaryta. Tačiau Anglosaksų valstybės teismuose sprendžiamos situacijos vertė teismus spręsti bylas lanksčiai, dėl ko šiandien Anglosaksų

[48] E. McKendrick “Contract Law: text, cases and materials”, 3 leidimas, Oxford university press, 2007 m., p. 269.
[49] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 177.
[50] V. Mikelėnas „Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija“, Vilnius: Justitia, 1996 m., p. 294-295.
[51] *Ibid.*, p. 295.

valstybėse, priklausomai nuo sutarties, ji gali būti nutraukta ar modifikuojama bet kokia forma[52]. Štai šiandien Anglosaksų teismai pripažįsta, jog sutarties modifikavimui antspaudas, kaip privaloma sutarties forma, nebūtina[53]. Viena iš tai lėmusių priežasčių yra taip vadinama Estoppel taisyklė, kuri bus išsamiai analizuojama toliau šiame darbe.

Anglosaksų teisinėje sistemoje, nepaisant griežtų formos reikalavimų sutarčiai, neretai pasitaikydavo atvejų, kai šalys sudarydavo susitarimą dėl sutarties pakeitimo, tačiau tai padarydavo tik žodžiu, neįforminant minėto fakto dokumente, nors pradinė sutartis buvo rašytinės formos. Pasitaikiusios situacijos vertė teismus kurti naujus teisinius įrankius, nes daugelyje bylų pripažinti susitarimą dėl sutarties, sudarytos raštu, pakeitimo negaliojančiu dėl formos trūkumų, bylos sprendimas tiesiog būtų neteisingas. Siekiant teisingų bylų sprendimų Anglosaksų valstybėse, buvo išvystyta Estoppel taisyklė. Estoppel terminas yra kilęs iš angliško termino „stop“, perimto iš Lotynų kalbos *„stuppa“* ir prancūziško žodžio *„estouppail“, „estopper“*, kurie reiškia lujaus ir lino mišinį, anksčiau naudotą skylėms lopyti[54]. Taigi jau pats Estoppel taisyklės *ad litera* pavadinimas suponuoja, jog ši taisyklė taikoma išimtiniams atvejams. Ši taisyklė skamba taip: viena sutarties šalis dėl savo elgesio gali prarasti teisę remtis sutarties sąlyga, jeigu kita sutarties šalis atitinkamai veikė, remdamasi pirmosios elgesiu. Šios taisyklės racija yra apsaugoti kreditorių nuo pagrįsto pasikliovimo (angl. „*reliance*“). Ji yra prevencinė, t.y. siekiant uždrausti debitoriui perkelti savo nuostolius ant kreditoriaus pečių[55].

Anglų saksų teisinės sistemos teisinėje literatūroje aptinkama tam tikra „sumaištis“. Dauguma autorių aprašo įvairias Estoppeol rūšis, kurių požymiai skiriasi, tačiau jie atlieka tą pačią funkciją. Štai Elizabeth Cooke savo darbe[56] aprašo net 8 skirtingas Estoppel rūšis ir kartu nurodo, jog kiekvienas jų suvokiamas, kaip skirtingi institutai, neturintys bendrumo ir kritikuoja tokį reguliavimą, kuris sukelia „painiavą“ ir reikalauja jų sisteminimo[57]. Analogiškos pozicijos laikosi ir Anglijos sutarčių teisės autoritetu pripažįstamas akademikas Guenter Heinz Treitel, kurio tekstas[58] išsamiausiai atskleidė Estoppel istoriją, funkciją ir turinį, bei, pateikdamas svarius argumentus, apibendrino išskiriamas jo rūšis, taip pašalindamas minėtus neaiškumus doktrinoje. G.H. Treitel apibendrinta Estoppel doktrina atitinka ir kito Anglosaksų autoritetingo komercinės teisės

[52] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 188.
[53] E. McKendrick “Contract Law: text, cases and materials”, 3 leidimas, Oxford university press, 2007 m., p. 265.
[54] A. Hudson „Understanding Equity & Trust“, Cavendish, 2004, p. 109.
[55] D. Johnston & R.Zimmermann „Unjustified enrichment key issues in comparatyve perspective“, Cambridge University Press, 2002 m., p. 275.
[56] E. Cooke "What are we going to do about estoppel" in *Contemporary Property Law* ed. P. Jackson and D.C.Wilde, Ashgate: Darmouth, 1999, p. 53-56. („Estoppel by statement of fact in a deed; Estoppel as to title; Common law estoppel; Estoppel by convention; Estoppel by silence; Promissory estoppel; Proprietary estoppel; Equitable estoppels”).
[57] *Ibid.*, p. 58.
[58] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003, p. 102-156.

akademiko Royston Miles "Roy" Goode poziciją[59]. Siekiant išsamiai atskleisti Estoppel doktrinos specifiką, šiame darbe remiamasi pastarųjų mokslininkų dėstoma doktrina, kuri bus papildoma kitų autorių argumentais, kurie taip pat nagrinėjo Estoppel ir atskiras jo rūšis.

2.2. Estoppel istorinė analizė

Kalbant apie bet kokio teisinio reguliavimo analizavimą, tikslinga jį pradėti nuo jo istorinės raidos, taip atskleidžiant jo prigimtį bei atsiradimo tikslą. Atskleidžiant Estoppel doktrinos kilmę, remiamasi G.Treitel įžvalgomis, kuris savo darbe nupasakojo visą Estoppel doktrinos raidą. G.Treitel minimos doktrinos istorinę analizę skirsto į du etapus. Pirmasis apibrėžia Estoppel kilmę, t.y. jos atsiradimo priežastis ir gyvavimą giežtosios tradicijos anglijos teismų praktikoje. Antrasis etapas yra Estoppel doktrinos vystymasis ir plėtojimas Anglosaksų Equity teismų idėjos laikotarpiu, kurį G.Treitelis iš dalies kritikuoja.

Estoppel doktrinos pradžia, t.y. minėtas pirmasis etapas, buvo dar Anglijos bendrosios teisės tradicijos (angl. „*the common law*“) laikotarpiu, kai civilines bylas nagrinėdavo karališkieji teismai ir taikoma paprotinė teisė buvo labai griežta bei su daugybe spragų, kas truko iki pat XIV-XV amžiaus[60]. Tiek teismo procesas, tiek pats bylos nagrinėjimas ir teisės taikymas buvo labai formalūs - teisės taikymas *ad litera*[61], kas lėmė būtinybę atrasti naujus teisės įrankius besivystantiems privatiniams teisiniams santykiams taikyti. Vienas tų naujų teisinių įrankių atradimų ir buvo Estoppel doktrina, kuri išsivystė iš minėtu laikotarpiu gyvavusios Waiver doktrinos, kuri yra išlikusi iki šių dienų. Waiver doktrina apibrėžia tiesiog reikalavimo teisės atsisakymą (angl. *„waiver“*). Pradinės teismų praktikoje pasitaikiusios situacijos buvo tokios, kai šalis tiesiog (raštu) atsisakydavo savo reikalavimo teisės į visą sutartį ar tik į tam tikras jos pavienes prievoles (angl. „*relinquish*“). Tokiu atveju buvo sakoma, jog šalis tiesiog „numoja“ (angl. „*waived*“) (ranka) į savo teises[62]. Besivystant prekybiniams santykiams teisminėje praktikoje pasitaikė labai įvairių situacijų, sprendžiamų bylų, kurių faktinės aplinkybės netenkindavo visų Waiver doktrinos taikymo elementų, bet iš esmės ją atitiko. Teismai, laikydamiesi gilių „*the common law*“ tradicijų, nepriskirdavo minėtų situacijų Waiver doktrinai, tačiau dėl jų panašumo išskyrė tris Waiver porūšius, žinomus iki pat XV amžiaus pabaigos, kurie aptariami žemiau:

1. **Atsisakymas** (angl. „*recission*“) – ši rūšis paprasčiausiai reiškia sutarties atsisakymą - nutraukimą abiejų šalių susitarimu. Waiver doktrina savo išskiriamais elementais tuo metu apėmė tik vienos sutarties šalies atsisakymą nuo sutarties, o abiejų šalių - ne, kas lėmė būtinybę

[59] R. Goode “Comercial Law”, 2nd edition, Penguin books, 1995, p. 108 – 112.
[60] Z. Zweiger, H. Kotz. „Lyginamosios teisės įvadas“ – Vilnius: Eugrimas, 2001 m., p. 162 -166.
[61] Pažodžiui (lot.) - A.T.Veličkienė “Lotynų kalba. Vadovėlis teisininkams”, Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000 m., p. 231.
[62] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003, p. 102-103.

formaliuose teismuose iškirti naują teisinį įrankį. Tačiau jau tais laikais jis buvo kritikuojamas, kadangi tai buvo laikoma paprasčiausiu sutarties nutraukimu abiejų šalių sutarimu. Papildomas išskirtinis reguliavimas tokio pobūdžio situacijai buvo perteklinis ir juridinės technikos požiūriu ydingas.

2. Variacija (angl. „*variation*“) – šiam porūšiui priskiriamos situacijos, kai šalis atsisako tam tikros reikalavimo teisės pagal sutartį arba pakeičia jos turinį suderinusi tai su priešinga šalimi, tai tik aptarus žodžiu abiem šalims, nesuteikiant susitarimui materialios formos, ir toks aptarimas laikomas teisiškai įpareigojančiu – turi sutarties galią.

3. Susilaikymas (angl. *„forbearance*“) – tai išskirtinė kategorija, kuriai priskiriamos situacijos, kai tam tikras sutarties pakeitimas buvo laikomas neturinčiu galios, kadangi jis neatitiko atitinkamos sutarties turinio reikalavimų ar dėl to, kad nėra sudarytas raštu. Pvz., šalis kitai šaliai pažadėjo žodžiu nereikalauti, kad prekės būtų pristatytos laiku, kas reiškia, jog keičiamas sutarties įvykdymo terminas. Nors minėti sutarties pakeitimai neturėdavo sutarties galios, vis dėl to tam tikras teisines pasekmes turėdavo. Buvo pripažįstama, jog asmuo atsisakydavo savo pradinės teisės – tiesiog negalėdavo remtis sutarties sąlyga, kurią jis savo pažadu pakeitė. Šiai kategorijai priskiriamos situacijos, kai šalis pasinaudojusi susilaikymu („*forbearance*“) nebegalėdavo nepriimti atliktos modifikuotos prievolės.

Taigi jau griežtosios bendrosios tradicijos teismuose buvo pastebėtas būtinumas Estoppel taisyklės taikymui ir teismuose vyko šio instituto paieškos. Pirmajame etape teismai mėgino Estoppel taisyklę išvesti iš Waive doktrinos, tačiau tikrasis atradimas buvo tik prasidėjus antrajam Estoppel taisyklės gyvavimo laikotarpiui.

Antrasis Estoppel doktrinos raidos etapas prasidėjo nuo XV amžiaus, kai Anglijoje pradėjo veikti taip vadinama Equity (liet. „*teisingumas“*; specifinė bendrosios teisės sistemos kategorija[63]) teismų idėja, kai bendrąją teisę, pradėtą taikyti lanksčiau, siekiant svarbiausio tikslo – teisingo bylos sprendimo. Minėtu laikotarpiu Anglijos teismai nustojo vien formaliai nagrinėti bylas ir teisinį reguliavimą, kaip įrankį bylų sprendimui, pradėjo naudoti lanksčiau. Tuo pačiu požiūris į Waive doktriną tapo liberalus ir jos taikymo galimybės atitinkamoms faktinėms situacijoms buvo išplėstos teismų praktikoje. Veikiant Equitable tradicijai, Waiver doktrinos taikymo galimybės pradėjo plisti. Šis institutas pradėjo būti taikomas bylose, kurių faktinės aplinkybės nevisiškai atitiko Waiver doktrinos turinio požymius, dėl ko Anglijos teismai išskyrė naują teisinį įrankį, kurį pavadino Estoppel. Net šiandienos darbuose pabrėžiamas šis faktorius nurodant, jog „*Estoppel doktrina*

[63] Anglų ir lietuvių teisės terminų žodynas, Tildės kompiuterinis žodynas, 1996-2006. “Graikiškas požiūris į teisingumą (ang. „equity“) pasiekia geresnių rezultatų nei formalus požiūris.“ - Alastrait Hudson „Understanding Equity & Trust“, Cavendish, 2004, p. 119.

pakeitė Waiver doktriną“[64]. Šiai dienai išvystytą Estoppel taisyklę bendrai galima apibrėžti taip: viena sutarties šalis dėl savo elgesio gali prarasti teisę remtis sutarties sąlyga, jeigu kita sutarties šalis atitinkamai veikė, remdamasi pirmosios elgesiu. Pavyzdžiui, viena sutarties šalis savo elgesiu sukūrė prielaidą kitai tikėtis, jog atitinkama sutarties nuostata yra netaikoma, dėl ko priešinga šalis atlieka atitinkamus veiksmus remdamasi pirmosios pažadu. Šiuo atveju pirmoji šalis netekta teisės remtis minėta sutarties nuostata, nes jis jau jos atsisakė.

Estoppel taisyklės vystymosi kelias buvo ilgas ir skirtumas tarp aptartų „*the common law*“ ir Equity tradicijų, taikant Waiver doktriną, yra tas, jog Equity tradicija lanksčiau atskiria modifikavimo (variacijos) ir nesąžiningumo atvejus nei griežta *„the common law“* tradicija[65]. Pagrindinis senosios „*the common law*“ tradicijos, taikant Waiver doktriną, ir naujosios Equitable tradicijos Estoppel, skirtumas yra tas, jog naujoji doktrina apima pagrindinį Waiver principą, tačiau yra daug lankstesnė (platesnė savo apimtimi), nors doktrinoje ir Anglijos teismų sprendimuose nurodoma, jog dvi panašios doktrinos tiesiog yra du skirtingi keliai, pasakantys tą patį[66] – yra siekiama to paties tikslo – pasakyti, jog viena šalis „numojo“ į savo teises. Tačiau kartu doktrinoje pabrėžiama ir tai, jog jie negali veikti kaip vienas esminis principas – jie panašūs, tačiau nėra identiški, o esminis jų skirtumas yra tas, jog juos skiria nesąžiningumo pobūdis (angl. „*unconscionability ... provides the link between them*“)[67]. Taip pat išskiriamos nuomonės, jog dabartinis Equitable Estoppel yra nukrypęs nuo klasikinio Waiver požiūrio[68], ir tai patvirtina šiai dienai išskiriamos aštuonios skirtingos Estoppel rūšys, kurios kelia painiavą. Šio darbo autoriaus nuomone, abu šie teiginiai yra teisingi. Nesąžiningumo pobūdį, kaip skirtumą tarp „*the common law*“ ir Equity lėmė istorinis veiksnys – „*the common law*“ tradicijos teismai bylas nagrinėdavo laikydamiesi griežtai įtvirtintų sutarties sąlygų sutartyje *ad litterra*, kai tuo tarpu Equity tradicijos teismai pradėjo atsižvelgti į sutarties šalių tikrąją valią bei jos sąlygotus veiksmus aiškinant sutartis bei pradėjo remtis sąžiningumo (angl. „*good faith*“) doktrina. Šį pokytį sąlygojo ideologinis teismų veikimo sistemos pokytis. Teismams pradėjus atsižvelgti į šalių elgesį, teismų praktikoje pasitaikydavo vis naujų precedentų, kurie praktikų bei mokslininkų buvo pradėti grupuoti pagal įrodinėtinas aplinkybes, tačiau apie tai išsamiau bus kalbama žemiau.

Istorinė Anglosaksų teisinės sistemos Estoppel doktrinos analizė parodė, jog nepaisant griežtos bendrosios teisės sistemos formalumo, Estoppel pradinė forma vis dėlto buvo priskirta kaip Waiver doktrinos subinstitutas, patvirtinant šio teisinio įrankio būtinumą teisiniame reguliavime. Equity teismų idėjos įvedimas lėmė Estoppel instituto pripažinimą teismų praktikoje bei jo

[64] R. Stone & R. Cunnington “Text, cases and materias on contract law”, Routledge-Cavendish, 2007 m., p. 183.
[65] H. Beale “Chitty On Contracts” 29th edition: Volume 1, General Principles, Sweet & Maxwell Ltd, 2004, p. 3-104.
[66] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 117.
[67] H. Beale “Chitty On Contracts” 29th edition: Volume 1, General Principles, Sweet & Maxwell Ltd, 2004 m., p. 3-103.
[68] *Ibid.*, p. 4-080.

atribojimą nuo Waiver doktrinos. Šiai dienai teismų praktika lėmė tai, jog yra išskiriamas ne vienas Estoppel porūšis, tačiau visiems jiems būdingas tas pats efektas, taikymo sąlygos bei nutraukimas, kurie aptariami žemiau.

2.3. Estoppel efektas, taikymo elementai ir panaikinimas

Apžvelgus Estoppel istorinę kilmę bei raidą, būtina aptarti Estoppel taisyklės taikymo atveju sąlygojamą efektą, jos taikymo elementus bei taisyklės galiojimo pabaigą.

Estoppel efektas

Estoppelio taisyklės efektas pasireiškia tuo, jog užkertamas kelias pažadą davusiam skolininkui grįžti į pradinę padėtį prieš duodant pažadą, kai kreditorius, remdamasis tuo (skolininko intencija), jau atliko atitinkamus veiksmus savo „nenaudai“[69]. Pavyzdžiui, pirkėjas, žodžiu leidęs pardavėjui pristatyti prekes savaitę vėliau nei nurodyta sutartyje, negali ateityje remtis šia sutarties nuostata ir atsisakyti priimti prekes po savaitės, kaip pats žadėjo. Tokiu atveju pažadą davusio asmens teisės tiesiog suspenduojamos, nes jis pats jų tarytum atsisakė anksčiau (į jas „numojo“). Tai įvyksta pažado pagrindu, kai priešinga šalis, turėdama lūkesčių, atitinkamai veikė. Ji yra apsaugoma nuo sutarties nuostatų pažado ribose. Estoppel efekto apsauga yra suspensyvinio poveikio[70], kitais žodžiais tariant, ne panaikina, bet suspenduoja teises[71]. Minėtos praktinės situacijos atveju pirkėjas negali remtis sutarties nuostata numatančia sutarties įvykdymo terminą, nes pats jos atsisakė ir sulygo dėl kito, naujo sutarties įvykdymo termino. Pardavėjas apsaugomas nuo pirkėjo piktnaudžiavimo teise – jo siekis yra **pažadu apginti priešingą šalį nuo tikrojo susitarimo**[72]. Tačiau ši gynyba galėjo būti taikoma tik laikinai[73]. Doktrinoje nuolat pabrėžiama, jog pats bylų sprendimas vien formaliu sutarties nuostatų požiūriu būtų neteisingas ir ortodoksinis Estoppel doktrinos taikymas teismuose byloja, jog ši doktrina taikoma kaip „skydas“, o ne „kardas“. Šis vaizdingas apibūdinimas atskleidžia Estoppel poveikį, jog jis naudojamas kaip civilinių teisių gynimosi, o ne jų įgyvendinimo, priemonė – Estoppel funkcija yra ne tam, kad pažadą padarytų įpareigojančiu, bet kad išvengtų nuostolių, kuriuos patirtų kreditorius dėl nesąžiningo skolininko elgesio, kai pastarasis nesilaiko duoto pažado sąlygų[74].

Anglijos teismų praktikoje pasitaiko bylų, kai ši doktrina naudojama „kaip kardas“, tačiau ji kritikuotina, nes pamina Estoppel doktrinos prigimtį[75]. Anglijoje pasitaikė bylų, kai teismai, taikydami Estoppel, tiesiog „sukurdavo“ naujas teises, teigdami, jog Estoppel nebūtinas iki tol

---

[69] „The effect of the estoppel is to prevent the promisor going back on his promise where the promisee has acted upon it to his detriment.“ - E. McKendrick „Contract Law“, 2-nd edition, Oxford University Press, 2005 m., p. 90.
[70] R. Stone & R. Cunnington “Text, cases and materias on contract law”, Routledge-Cavendish, 2007 m., p. 200.
[71] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 111.
[72] *Ibid*., p. 113.
[73] R. Stone & R. Cunnington “Text, cases and materias on contract law”, Routledge-Cavendish, 2007 m., p. 201.
[74] E. McKendrick „Contract Law“, 2-nd edition, Oxford University Press, 2005 m., p. 97.
[75] *Ibid.*, p. 90.

buvęs teisinis santykis – pakanka tik pažado. Doktrinoje taip pat buvo nurodoma, jog skolininko veiksmas, kai jis mėgina grįžti į pradinę padėtį iki pažado, taip pat gali turėti neigiamų padarinių, nors ir iki to tarp šalių nebuvo teisinio santykio ar buvo[76]. Tačiau tokiais teismo sprendimais tik buvo paminta ši doktrina. Juk šios doktrinos pagrindinė mintis ir yra ta, jog šalis apginama nuo sutartinio teisinio santykio (jo turinio), kuris buvo iki priešingai šaliai duodant atitinkamą pažadą – tokiu atveju būtų paminta taisyklė, jog Estoppel nesukuria naujos teisės[77] ir tai nėra pažeistų teisių gynimosi priemonė. Iš to išplaukia, jog šalis gali sieti ne vien sutartinis teisinis santykis, bet tai gali būti ir bet koks kitas civilinis teisinis santykis, siejantis šalis, kuris gali kilti tiek iš sutarties, tiek įstatymo, teismo sprendimo ar kt.[78].

Štai vienas pavyzdys iš Anglijos teismų praktikos bylų, taikant estoppel taisyklę, kuris iliustruoja auščiau įvardytą Estoppel efektą:

1937 m. Ieškovas sudarė sutartį su atsakovu dėl ilgalaikės nuomos sutarties, kurios objektas buvo daugiabutis namas, išnuomotas 99 metams, mokant po 2.5000 svarų per mėnesį. 1940 metais dėl pasaulinio karo dauguma butų buvo neišnuomoti, dėl ko ieškovas pasižadėjo karo metu imti 1.250 svarų mokestį už nuomą kas mėnesį. Tokie šalių santykiai buvo iki pat 1945 metų karo pabaigos. Tada ieškovas pareikalavo grąžinti nuomos mokesčio dydį į pradinę padėti ir kartu sumokėti karo metu egzistavusį nuomos mokesčio skirtumą. Teismas nurodė, jog šalis aiškiai davė pažadą, karo metu reikalauti iš atsakovo mažesnio nuomos mokesčio nei numatyta sutartyje, kurio pažadu remdamasis (pasitikėdamas) atsakovas mokėjo nurodytą mokestį ir ilgą laiką ieškovas dėl to pretenzijų nereiškė, dėl ko būtų neteisinga ieškovui remtis („estopped from“) sutarties sąlygą dėl nuomos mokesčio dydžio, ignoruojant duotą pažadą[79].

Taigi iš pateikto pavyzdžio matyti, jog Estoppel taisyklė naudojama kaip civilinių teisių gynimo būdas, nesukuriantis naujų teisių ir pareigų, o tiesiog suspenduoja esamas, pažadą davusios šalies, teises.

Estoppel elementai

Doktrinoje iki šiol galima aptikti įvairių nuomonių dėl Estoppel elementų ir jų turinio. Kaip minėta aukščiau, išskiriama iki aštuonių Estoppel rūšių, kurių kiekviena turi savitus taikymo elementus. Nors pastebima, jog dauguma porūšių sutampa, skiriasi tik „pažadą“ duodančio asmens intencijos išreiškimo forma. Kitais žodžiais tariant, skiriasi tik įrodinėjimo priemonių arsenalas. G.Treitel savo analizėje kritikuoja tokį skirstymą, nurodydamas, jog tai kelia painiavą ir pateikia

[76] E. McKendrick „Contract Law“, 2-nd edition, Oxford University Press, 2005 m., p. 97.
[77] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003, p. 106-107; E. McKendrick „Contract Law“, 2-nd edition, Oxford University Press, 2005 m., p. 89-90.
[78] *Ibid*., p. 106; taip pat - E. McKendrick „Contract Law“, 2-nd edition, Oxford University Press, 2005 m., p. 90.
[79] J. Beatson „Anson‘s Law of Contract“ 28th edition, Oxford University Press, 2003 m., p. 119. Taip pat - H.G. Beale, W.D. Bishop & M.P. Furmston „Contract: Cases and Materials, 5th ed., Oxford university press, 2007 m., p. 151.

apibendrintą išvadą, kurioje apjungia daugumą Estoppel formų, ir nurodė savo pasiūlytus Estoppel (Equity[80]) turinio elementus. Išskiriami trys pagrindiniai elementai, kurie yra: (1) aiškus ir nedviprasmiškas pažadas arba pasiūlymas, (2) priklausomumas (ang. „*reliance*“) ir (3) neteisingumas (ang „*inequitable*“). Toliau šie kriterijai analizuojami detaliau:

i) Aiškus ir nedviprasmiškas pažadas arba pasiūlymas (angl. „*representation*“)

Viena šalis privalo aiškiai ir nedviprasmiškai išreikšti pažadą arba pasiūlymą (kuris skambėtų kaip pažadas), kurio pagrindu kita šalis atlieka atitinkamus veiksmus, pakeičiančius sutarties šalių teises ir pareigas. Pažadas gali būti tiesiog išreikštas žodžiu ar kitokiu veiksmu, iš kurio bet kuris protingas ir apdairus žmogus (lot. „*bonus pater familias*“, angl. „*reasonable man"*) suprastų:

a. šalies intenciją – kreditorius turi suprasti, jog debitorius, duodamas pažadą, pakeičia tarpusavio įsipareigojimų turinį;

b. jog pažadą davęs asmuo nebegrįš į pradinę poziciją[81] - nesirems sutartimi, o laikysis duoto pažado, kuris keičia sutarties nuostatas.

Pažadas privalo turėti ne vienkartinį poveikį asmens suvokimui (angl. „*solo inducement*“), bet svarų poveikį (angl. „*some inducement*“)[82] , ir jam reikia suteikti tokią reikšmę, kad jei jis būtų sudarytas raštu, tai atitiktų sutarties sąlygų pakeitimą[83]. Pavyzdžiui, pirkėjas nurodo pardavėjui žodžiu, jog neprieštaraus, jei pardavėjas pristatys krovinį savaitę vėliau nei yra numatyta sutartyje. Šiuo atveju yra nustatomas naujas prievolės įvykdymo terminas – kita data, kas sąlygoja vienos sutartyje numatytos prievolės įvykdymo termino pakeitimą. Arba šalis konkliudentiniais veiksmais priešingai šaliai sukelia pagrindą pagrįstai manyti, jog ji siekia atitinkamų sutarties sąlygų pakeitimų. Sakykim, leidžia atlikti atitinkamus veiksmus, jiems neprieštarauja, skatina, padeda juos atlikti ir juos priima, ir pan. Tylėjimu pateikti pažadą ar pasiūlymą teoriškai taip pat įmanoma, tačiau G.Treitelis šiuo atveju primena, jog tylėjimu sandoriai, kaip specifinis valios pareiškimas, dažniausiai sudaromi tik tais atvejais, kai tai yra numatyta imperatyviai įstatyme ir rekomenduoja tokius atvejus analizuoti ypatingai atidžiai[84]. Doktrinoje, nors ir atsargiai, tačiau tylėjimas priskiriamas ir Estoppel situacijoms – svarbiausia, jog šalys iš jo aiškiai suprastų abiejų šalių ketinimus[85]. Pabrėžiama, jog bet kuriuo aukščiau įvardytu atveju reikia komunikacijos[86], kuri

[80] Estoppel G. Treitel vadina tiesiog Equity, nors atsižvelgiant į kitų autorių nuomones, aiškumo dėlei šiame tekste reiktų jį vadinti apibendrintu Estoppel.
[81] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 107.
[82] *Ibid*, p. 110.
[83] *Ibid* p. 108., taip pat – P.Richards “Law of contract”, 7th ed., 2006 m., p. 69.
[84] *Ibid*, p. 109.
[85] J. Beatson „Anson‘s Law of Contract“, 28th edition, Oxford University Press, 2003m., p. 121.

peržengtų per ribą skiriančią šalis, kadangi šalys negali remtis vien viena kitos elgesiu, neturėję iki tol jokio ryšio[87] tuo klausimu, pasiūlymo grįžtamojo ryšio, kuris sąlygoja abipusį supratimą, t.y. konsensusą[88]. Ši komunikacija privalo būti įrodyta kaip faktas (angl. „*representation must be one of fact*“)[89].

Anglijoje pasitaikė ir tokių teismo sprendimų, kai buvo nurodoma, jog Estoppel reikia atkreipti dėmesį ne į šalies intenciją, tačiau į tos šalies atliktus veiksmus, kurių pagrindu atitinkamus veiksmus priima priešinga šalis[90]. Taip buvo mėginta siaurinti Estoppel doktrinos turinį, nustatant tik vienos, pažadą vykdžiusios, šalies intenciją ir pažadą davusios šalies atliktus veiksmus, (nesvarstant pastarojo intencijos).

ii) Pasikliovimas (angl. „*reliance*“)

Šaliai pateikus aiškų ir nedviprasmišką pasiūlymą ar pažadą, privalomas atoveiksmis, kuris pasireiškia priešingos šalies **paveikimu**, dėl ko priešinga šalis atitinkamai veikia. Turima omeny, jog šalis gavo ir suvokė priešingos šalies aiškų ir nedviprasmišką pažadą ar pasiūlymą ir **siekdama jo įgyvendinimo atitinkamai veikia**. Abi šalis turi sieti jų pažado suvokimas – bendra intencija. Tai turi būti besitęsiantis abipusis supratimas, kaip faktorius, jog abi šalys pasiryžusios laikytis pažado sąlygų[91]. Tai negali būti vienos iš šalies diskusijos metu iškelta hipotezė dėl sutarties sąlygos pakeitimo ar tiesiog užsiminta nereikšmingo pokalbio metu. Tai turi būti pažadas ar pasiūlymas, iš kurio aiškiai matytųsi stipri šalies intencija dėl atitinkamų teisių ir pareigų pakeitimo. Pažadas privalo pakeisti (angl. „*alter*“) pažadą priėmusio asmens poziciją – statusą[92], pasitikėjimas turi būti išreikštas (ang. „acted on“)[93]. Šalis privalo kažką atlikti mainais[94], kažkokius veiksmus, iš kurių būtų aišku, jog ta šalis pradėjo vadovautis kitos šalies duotu pasiūlymu, jog jį kažkaip priėmė ir suprato[95]. Paveikimas turi būti toks, jog kreditorius prisiimtų įsipareigojimus, kurių priešingu atveju nebūtų prisiėmęs[96].

---

[86] G. McMeel “The Construction of Contracts: Interpretation, Implication and Rectification”, Oxford University Press, 2007 m., p. 373.; Hugh Beale “Chitty On Contracts” 29th edition: Volume 1, General Principles, Sweet & Maxwell Ltd, 2004 m., p. 3-104.
[87] E. Cooke "What are we going to do about estoppel" in *Contemporary Property Law* ed. P. Jackson and D.C.Wilde, Ashgate: Darmouth, 1999 m., p. 61.
[88] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 121.
[89] E. McKendrick „Contract Law“, 2-nd edition, Oxford University Press, 2005 m., p. 91.
[90] *Ibid*., p. 116.
[91] G. McMeel “The Construction of Contracts: Interpretation, Implication and Rectification”, Oxford University Press, 2007 m., p. 373.
[92] J. Beatson „Anson‘s Law of Contract“ 28th edition, Oxford University Press, 2003 m., p. 120.
[93] J. E. Stannard „Delay in the Performance of Contractual Obligations“, Oxford university, 2007 m., p. 126.
[94] R.Stone & R.Cunnington “Text, cases and materias on contract aw”, Routledge-Cavendish, 2007 m., p. 187.
[95] *Ibid*., p. 100.
[96] Mc. Kendrick „Contract Law“, 2-nd edition, Oxford University Press, 2005 m., p. 93.

iii) Neteisingumas (angl. „*inequitable*“)

Pritaikius aukščiau minėtus du kriterijus, t.y. šaliai pateikus aiškų ir nedviprasmišką pažadą ar pasiūlymą ir kitai juo pasikliovus, turi būti dar įvertintas teismo sprendimas per teisingumo testą. Terminu „neteisingumas“ apibūdinama pati situacija, - kai daroma išvada, jog pažadą davusiam asmeniui būtų neteisinga grįžti į pradinę poziciją[97] - privalo būti įvertinta, ar pasiūlymą davęs asmuo, grįždamas į pradinę padėtį, padaro kokios nors žalos ar neigiamą faktą[98]. Pavyzdžiui, jei nebus paisoma pažado, o bus laikomasi sutartinės nuostatos, tai pardavėjas patirs nuostolių, kurių nebūtų, jei jis nesilaikytų kitos šalies duoto pažado. Tai savotiškas bylos faktinių aplinkybių testas, kai mėginama moduliuoti situaciją iki pažado ir ją lyginti su esama vertinant abiejų šalių padėtį. Šis elementas svarbus dėl Anglijos teismų objektyvios teorijos sąlygoto įrodinėjimo, sutarčių teisės doktrinos bei Estoppel taisyklės santykio (aptarto žemiau), - joks pažadas nebūdavo teismo įgyvendinamas, nebent tam būdavo gera priežastis (arba susitarimas)[99].

Taigi, siekiant pritaikyti Estoppel taisyklą, viso yra būtinos trys sąlygos, t.y. turi būti asmens aiškus ir nedviprasmiškas pažadas, kuriuo priešinga šalis pagrįstai remiasi. Ir svarbiausia, jog situacija turi būti vertinama per teisingumo testą. Tenkinant visus minėtus reikalavimus, taikoma Estoppel taisyklė.

Estoppel panaikinimas

Pritaikius Estoppel taisyklę, atitinkamai pasikeičia sutarčių teisinis santykis, tačiau ar tai yra visam laikui (?). Teismų praktikoje taikant Estoppel taisyklę buvo susidurta su klausimu, kiek laiko Estoppel efektas gali būti taikomas (?). Kaip antai, minimas aukščiau, Estoppel poveikis yra suspensyvinis ir nesukuria ilgalaikių pasekmių (priklausomai nu teisinio santykio) sutarties vykdymui, tačiau Estoppel efektas galioja tol, kol yra duotas pažadas. Šalis, davusi pažadą, gali bet kada jį atšaukti, t.y. grįžti į pradinę padėtį[100]. Grįžusi į pradinę padėtį šalis bus panaikinusi pažadą ir galės remtis sutarties nuostatomis. Praktikoje toks atšaukimas gali pasireikšti įvairiai, kai skolininkas tiesiog žodžiu atšaukia savo žodžiu duodą pažadą, tai padaro raštu ar bet kokia kita forma. Svarbiausia, jog kreditorius suvoktų, jog ankstesniu pažadu jis nebegalės remtis ir privalės vadovautis sutarties nuostatomis. Šiuo atveju neturi reikšmės tai, kokia forma buvo duotas pažadas, tačiau atsižvelgiant į Anglijos bylų nagrinėjimo specifiką, rekomenduotina, kad toks atšaukimas būtų sudarytas raštu, kad vėliau nekiltų problemų dėl jo įrodinėjimo teisme.

---

[97] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003, p. 110, taip pat – H.G.Beale, W.D.Bishop & M.P.Furmston „Contract: Cases and Materials, 5th ed., Oxford university press, 2007 m., p. 149.
[98] E. Cooke "What are we going to do about estoppel" in *Contemporary Property Law* ed. P. Jackson and D.C. Wilde, Ashgate: Darmouth, 1999 m., p. 61.
[99] R. Stone & R.Cunnington “Text, cases and materias on contract law”, Routledge-Cavendish, 20007 m., p. 205.
[100] J. E. Stannard „Delay in the Performance of Contractual Obligations“, Oxford university, 2007, p. 128.

2.4. Sutarčių teisės doktrina ir Estoppel

Iš pat pradžių Estoppel taisyklė Anglijos teismuose buvo taikoma tik sutartinėms prievolėms, tačiau buvo iškeltas klausimas, ar Estoppel efektui kilti reikalingas iki tol šalis siejantis teisinis santykis (?). Juk nesant teisiniam santykiui iki tol, Estoppel sukurtų naują prievolę, tokiu būdu pamindamas susitarimo doktriną. Doktrinoje buvo nurodoma, jog Estoppel negali egzistuoti vakuume – tarp šalių privalo egzistuoti teisinis santykis, kuris modifikuojamas pasinaudojant Estoppel taisykle – šiuo atveju nepaminama susitarimo doktrina, kuri reikalauja išreikšti abiejų šalių valią, sudarant ar modifikuojant sutartį[101]. Pats Estoppel efektas yra suspensyvinis – jis nepakeičia sutarties šalių teisių turinio, tiesiog suspenduoja atitinkamų nuostatų taikymą pažado ribose iki jo atšaukimo. Vien dėl šios priežasties nuo pat pirmos dienos Anglijos teismuose Estoppel taisyklė taikoma atsargiai, nes bijoma paminti sutarčių teisės doktriną – tarp Estoppel ir sutarties yra „labai plona riba“[102]. Šiuo atveju riba pasireiškia vieninteliu skirtumu: modifikavimu ir suspendavimu. Išreiškus pažadą sutartis būtų modifikuota sutarties teorijos požiūriu, tačiau Estoppel atveju tik tam tikros teisės suspenduojamos. Šį teismų diskursą lėmė iškeltas klausimas: ar gali pažadas būti priverstinai vykdomas, jei nėra jį pagrindžiančio susitarimo?[103]. Ar jis turi teisinę galią? Šio darbo autoriaus nuomone, šį klausimą sąlygojo du dalykai priklausomi vienas nuo kito: (1) anglosaksų valstybių sutarties samprata bei (2) žodinių įrodymų taisyklės (angl. „*parol evidence rule*“). Pagal pastarąją taisyklę, teismai sutarties reikšmę nustatinėja neišeinant už „keturių sutarties kampų“ (angl. „*within its four corners*“) – remiasi pažodiniu sutarties tekstu. Tokia sutarties aiškinimo taisyklė Anglosaksų valstybėse dažnai vadinama aiškios reikšmės taisykle (angl. „*plain meaning rule*“)[104]. Kalbant apie sutarties sampratą, Anglosaksų valstybėse istoriškai sutarties sąvoka yra glaudžiai susijusi su pažado (angl. „*promise*“), kurio įvykdymą garantuoja teisinė sankcija, sąvoka[105]. Dažniausiai sutartį teismų praktika apibrėžia kaip vieno asmens kitam asmeniui duotą pažadą, kuris gali būti priverstinai įvykdytas[106]. Taigi nors ir sutarčiai sudaryt pakanka vienos šalies pažado, tačiau jis turi būti įtvirtintas rašytinėje sutartyje, kurią galimą būtų pateikti teismui. Estoppel atveju sutartis yra ta, kurioje aiškiai raštu įtvirtinta pažadą davusio asmens, valia – atitinkama prievolė. Kad ji būtų paneigta, pagal Anglosaksų taisyklę reikia pateikti tai patvirtinantį rašytinį susitarimą. Estoppel atveju tokio raštinio susitarimo nėra ir šalis priešingos šalies pažadą

---

[101] *Ibid.*, p. 124, taip pat - R.Stone „The modern law of contract“ 6th edition, Cavendish Publishing Limited, p. 99.;
[102] J. Beatson „Anson‘s Law of Contract“ 28th edition, Oxford University Press, 2003, p. 120.
[103] E. McKendrick „Contract Law“, 2-nd edition, Oxford University Press, 2005 m., p. 89.; taip pat žiūrėti - R. Stone „The modern law of contract“, 6th edition, Cavendish Publishing Limited, 2007 m., p. 93.
[104] O. Petroševičienė “Anglosaksų valstybių žodinių įrodymų taisyklės (ang. PAROL Evidence Rule) taikymo problemos”, in Teisės ir mokslo praktikos žurnalas Justitia, Vilnius, Nr. 2007/4 (66), 2007 m., p. 39.
[105] Plačiau T. Klimas “Comparative contract law: A transystemic approach with an emphasis on the continental law – cases text & materials”, Carolina academic press, Durham, North Carolina, 2006 m.
[106] V. Mikelėnas in “Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis” (moksl. Red. Vytautas Mizaras. Vilnius: Justitia, 2009, p. 118. Taip pat žiūrėti – T. Klimas “Comparative Contract Law. A Transystemic Approach With an Emphasis on the Continental Law. Cases, Text and Materials”, Durham. Carolina Academic Press, 2007 m., p. 111-112.

įrodinėja kitomis leistinomis priemonėmis. Tokiu būdu sukurtas Estoppel institutas tarytum leido teismams pasiekti teisingumą nesivadovaujant griežtomis procesinėmis taisyklėmis ir nepaminant sutarčių teisės doktrinos.

G.H. Treitelis pateikia įdomią mintį, paaiškindamas, kodėl yra taikomas Estoppel. Jis pabrėžia, jog kad ir kaip bebūtų keista, tačiau Anglijos teisė turi keistą bruožą, jog šalys jos vengia sandorių sudarymo raštu, kuriuose jie turėtų daugiau įsipareigojimų nei teisių, jos nori būti kuo mažiau saistomos pareigų ir turėti kuo daugiau teisių. Savaime suprantama, jog šalys sudarydamos minėtą pažadą ar pasiūlymą, raštu sudarytų sutartį ir Estoppel taisyklė nebūtų taikoma, dėl ko jis daro išvadą, jog Estoppel yra **dažniausiai taikomas tada, kai šalys savo susitarimo tiesiog neįformina raštu**. Tai ir lemia jo specifiką, jog Estoppel nesukuria naujos reikalavimo teisės, kurios nebuvo iki tol, tai - teisinis įrankis, naudojamas kaip „skydas“,gynimosi priemonė, o ne „kardas“, teisių įgyvendinimo priemonė[107]. Priešingu atveju bylų sprendimas būtų neteisingas (ang. „*inequitable*“). R.Stone nurodo, jog Estoppel – tai tiesiog šalių apsikeitimas pažadais, kuris nepripažįstamas sutartimi, nors juo nustatomas šalių konsensusas. Tai - analogiškas sutarties doktrinos įrankis, kuriuo nustatomas pasiektas tikslas – šalių konsensusas[108]. Lyg subinstitutas sutarčiai, kuri paneigta dėl teisinio formalumo[109].

Profesorius Atiyah kritikuoja Estoppel taisyklę teigdamas, jog šaliai siekiant įrodyti kitos šalies išreikštą pažadą, kuriuo ji rėmėsi, nėra paprasta – kuom skiriasi pažadas, kuris sukuria pakeičia ar panaikina teises ir pareigas nuo susitarimo (?). Be to, tarp susitarimo pakeičiančio sutarties sąlygas ir pasitikėjimo pažadu yra labai plona riba, kuri beveik neleidžia įžvelgti esminio skirtumo. Juk analogiškas tikslas pasiekiamas ir pakeičiant sutartį, ne vien žadant tai padaryti. Profesorius šiuo atveju siūlo taikyti susitarimo doktriną, kurios reikšmė praktiškai identiška ir kurios pagrindu būtų nustatinėjama, ar šalys tikrai siekia pakeisti sutarties sąlygas. Jo manymu, tai būtų daug lankstesnis būdas tokio pobūdžio situacijose įrodyti atitinkamas aplinkybes. Be to, jo manymu, taip įvedamas aiškumas – aiški sistema, be nereikalingų taisyklių, kurios tik blaško ir pačius teismus verčia priimti neteisingus sprendimus. Taip pat jis teigia, jei būtų remtasi tik sutarties doktrina, šiai dienai neišvengtume klaidų, nes teismui pagal savo vidinį įsitikinimą reiktų vertinti ar atitinkamas pažadas laikomas prievole ar atitinkamų faktų visetas taip pat pripažintinas sutarties keitimu ar pažado suteikimu. Siekiant išspręsti šią problemą, profesorius teisiniuose santykiuose tarp šalių skatina „*ieškoti intencijos sukurti (pakeisti, panaikinti) teisinius santykius*“

[107] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003, p. 112. Taip pat - R. Stone & R. Cunnington “Text, cases and materias on contract law”, Routledge-Cavendish, 2007 m., p. 193;
[108] R.Stone „The modern law of contract“ 6th edition, Cavendish Publishing Limited, 2006 m., p. 107.
[109] H. Beale “Chitty On Contracts” 29th edition: Volume 1, General Principles, Sweet & Maxwell Ltd, 2004 m., p. 4-080.

(angl. „*intention to create legal relations*“)[110]. Jis nurodo, jog vietoje priimant siaurą susitarimo modelį ir papildant jį Estoppel doktrina, vertėtų plėsti teisinį susitarimo suvokimą, kad tai apimtų pažadą (ne sandorio pagrindu – angl. „*non-bargain*“). Tokiu atveju šie pažadai gali formuoti sutarties turinį[111]. Šiai dienai net sakoma, jog Estoppel - tai „sutartis“ be susitarimo[112].

Apibendrinant, pastebima, jog Estoppel taisyklė atribojama nuo sutarties doktrinos Anglosaksų teisinėje sistemoje, tačiau toks atskyrimas kritikuojamas. Pagal profesorių Atiyah, vertėtų plėsti susitarimo modelį Anglosaksų teisinėje sistemoje, kad sutarties teisės doktrina apimtų Estoppel taisyklę. Užbėgant už akių, toks modelis pasirinktas Europos sutarčių teisėje, kuris jau buvo aptartas pirmajame darbo skyriuje. Nors pastebima, jog jau ir šiandien Estoppel taisyklė Anglosaksų teisinės sistemos valstybėse taikoma atsižvelgiant į profesoriaus Atiyah nuomonę. G.Treitel apibendrintai nurodo kitų šalių teismų praktiką Estoppel taikymo klausimais, jog štai JAV analogiška doktrina taikoma ir tada, kai sukuriamos naujos teisės, nors iki tol šalių joks teisinis santykis nesiejo. Nemažai Australijos bylų, kuriose lyg ir turėtų būti taikomas Estoppel, pažadas laikomas turinčiu sutarties teisinę galią. Vienintelė problema, kylanti Australijos teismuose nagrinėjant tokias bylas, yra ta, jog kyla sandorio pakeitimo susitarimo sudarymo įrodymo problema. G.Treitel nurodo, jog austrai perėmė Equitable doktriną, tačiau jie ją taiko plačiau ir, galima sakyti, priskiria prie sutarties sudarymo, dėl ko išvengia teisinio neaiškumo - paprastesnė[113]. Taigi galima daryti išvadą, jog Estoppel yra dar tebesivystantis institutas, kurio doktrina dar nėra pakankamai nusistovėjusi.

2.5. Estoppel porūšiai

Toliau šiame skyriuje bus aptartos esminės dvi Estoppel rūšys. Pirmoji bus paprastoji Estoppel taisyklė, kuriai nepagrįstai priskiriami dauguma Estoppel porūšių – nors jie visi yra savo turiniu identiški, bei proprietary Estoppel, kuris išsiskiria savo pasėkmemis nuo paprastosios Estoppel taisyklės.

Paprastas Estoppel

Elizabeth Cooke nustačiusi net aštuonias Estoppel rūšis (angl. „*Estoppel by statement of fact in a deed; Estoppel as to title; Common law estoppel; Estoppel by convention; Estoppel by silence; Promissory estoppel; Proprietary estoppel; Equitable estoppel"*) nurodo, jog jie visi iš

[110] R. Stone „The modern law of contract“ 6th edition, Cavendish Publishing Limited, p. 108. Taip pat - R.Stone & R.Cunnington “Text, cases and materias on contract aw”, Routledge-Cavendish, 2007 m., p. 205-216;
[111] R. Taylor & D.Taylor „Contract Law Directions „ 2nd ed., Oxford university press, 2007 m., p. 97. Plačiau apie Atiyah profesoriaus poiiūrį - R.Stone & R.Cunnington “Text, cases and materias on contract law”, Routledge-Cavendish, 2007 m., p. 205-222;
[112] G. Samuel “Contract law: cases and materials”, Sweet &Maxwell, London, 2007 m., p. 199.
[113] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 119.

esmės atlieka tą pačią funkciją, tačiau kartu ir skiriasi. Pagrindinis išskiriamas skirtumas yra tas, jog skiriasi įrodinėtini faktai[114]. Pavyzdžiui, ji nurodo, jog viename Estoppel reikia įrodyti, jog šalys **aptarė pažadą,** kuriuo šalis pažadėjo kažką padaryti **ateityje** (angl. *"promissory Estoppel"*), o kitame reikia įrodyti **jau atliktus** šalies veiksmus, kurių pagrindu kita šalis padarė išvadą, jog ji duoda pažadą (angl. *"Estoppel by representation"*) . E.Cooke vaizdžiai nurodo esamą situaciją pateikdama Estoppel rūšių sistemą:

Estoppel rūšis	Turinio reikalavimai
A	a+b+c
B	c+d+e
C	a+c+d

Ji nurodo, jog toks reguliavimas ydingas juridinės technikos požiūriu – painus, kas sąlygoja teismų klaidas, todėl siekiant jų išvengti, ji siūlo unifikuoti Estoppel rūšis:

Estoppel rūšis	Turinio reikalavimai
A B C	x+y+z

E.Cooke, apibendrindama savo išvadą, nurodo tris pamatinius kriterijus, kurie apjungia visas Estoppel rūšis, kas iš esmės atitinką G.Treitel poziciją, kurios pagrinde laikomasi šiame darbe. G.Treitel taip pat pabrėžia, jog: „*yra daugybė skirtumų tarp Estoppel by representation ir the equitable Estopel ar kitos jo rūšys, tačiau jie yra priskiriami tai pačiai Equitable doktrinai, su atitinkamais išskirtinumais*"[115]. Jis pateikia tokius pavyzdžius: Estoppel by representation išsiskiria tik įrodinėjimo priemone – reikia įrodyti faktą, kuriuo rėmėsi kita šalis, o ne pačio pažado turinį[116], Estoppel by convention – skiriasi tik tuo, jog nebūtinas tikslus ir aiškus pažado išreiškimas - šiuo atveju šalys tai tik aptaria[117]. Visose Estoppel rūšyse šalims reikia įrodyti pažadą davusios šalies intenciją, ir jie skiriasi tik faktinėmis aplinkybėmis – pvz.: ar pažadas buvo pasakytas žodžiu, ar buvo išvestas iš atitinkamų šalies veiksmų; ar pažadėta buvo kažką padaryti ateityje, ar esamuoju laiku ir pan. G.Treitelis pabrėžia, jog tai yra besivystančios teismų praktikos padarinys, kuris laikui bėgant turėtų apibendrinti Estoppel rūšis ir pašalinti įvardytus neaiškumus. Ir kiti autoriai taip pat

[114] Ch. Allen "Practical guide to evidence", 2nd ed., Cavendish, 2008 m., p. 373.
[115] G.H. Treitel „The Law of Contract", 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 115.
[116] *Ibid*., 2003, p. 116-117.
[117] *Ibid*., p. 120.

kritikuoja tokį Estoppel skirstymą nurodant, jog juridinės technikos požiūriu toks reguliavimas yra perkrautas detalėmis, kurios nekeičia instituto taikymo esmės, todėl šie institutai turėtų būti apjungti[118]. Byloje Johnsosn vs Gore Wood & Co Lordas Bingham'as pasakė, jog: „*Estopel pritaikomumas siaurėja nustatant vis naujas jo maksimas tarp kurių dažnai susipainiojama, nes jos turi labai glaudžių panašumų su kitomis Estopel rūšimis – Estoppel galima naudoti tik kaip įrodinėjimo priemonę, kuri dar turi kristalizuotis, ir įvestas vienas generalinis principas, kuris užtikrintų tinkamą šio instituto taikymą*"[119].

Taigi besiformuojančiam Estoppel mėgina priskirti vis naujų jo porūšių, tačiau, kad ir kokie jie visi skirtingi bebūtų, jų taikymui būtinos tos pačios trys sąlygos ir Estoppel efektas yra identiškas. Išskiriamas tik vienas Estoppel porūšis, kuris skiriasi savo pasekmėmis nuo kitų, tačiau taip yra tik iš pirmo žvilgsnio. Šiuo atveju kalbama apie proprietary Estoppel, kuris aptariamas žemiau.

Proprietary Estoppel

Ši Estoppel rūšis išskirtina iš Estoppel taisyklės keliais požymiais, tačiau šaknis šio instituto yra ta pati. Pažado dalykas nagrinėjamose bylose dažniausiai būna žemė[120]. Pavyzdžiui: A pastato B valdomoje žemėje vieno aukšto namą, remdamasis B pažadu, jog galės jame gyventi iki savo gyvenimo pabaigos. Tai situacijos, kai šalis atlieka atitinkamus veiksmus tikėdama, kad turi ar turės[121] teises į žemę ar kitą nekilnojamąjį turtą[122]. Šių situacijų atvejai teismų praktikoje dažniausiai skirstomi į dvi grupes:

i) kurioje ieškovai klaidingai suvokė atsakovo veiksmus, neva davę pagrindo manyti, jog ieškovas įgijo arba įgys teises į žemę, o atsakovas žino, jog ieškovas klaidingai interpretuoja atsakovo veiksmus, tačiau nieko nedaro – nepaaiškina tikrosios intencijos ir tiesiog „stovi šalia" (angl. *„stod by"*) ir nieko nedaro. Tokiu atveju tai laikoma tyliu sutikimu (ang. *„acquiescence"*).

ii) kuriose žemės savininkas atlieka veiksmus arba pateikia pasiūlymą, pagal kurį kita šalis gali padaryti išvadą, jog pažado įvykdymas sukuria arba gali sukurti jam teises į žemę ar kitą turtą ateityje[123].

Teismai pabrėžia, kad ieškovas turi pagrįstai ir tvirtai tikėti, jog teisės į žemę (nekilnojamąjį turtą) jau yra arba bus sukurtos jo naudai ateityje – pažadas turi būti toks, kad

[118] J. Beatson „Anson's Law of Contract" 28th edition, Oxford University Press, 2003 m., 122.
[119] G. McMeel "The Construction of Contracts: Interpretation, Implication and Rectification", Oxford University Press, 2007 m., p. 368.
[120] G.H. Treitel „The Law of Contract", 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 140.
[121] A. Hudson „Understanding Equity & Trust", Cavendish, 2004, p. 118.
[122] G.H. Treitel „The Law of Contract", 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 134.
[123] *Ibid*, p. 96.

priverstų ieškovą tikėti juo[124]. Esminis Estoppel ir propretiary estoppel skirtumas yra tas, jog Estoppel naudojamas kaip gynimosi priemonė (skydas), o propretiary yra teisių įgyvendinimas[125], kas atskleidžiama per įdomius Anglijos teismų sprendimus.

Doktrinoje, nurodoma, jog proprietary Estoppel mažai kuo skiriasi nuo paprasto Estoppel. Pagrindinis skirtumas yra įrodinėjimo priemonės, visa kita – praktiškai identiška. Analogiškos nuomonės laikosi ir Anglijos teismų teisėjai, kurie kritikuoja tokį skirstymą, kurį įvardija kaip du to paties turinio principus su ta pačia šaknimi, t.y. tikslu[126]. Nuostolių atlyginimas nepaprastai lankstus – nuo teismų įpareigojimų atsakovams: leisti gyventi ieškovams pas juos kiek tik laiko jie norės, iki piniginių kompensacijų priteisimo. Pavyzdžiui, jei ieškovas atlikdavo kokius pagerinimus atsakovo žemėje, joje stovėjusiam namui, tai ieškovas galėdavo reikalauti apsigyventi ten tiek, kiek norės, ar trumpesniam laikui su atitinkamomis sąlygomis[127]. Teismai taip pat nepamiršdavo, jog reikia atsižvelgti ne tik į ieškovo lūkesčius, bet ir į atsakovo pateiktą pažado turinį, siekiant teisingo sprendimo.

G.Treitel taip pat įžvelgia panašumų ir šį Estoppel paaiškina labai paprastai sakydamas, jog šalys tiesiog sudarydavo memorandumą dėl teisių į žemę ir paprasčiausiai kreipdavosi į teismą dėl priverstinio sutarties vykdymo (pagal memorandumą)[128]. Tai vienintelis proprietary Estoppel išskirtinumas lyginant jį su paprastuoju Estoppel, t.y. jog šis Estoppel ne tik naudojamas kaip civilinių teisių gynimosi priemonė – „skydas“, tačiau kaip ir „kardas“, skirtingai nuo paprastojo Estoppel, kurio nuostoliai aptariami žemiau.

2.6. Estoppel nuostoliai

Nuostolių atlyginimas Estoppel atveju yra priskiriamas teismo diskrecijai[129]. Dažniausiai šaliai, gavusiai pažadą, atlyginami tik tie nuostoliai, kuriuos, neva, ji tikėjosi gauti iš skolininko pažado (angl. *„limiting recovery to damages based on the reliance interest.“*). Tik pažado įgyvendinimas galėdavo patenkinti šalies lūkesčius (ang. „promice may recover the value of the expectation interest“)[130]. Istoriškai pirmosios bylos buvo pateisinamos teisingumo požiūriu tik tuo, jog nepatenkinus ieškovo ieškinio, atsakovas be pagrindo labai praturtėtų (sutaupytų). Laikui bėgant teismų praktika kito ir šiai dienai ieškiniai patenkinami ir tuo atveju, kai atsakovas jokios naudos negauna[131]. Teismas visapusiškai turėdavo įvertinti situaciją ir priteisti proporcingus nuostolius, t.y.

---

[124] A. Hudson „Understanding Equity & Trust“, Cavendish, 2004 m., p. 111., taip pat - G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 138.
[125] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 146.
[126] J. Beatson „Anson‘s Law of Contract“ 28th edition, Oxford University Press, 2003 m., p. 121.
[127] *Ibid*., p. 143.
[128] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003, p. 137.
[129] H. Beale “Chitty On Contracts” 29th edition: Volume 1, General Principles, Sweet & Maxwell Ltd, 2004, p. 3-153.
[130] E. Allan Farnsworth „Farnsworth on contracts“ Vol. 1, 3 ed., Aspen Publisher, New York, p. 180-182.
[131] *Ibid*., p. 136.

remtis ne vien ieškovo pažado suvokimu. Pavyzdžiui, slaugė 17 metų prižiūrėjo močiutę, kuri jai nuolat kartodavo: „viskas bus gerai – vieną dieną visas mano turtas bus tavo“. Namo vertė, kuriame gyveno močiutė buvo 435.000 svarų, o viso turto 1.285 mln. svarų. Tuo tarpu teismas priteisė slaugei tik 200.000 svarų. Doktrinoje toks teisių gynimas ir įgyvendinimas kritikuojamas, nes taip pat suveda sumaištį ir gali iškreipti formuojamą teismų praktiką.

Teismo sprendimas ne visada gali atitikti pažado turinį ar pakankamą satisfakciją ieškovui, todėl rekomenduotina tokiose bylose priteisinėti piniginę kompensaciją – sumažinama neteisingo teismo sprendimo priėmimo rizika[132]. Propretiary Estoppel atveju ieškovo reikalavimas dažniausiai būtų įgyvendinti jo teises – prievolę įvykdyti natūra[133]. Šio darbo autoriaus nuomone, vertėtų sutikti su doktrinoje išskiriama nuomone dėl nuostolių kompensavimo pinigine išraiška taip užtikrinant teisingus teismų sprendimus. Taip geriausiai būtų užtikrinta civilinė apyvarta nedarant jai papildomos žalos – priimant neteisingą sprendimą. Teismui nusprendus taikyti kitokį kompensavimo metodą, pvz. leisti toliau atlikti atitinkamus veiksmus pažado pagrindu, atsiranda didelė tikimybė, jog bus pažeistas civilinės teisės kompensavimo principas. Kitais žodžiais tariant, didėja tikimybė, jog teismo sprendimas bus baudinio pobūdžio nei kompensacinio. Doktrina peikia tokį teisingumo įgyvendinimą, nes nurodo, jog pažadėtas teisių įgyvendinimas dažnai realiai skiriasi nuo tikrojo pažado turinio. Todėl manytina, jog tokiose bylose, siekiant išvengti teisingumo iškraipymo, geriausias nuostolių atlyginimas būtų piniginė kompensacija[134]. Be to, tuo pačiu taip užtikrinamas teismų praktikos stabilumas, nes yra aiški tokių bylų baigtis. Priešingu atveju numanomai teismams kiltų naujų klausimų dėl teisingo sprendimo parinkimo, kas sąlygotų dar didesnę painiavą.

Nepaisant aukščiau įvardyto, teismo sprendimai Estoppel atveju yra dažniausiai be priteisiamų nuostolių, nes jie atsiranda retai. Dažniausiai teismas tiesiog atmeta ieškovo (pažadą davusio asmens) ieškinį taikydamas Estoppel taisyklę, kaip civilinių teisių gynimo būdą, t.y. gina atsakovą nuo nepagrįsto reikalavimo, kurio skolininkas atsisakė savo pažadu.

Nuostoliai sutartiniuose santykiuose ir Estoppel taisyklė taikymo atveju skiriasi - vaizdingiausiai tai atskleidžia šis pavyzdys: kažkas jums pasižada duoti 500 eurų, kuo remdamiesi Jūs išleidžiate 300 eurų, kurių kitų atveju neleistumėte. Tokiu atveju sudarius sutartį Jūs turite teisę reikalauti 500 eurų, o Estoppel atveju jūs turite teisę ginti savo teises į išleistus 300 eurų[135]. Taigi sutarties atveju Jūs turite teisę reikalauti visų 500 eurų, o Estoppel atveju, kadangi tai civilinių teisių gynimo būdas, Jūs galite reikalauti tik 300 eurų.

---

[132] H. Beale “Chitty On Contracts” 29th edition: Volume 1, General Principles, Sweet & Maxwell Ltd, 2004 m., p. 3-155.
[133] A. Hudson „Understanding Equity & Trust“, Cavendish, 2004 m., p. 110.
[134] *Ibid*, p. 144.
[135] E. McKendrick „Contract Law“, 2-nd edition, Oxford University Press, 2005, p. 97.

Apibendrinant šį skyrių galima daryti išvadą, jog Anglosaksų teisinėje sistemoje galioja sutarties formos laisvės principas, kurį taikant šalys gali pasirinkti sudaromai sutarčiai jiems priimtiniausia formą, tačiau tik tuo atveju, kai įstatyme nenumatyta kitaip. Anglosaksų teisinėje sistemoje taip pat galioja taisyklė, jog sutartis gali būti pakeista, papildyta ar nutraukta tik ta pačia forma, kokia buvo sudaryta. Tačiau jau nuo pat pirmųjų griežtosios bendrosios tradicijos dienos teismai susidūrė su situacijomis, kuriose sutarties modifikavimas ar nutraukimas nebuvo įtvirtintas raštu, tačiau praktinės situacijos suponavo, jog tokio susitarimo nepaisymas neleistų priimti teisingo sprendimo. Teismai *the common law* laikotarpiu mėgino panašią taisyklę išvesti iš Waiver doktrinos, tačiau, laikui bėgant, Estoppel buvo iškirtas kaip atskiras institutas. Šis institutas Anglosaksų teisinėje sistemoje taikomas jau daugiau kaip pusę tūkstančio amžiaus ir pastebima, jog jis nėra pastovus ir doktrinoje dėl to kyla daug diskusijų. Estoppel taisyklė jau įgavo savo esminius „kontūrus“ – aiškiai apibrėžimas Estoppel poveikis bei jo taikymo sąlygos. Vis dėlto šiandien Estoppel taikomas ne tik situacijose, kai šalys nesudaro susitarimo dėl sutarties pakeitimo raštu, bet ir situacijose, kai priverstinai įgyvendinamas asmens žodinis pažadas. Taigi Estoppel doktrina šiai dienai yra plečiama ir galutinės savo formos dar nėra įgavusi, tačiau tai lankstus teisinis įrankis sprendžiant neeilines bylas.

3. ESTOPPEL: IN *TROIKA*[136] (CISG, Unidroit ir PECL)

2005 metų Vilniuje vykusioje konferencijoje tema „Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos“ garsus Kopenhagos verslo mokyklos teisės profesoriaus Ole Lando perskaitė savo pranešimą, kuriame pabrėžė *lex mercatoria* įtaką Europos sutarčių teisės formavimuisi. Jis nurodo, jog pasaulio prekybai plečiantis laikotarpiu nuo 1997 iki 2004 metų Lietuvos importas padidėjo 54 procentais, o eksportas 66 procentais. Tuo tarpu Vokietijos, lyginant per tą patį laikotarpį, 37 procentai, o Jungtinių Amerikos Valstijų - 45 procentai[137]. Tokį prekybos lygį tarpusavyje šalys pasiekė iš esmės po to, kai nemažai Europos ir kitų valstybių prisijungė prie Jungtinių Tautų 1980 metų Vienos Konvencijos (*CISG*) dėl tarptautinio prekių pirkimo pardavimo sutarčių (toliau – „CISG“, iš angliško termino anlg. „*Convention on contracts for the international sale of goods*“), kuri buvo priimta 1980 metais UNICITRAL[138] iniciatyva organizuotoje konferencijoje. Tai buvo labai svarbus žingsnis siekiant pasaulio prekybos teisės harmonizavimo ir ši konvencija pasėjo pamatą daugeliui šalių, kurios prisijungė prie šios konvencijos. Šiai dienai prisijungusių valstybių narių viso yra 74[139].

Priėmus Vienos konvenciją, kilo idėja paruošti ne tik vienos rūšies sutartims (kaip yra CISG atveju – pirkimo-pardavimo sutartiniai santykiai) taikomas taisykles, bet tokias, kurios būtų taikomas visų rūšių sutartims. Taigi po CISG gimė idėja paruošti Unidroit[140] ir PECL[141] principus. Šie principai bei CISG yra visi tarpusavyje labai panašūs ir jau šiandien pabrėžiama, jog ši „*Troika*“ (CISG, PECL ir Unidroit principai) formuoja svarbią naują *lex mercatoria* dalį ir šiai dienai šios *Troikos* dėka atsiranda net idėjos jų pagrindu kurti Pasaulio Sutarčių teisės kodeksą. Atsižvelgiant į *Troikos* poveikį tarptautinei prekybai, svarbu trumpai aptarti joje numatytą Estoppel taisyklės reguliavimą, kuris aptariamas žemiau.

3.1. Estoppel taisyklė Jungtinių Tautų 1980 metų Vienos Konvencijje dėl tarptautinio prekių pirkimo pardavimo sutarčių (CISG)

Analizuojant CISG 11 straipsnį ir jo komentarą, galima daryti išvadą, jog CISG nenumato jokių reikalavimų sutarties formai, nes joje įtvirtintas dar Romos teisėje žinomas sutarties formos laisvės principas, kad šalys pačios pasirenka sudaromos sutarties formą – CISG 11 straipsnis[142]. Be

---

[136] Šiame darbe terminas *Troika* apima tris svarbius dokumentus – 1980 m. vienos konvenciją dėl tarptautinio prekių pirkimo pardavimo sutarčių, Unidroit principus ir Eurpos sutarčių teisės principus.
[137] Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės - http://www.stat.gov.lt/lt/; taip pat žiūrėti – O. Lando „Issues and tendencies of the development of contract law influence of the ‚troika‘“ - „Šiuolaikinės civilinės teisės raidos raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys“, Vilnius: Justitia, 2007 m., p. 166.
[138] Jungtinių Tautų komisija dėl tarptautinės prekybos teisės – www.unicitral.org.
[139] Konvencijos statuso informacija pateikiama: http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html
[140] Romos tarptautinės privatinės teisės unifikavimo instituto – UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principai.
[141] Europos sutarčių teisės principai.
[142] CISG komentaras: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/CISG.pdf

to, šiame straipsnyje pabrėžiama, jog nors sutartis sudaryta ir ne raštu, ji gali būti įrodinėjama visomis leistinomis įrodinėjimo priemonėmis[143].

Ši konvencija, skirtingai nei PECL ir Unidroit principai, numato sutarties pakeitimo ar nutraukimo formos sudarymo reikalavimus. CISG 29 straipsnio 1 dalyje[144] numatyta, jog „*sutartis gali būti modifikuojama arba nutraukta tik tuo pačiu būdu, kuriuo šalys sudarė sutartį*“. Taigi šiuo atveju akivaizdu, jog kalbant apie sutarties modifikavimą bei nutraukimą, CISG įtvirtino dar romėnų teisėje galiojusį *contrarius actus*[145] principą. Nepaisant šios griežtos formalios taisyklės, CISG minėto straipsnio antrojoje dalyje aptinkama analogiška nuostata, numatyta PECL ir Unidroit principuose, jog esant sutarties išlygai dėl sutarties modifikavimo ar nutraukimo formos, tai viena sutarties šalis dėl savo elgesio gali prarasti teisę remtis šio straipsnio pirmoje dalyje numatyta išlyga, jeigu kita sutarties šalis atitinkamai veikė, remdamasi pirmosios elgesiu. Atkreiptinas dėmesys, jog ši taisyklė savo turiniu yra analogiška Anglosaksų įtvirtintai Estoppel taisyklei, kas pabrėžiama ir mokslinėje literatūroje, kur nurodoma, jog Estoppel taisyklė yra vienas pagrindinių principų įtvirtintų CISG[146].

Būtina paminėti, jog valstybės narės prisijungusios prie šios konvencijos, galėjo daryti sau išlygas dėl minėtų CISG 11 ir 29 straipsnio. Lietuva, deja, pasinaudojo šia išlyga ir 11 bei 29 straipsnio 2 dalies taikymo atsisakė[147]. Minėta išlyga pasinaudojo viso 8 šalys iš 74 prisijungusių narių. Šio darbo autoriaus sutinka su Ole Lando išsakyta nuomone, jog toks reguliavimas yra ydingas. Ole Lando nurodo, jog šalys tokių dokumentų priėmimo atveju turėtų vengti išlygų siekiant harmoningai sureguliuoti savo teisę su kitomis tradicijomis, todėl vienintelis kelias yra atsisakyti minėtų išlygų[148].

3.2. Estoppel taisyklė Unidroit principuose

Romos tarptautinės privatinės teisės unifikavimo institutas – Unidroit[149], iškart po CISG priėmimo, t.y. 1980 – 1994 metais, parengė Tarptautinių komercinių sutarčių principus. Jie buvo

---

[143] CISG 11 straipsnio originalus teikstas angl.:
Artickle 11 „A contract of sale need not be concluded in or evidenced by writing and is not subject to any other requirement as to form. It may be proved by any means, including witnesses”.
[144] CISG 29 striapsnio originalus tekstas angl.
„Article 29(1) A contract may be modified or terminated by the mere agreement of the parties. (2) A contract in writing which contains a provision requiring any modification or termination by agreement to be in writing may not be otherwise modified or terminated by agreement. However, a party may be precluded by his conduct from asserting such a provision to the extent that the other party has relied on that conduct.“.
[145] Santykius galima nutraukti tik tokia pačia forma, kokie jie sukurti (lot.).
[146] R. Rerrari, H. Flechter & R.A. Brand (Ed.) „The draft UNICITRAL digestų and beyond: cases, analysis and unrisolved issues in the U.N. Sales convention“, Munich: Sellier European Publishers, 2004 m., p. 66.
[147] UNICITRAL - http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG_status.html
[148] O. Lando „Issues and tendencies of the development of contract law influence of the ‚troika‘“ - „Šiuolaikinės civilinės teisės raidos raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys“, Vilnius: Justitia, 2007 m., p. 175.
[149] http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf ;

parengti atsižvelgus į daugumos teisinių sistemų reguliavimą ir specifiką, siekiant harmonizuoti tarptautinius komercinių sutarčių principus. Šie principai taip pat numato sutarties formos laisvės principą, kuris numatytas Unidroit 1.2 straipsnyje. Šalys gali pasirinkti bet kokią sutarties formą, kas reiškia, jog Unidroit principuose sutarties laisvės principas yra vienas pamatinių. Unidroit principai nenumato reikalavimo sutarties modifikavimo ar nutraukimo formai, iš ko išplaukia, jog šalys gali laisvai pasirinkti susitarimo formą, kuriuo sutartis modifikuojama ar nutraukiama. Tačiau principų 2.1.18 straipsnyje aptinkama nuostata, kurios turinys neabejotinai atitinka aukščiau aptartą, CISG 29 straipsnio 2 dalį, kas primena Estoppel taisyklę. Minėtos nuostatos turinys yra tas, jog jei sutartis, kurioje yra išlyga, kad sutartį pakeisti, papildyti arba ją nutraukti galima tik **tam tikra forma**, negali būti pakeista, papildyta ar nutraukta kitokiu būdu. Ir viena sutarties šalis dėl savo elgesio gali prarasti teisę remtis šio straipsnio pirmoje dalyje numatyta išlyga, jeigu kita sutarties šalis atitinkamai veikė, remdamasi pirmosios elgesiu[150]. Šioje normoje kalbama apie sutarties išlygą, kurioje numatoma, jog bet koks sutarties pakeitimas privalo būti atliktas atitinkama forma (dažniausiai raštu), priešingu atveju negaliotų. Tokia išlyga galėtų prarasti savo galią jei tam duotų rimtą pagrindą pažadą duodanti šalis.

Unidroit 2.1.18. straipsnio komentare pateikiama šio straipsnio prigimtis, kur nurodoma, jog jis yra kildinamas iš Unidroit 1.8. straipsnyje įtvirtinto „nenuoseklaus elgesio draudimo“ (angl. „*inconsistent behaviuor*“) principo, kuris numato, jog „*šalis negali elgtis nenuosekliai* (angl. „*inconsistently*“) *– keisti savo pozicijos, jei kitai sutarties šaliai jos elgesys sukėlė pagrindo tikėti pradine pozicija, kuo remdamasi ji atliko kokius nors veiksmus*“[151]. Unidroit 1.8. straipsnio komentaras[152] nurodo, jog ši norma yra išvesta iš pagrindinio Tarptautinių komercinių sutarčių principo – **geros valios ir sąžiningos dalykinės praktikos** (ang „*good faith and fair dealing*“), kuris yra pamatinis tiek sutarčių teisėje, tiek verslo praktikoje. Komentare nurodoma, jog 1.8. straipsnyje įtvirtinta norma atsispindi daugelyje kitų specifinių Unidroit principų straipsniuose, kaip antai: 2.1.4(2)(b) – ofertos atšaukimas (angl. „*revocation of offer*”), 2.1.18(2)(b) - nenuoseklaus elgesio draudimo (angl. „*inconsistent behaviuor*“), 2.1.20 – siurprizinės sutarčių sąlygos (angl. „*surprising terms*”) ir kt. Unidroit 2.1.18. straipsnio komentare nurodoma, jog 2.1.18. straipsnio antroji dalis atitinka pagrindinę nuostatą, įtvirtintą Unidroit 1.8. straipsnyje, išsiskiriant tik ta

[150] Originalus tekstas:
“Article 2.1.18 (Written modification clauses)
A contract in writing which contains a clause requiring any modification or termination by agreement to be in a a particular form may not be otherwise modified or terminated. However, a party may be precluded by its conduct from asserting such a clause to the extent that the other party has acted in reliance on that conduct.”
[151] “Article 1.8 (Inconsistent behavior)
A party cannot act inconsistently with an understanding it has caused the other party to have and upon which that other party reasonably has acted in reliance to its detriment.”
[152] Unidroit Tarptautinių komercinių sutartičų principų komentaras: interaktyvus: http://www.unilex.info/dynasite.cfm?dssid=2377&dsmid=13637&x=1

specifika, jog ši nuostata taikoma susitarimams, kurie pagal sutarties išlygą turėjo būti sudaryti raštu, tačiau tai neįvyko. Todėl taikant Unidroit 2.1.18. straipsnį reikia vadovautis Unidroit 1.8. straipsnyje įtvirtintu geros valios ir sąžiningos dalykinės praktikos principu, kurio pagrindu ir buvo priimtas Unidroit 2.1.18. straipsnis. Atkreiptinas dėmesys, jog Unidroit 1.8. straipsnio komentare nurodoma, jog ši bendra norma gali sąlygoti teisių įgijimą, praradimą ar jos tiesiog gali būti suspenduojamos atitinkamam laikotarpiui. Taip pat nurodoma, jog ši norma gali būti taikoma ne tik tada, kai tarp šalių yra sutartis, bet ir kitų teisinių santykių atveju, pavyzdžiui, esant ikisutartiniams santykiams ir kt. Šis principas sėkmingai taikomas ir Lietuvoje[153], kadangi jis buvo perkeltas į LR CK 6.200 straipsnio 1 dalį.

Komentare nurodoma, jog yra daugybė būdų kaip šalis gali sukelti pagrindą kitai šaliai manyti (suvokti) esant sudarytai sutarčiai, jos pakeitimui ar net anuliavimui. Minėtas suvokimas gali atsirasti iš priešingos šalies elgesio, atlikto veiksmo ar net tylėjimo (kai šalis žino, jog priešinga šalis klaidingai interpretuoja jos intenciją (veiksmus) ir to nepasako). Komentare pabrėžiama, jog svarbiausia, kad suvokimas būtų realus ir pagrįstas. Ar minėtas suvokimas yra pagrįstas, yra fakto klausimas, kuris sprendžiamas atsižvelgiant į faktinės situacijos aplinkybes. Privaloma atsižvelgti į: (1) šalių bendravimą (angl. "*communication*") ir atliktus veiksmus; (2) į sutarties prigimtį ir šalių padėtį joje; ir (3) į sutarties šalių lūkesčius keliamus vienas kitam. Atkreiptinas dėmesys, jog Unidroit komentare pateikiami (vadinamo suvokimo) pavyzdžiai yra visi perimti iš Anglosaksų teisinės sistemos šalių teismų spręstų gerai žinomų bylų, kurios kvestionuojamos ir doktrinoje. Tai akivaizdžiai suponuoja, jog šis Unidroit reguliavimas kilo iš Anglosaksų praktikos. Tai patvirtina ir Unidroit principu komentaras, kuriame nurodoma, jog šios normos (2.1.18. straipsnio) tikslas yra išvengti nuostolių, kuriuos sąlygojo pagrįstas pasikliovimas (angl. "*reliance*"), kas atitinka vieną iš Anglosaksų Estoppel taisyklės elementų.

3.3. Estoppel taisyklė Europos sutarčių teisės principuose (PECL)

Nuo 1980 metų kelių teisės profesorių iniciatyva suburtą Europos sutarčių teisės principų rengimo grupė, kuriai vadovavo Kopenhagos verslo mokyklos teisės profesoriaus Ole Lando, parengė ir 2000 metais pateikė Europos Komisija baigtą rengti Europos sutarčių teisės principų I-II dalis, o 2002 metais pateikė ir III dalį[154]. PECL 2:101 straipsnyje numatyta, jog sutarties sudarymui ar jos įrodymui nėra privaloma rašytinė forma ar kitas reikalavimas keliamas sutarties formai. Taigi PECL analogiškai kaip ir CISG ar Unidroit principai numato sutarties formos laisvės principą.

[153] Garsiausios praktikoje iki šiol bylos, kur buvo taikomas sąžiningumo principas LAT 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-P-382/2006, taip pat LAT 2005 m. sausio 19 d. nutartį, priimtą civilinėje byloje *UAB „Vingio kino teatras" v. UAB „Eika",* Nr. 3K-3-38/2005 ir kt.

[154] V.Mizaras et al „Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys", Vilnius, Justitia, 2007, p. 123-125.

PECL principai analogiškai kaip ir Unidroit nenumato reikalavimo, jog sutarties modifikavimo ar nutraukimo atveju privaloma analogiška sutarties formą, kuria ji ir buvo sudaryta – nenumato *contrarius actus* principo. Tačiau, PECL 2:106 straipsnyje[155] aptinkama taip pat panašią nuostatą į Unidroit principuose įtvirtintą Estoppel taisyklę. PECL 2:106 straipsnio 4 dalis apibrėžia sutarties išlygą dėl sutarties modifikavimo formos - „*Išlyga, jog sutartis gali būti modifikuojama arba pasibaigti susitarimo pagrindu, **yra prezumpcija**, jog susitarimas modifikuoti arba nutraukti sutartį gali turėti teisinę galią tik tuo atveju jei jis sudarytas raštu*[156]“. Šiuo atveju pastebimas išskirtinumas lyginant ją su Unidroit principais – PECL išlygos apibrėžime nurodo, jog tai yra **prezumpcija**. Antroji straipsnio dalis nurodo, kaip ši prezumpcija galėtų būti nuginčyta – „*Šaliai dėl savo pareiškimų ar veiksmų gali būti atimta teisė remtis šią išlyga, jei priešinga šalis jais pagrįstai pasikliovė“.* Atkreiptinas dėmesys, jog šiuo atveju nekalbama apie pasikliovusios šalies atliktus veiksmus – pakanka tik jos pasikliovimo. Deja, PECL Komentaras[157] nepateikia minėtos straipsnio paaiškinimų, tačiau, lyginant PECL principų reguliavimą su Unidroit, galima daryti išvadą, jog PECL yra pranašesni. PECL aiškiai įvardija tai kaip prezumpciją, kuri gali būti nuneigta tam tikromis aplinkybėmis. Iš esmės tai - pranašumas tik juridinės technikos požiūriu, tačiau esminio skirtumo nedarantis. PECL susiaurino Estoppel taisyklės taikymą, šiuo atveju nereikalaudamas iš priešingos šalies atliktų veiksmų pažado pagrindu. Šiuo atveju pakanka tik šalies pagrįsto pasikliovimo priešingos šalies duotu pažadu.

Analizuojant PECL principus atkreiptinas dėmesys, jog panašus teisinis įrankis yra taikomas sutarčių sąlygų sujungimo išlygai (angl. „*a merger close*“). Ši išlyga nurodo, jog visas sutarties tekstas yra vientisas sutarties tekstas ir jog ji neapima jokios iki jos sudarymo teiktos informacijos, pareiškimų, pasirašytų memorandumų ar derybų protokolų. Visos sutarties sąlygos yra įtvirtintos sutartyje ir joks kitas šaltinis negali būti laikomas sudedamąja sutarties dalimi. Čia taip pat nurodoma, jog tai yra prezumpcija ir vykdant sutartį, šia išlyga taip pat galima uždrausti priešingai šaliai remtis, tuo atveju jei šalis atitinkamu veiksniu (veiksmu, pareiškimu, dokumentu ar kita) pagrįstai pasikliovė. Taigi pastebima, jog Estoppel taisyklė įtvirtinta ir PECL principuose ne viena forma. PECL išplėtė Anbglosaksų teisinės sistemos Estoppel taikymo galimybę kontinentinės

[155] Pateikiamas originalus straipsnio tekstas:
„Article 2:106: Written Modification Only
(1) A clause in a written contract requiring any modification or ending by agreement to be made in writing establishes only a presumption that an agreement to modify or end the contract is not intended to be legally binding unless it is in writing.
(2) A party may by its statements or conduct be precluded from asserting such a clause to the extent that the other party has reasonably relied on them.“

[157] “Principles of the existing EU Contract Law (Acquis Principles), Contract I: pre-contractual obligations, conclusion of contract, unfair terms”, European Law publishers, 2007 m.

sistemos šalyse – jie leidžia taikyti Estoppel taisyklę ir ikisutartinių teisinių santykių stadijoje ir jų metu suformuotais susitarimais papildyti sudarytą rašytinę sutartį**.**

Estoppel taikymas tarptautinėje viešojoje teisėje bei tarptautiniame komerciniame arbitraže

Šis principas pripažįstamas ir tarptautinėje privatinėje ir viešojoje teisėje. Anglų ir amerikiečių teisininkai šį institutą taiko jau nuo 19 a. arbitražuose. Nors šis principas nėra tarptautinės viešosios teisės dalis, tačiau aptinkama bylų kuriose pasitaiko esminiai šio principo panašumai. Labiausiai šis institutas buvo išplėtotas po Antrojo pasaulinio karo. Ginčuose šį institutą taiko ir tokios organizacijos kaip Pasaulio Prekybos Organizacija (angl. „World Trade Organization“). Estoppel taisyklė pripažįstama ne tik materialiojoje teisėje, bet ir viešojoje ar privatinėje, ši taisyklė yra taikoma procesinėse ginčų sprendimo taisyklėse. Štai aptinkama panaši nuostata į Estoppel taisyklę ir 1976 m. Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos (UNICITRAL) arbitražo taisyklėse. Šių taisyklių vienas punktų numato, jog „*Šalims, žinant, kad buvo pažeista kuri nors šio įstatymo nuostata, nuo kurios šalys negali nukrypti, arb,a kad nebuvo laikomasi kurio nors arbitražinio reikalavimo, ir vis dėlto toliau dalyvaujant arbitraže nepateikusi protesto nedelsdama arba per terminą, jeigu jis buvo nurodyta, laikoma praradusia teisę protestuoti*“[158].

Tarptautinėje erdvėje, nepaisant Anglosaksų išskiriamų esminių doktrinos skirtumų, pabrėžiama, jog šie principai apjungiami į vieną ištaką - sąžiningumo principą (angl. „*good faith*“)[159]. Aukščiau įvardyta tik patvirtina Estoppel taisyklės taikymo svarbą civiliniuose teisiniuose santykiuose – jis pripažįstamas ne tik nacionalinių teisės sistemų, tačiau ir tarptautinės viešosios teisės praktikoje daugiau nei šimtą metų, bei ir arbitražo proceso taisyklėse, kuris yra kildinamas iš sąžiningumo principo.

3.4. Išvada arba Europos sutarčių teisės vizija

Dėl formos reikalavimų CISG 11 straipsnyje numatyta, jog sutarties sudarymui ar jos įrodymui nėra privaloma rašytinė forma ar kitas reikalavimas keliamas sutarties formai**.** Tai gali būti įrodinėjama visomis priemonėmis, taip pat ir liudininkų parodymais. Analogiška nuostata aptinkama Unidroit principų 1.2 straipsnyje bei PECK 2:101 straipsnyje. Šiuos nuostatos patvirtina, jog šiandieninė prekyba turi būti išlaisvinama nuo formos reikalavimų. Šios nuostatos gimimui didelę reikšme turėjo elektroninė prekyba ir kitos ryšio priemonės, kuriomis perduodama

[158] G. Dominas, V. Mikelėnas „Tarptautinis komercinis arbitražas“, Vilnius: Justitia, 1995 m., p. 269. Taip pat žiūrėti: 1976 UNCITRAL Arbitration Rules http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules/arb-rules.pdf ;

[159]T. Cottier, J.P. Muller “Estoppel” ir J.R.Crawford and, T.D.Grant “Exhaustion of local remedies”, Mark Blanc Enciclopedia of public international law, interaktyvus: http://www.mpepil.com/home.

informacija dažnai neišsaugoma[160]. Pabrėžtina, jog nei Unidroit nei PECL nenumato reguliavimo, kokia būtent forma privalo būti modifikuojama ar nutraukiama sutartis. Šie principai, skirtingai nei CISG, nenumato *contrarius actus* reiškiančio, jog santykius galima nutraukti tik tokia pačia forma. Darytina išvada, jog nei CISG, nei PECL nesuteikia reikšmės tokių atvejų reglamentavimui, tačiau tam palieka saugiklį, t.y. rašytinę išlygą, kuri taip pat taikoma su išimtimi, t.y. Estoppel taisykle.

Atkreiptinas dėmesys, jog *Troikos* reguliavimas patvirtina ir pažado teisinę galią. Ole Lando užduodą klausimą – ar gali pažadas turėti teisinę galią, jei dėl jo nebuvo jokio susitarimo? Ole Lando linkęs palaikyti nuomonę numatytą PECL 2:107 straipsnyje, jog pažadas turi teisinę galią, jei jo galiojimui nebūtinas akceptas. Štai verslo praktikoje aptinkame ne vieną panašų sandorį, kuriam pakanka vienos šalies valios, pavyzdžiui, garantija. Unidroit principai nenumato pažado įgyvendinimo nuostatos, tačiau panašių apraiškų pastebima 5.2.4 ir 5.2.9, tačiau tai nėra identiška[161]. Pasikliovimas pažadu (angl. – „*reliance*“) taip pat gali turėti teisinę galią ir tai išplaukia iš CISG, Unidroit[162] ir PECL[163] principų. Štai CISG 8 straipsnį, kuris kalba apie sutarčių aiškinimą, o būtent apie protingo žmogaus analogiškoje situacijoje suvokimą ir veikimą. Šiuo atveju dar stiprus argumentas yra geros valios ir sąžiningos dalykinės praktikos (ang „*good faith and fair dealing*“),**[164]** samprata[165], kuri įtvirtinta Unidroit principų 1.7 straipsnyje, numatančiame, kad kiekviena šalis turi vykdyti sutartį tinkamai ir sąžiningai[166]. Analogiška nuostata yra ir PECL 1:201[167] straipsnyje. Nors CISG konvencija nenumato šio principo, tačiau doktrinoje nurodoma, jog teismai jį išveda per sutarties interpretavimą bei šalies elgesį. Taigi *Troika* demonstruoja, jog aukščiau forma nėra svarbus elementas sandorio sudarymu juridiškai. Sandoris gali būti sudaromas bet kokia forma –ar tai pažado forma, ar tai pasikliovimas pažadu. Esminis reikalavimas, jog šalys būdamos saistomos civilinių teisinių santykių veiktų tinkamai ir sąžiningai. Šis principas pripažįstamas kaip tarptautinė koncepcija nepriskiriama pavienėms valstybėms[168].

Apibendrinant galima daryti išvadą, jog Europos sutarčių teisės harmonizavimui taikomi aukščiau aptarti *lex mercatoria* daro svarbia ir didelę įtaką. Išanalizavus minėtus dokumentus,

---

[160] Ibidum, p. 173.
[161] *Ibidum*., p. 174.
[162] Unidroit principų 4.1 – 4.4 straipsniai.
[163] PECK principų 2:101, 2:102, 5:101 ir 5:102 straipsniai.
[164] Doktrinoje yra pabrėžiama, jog ateities Europos civilinis kodeksas privalės numatyti šį principą – A. Hartkamp "Towards European Civil Code", 3 – ed., Kluwer Law International, 2004 m., p. 360.
[165] Plačiau - S. Drazdauskas „Bendrosios Sutarčių teises vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei“, daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė, Vilniaus universitetas, 2008, p. 87-110.
[166] Unidroit principų 1.7 straipsnis angl. – „that each party must act in accordance with good faith and fair dealing in international trade“.
[167] PECL 1:201 straipsnis angl. – „each contracting party must act in accordance with good faith adn fair dealing“.
[168] O. Lando „Issues and tendencies of the development of contract law influence of the ‚troika“ - „Šiuolaikinės civilinės teisės raidos raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys“, Vilnius: Justitia, 2007 m., p. 175.

galima teigti, jog Europos sutarčių teisė yra perėmusi Estoppel taisyklės taikymą tuo atveju, kai šalys nesilaiko privalomos sutarties formos ją keičiant ar nutraukiant. Šis institutas sėkmingai prigijo Europos valstybėse bei tarptautinėje erdvėje. Estoppel taisyklė grindžiama per geros valios ir sąžiningos dalykinės praktikos principą, kuris puoselėjamas nuo pats Romos teisės laikų. Išanalizuota *Troika* suponuoja, jog sutarties formos reikalavimai nėra esminis sutarties elementas, o kaip tik yra pabrėžiamas konsensualizmas[169]. Analizuotoje *Troika* aptinkama ir užuominų, jog gali būti įgyvendintas ne tik susitarimas, kurio formos reikalavimų nebuvo laikomasi, tačiau ir vienašalis pažadas. Taigi galima sakyti, jog *Troika* nurodo ateities sutarčių teisės viziją, kuri suponuoja, jog sutarties formos reikalavimams bus skiriama vis mažiau dėmesio ir laikui bėgant vienašalis pažadas turėtų įgauti analogišką teisinę galią kaip ir bet koks rašytinis susitarimas. Šio darbo autoriaus nuomone, toks reguliavimas yra teisingas, juk kaip buvo atskleista aukščiau, pati sutarties forma yra reikalinga tik tam, kad galima būtų įtvirtinti susitarimą materialioje išraiškoje, kad vėliau galima būtų ją panaudoti įrodinėjimo tikslais. Taigi paties sandorio sudarymui, šalių valios išreiškimui ir abipusiam suvokimui, rašytinė forma įtakos nedaro. Darytina išvada, jog Europos valstybėms, o tuo pačiu ir Lietuvai, reiktų sekti paskui *lex mercatoria* pasiūlytą reguliavimo modelį, kurį šiai dienai perima dauguma Europos valstybių. Taip pat svarbus žingsnis Lietuvai būtų atsisakyti išlygos CISG 96 straipsnio pagrindu siekiant tinkamai harmonizuoti tarptautinę prekybą, nes ji trukdo tarptautiniai ekonominiai plėtrai[170].

Taigi šiandienai tai - „netvarkingas ir neoficialus kodifikavimas“ (angl. „*creeping and informal codification*“), bet tai duoda pradžią „Globaliam kodeksui“[171]. CISG atvėrė duris pasaulio sutarčių teisės harmonizavimui ir *Troika*, susidedanti iš CISG, PECL bei Unidroit principų, įtvirtino modelį ateičiai.

[169] V. Mikelėnas „Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija“, Vilnius: Justitia, 1996 m., p. 312.
[170] Ibid., p. 293.
[171] O. Lando „Issues and tendencies of the development of contract law influence of the ‚troika‘“ - „Šiuolaikinės civilinės teisės raidos raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys“, Vilnius: Justitia, 2007 m., p. 168-169.

4. ESTOPPEL LIETUVOS TEISĖJE

Apžvelgus Anglosaksų bei Europos valstybių reguliavimą, toliau šiame darbe analizuojamas Lietuvoje numatyti sutarties formos reikalavimai bei jų nesilaikymo pasekmės. Analizė pradedama nuo *lex in pari materija*, t.y įstatymų galiojusių iki priimant šiandien galiojantį LR CK kodeksą. Trumpai aprašomas sutarties formos laisvės principo įgyvendinimo formos ir *contractus actus* principų įtvirtinimas LR CK. Taip pat pateikiama c*ontractus actus* principo išimtis LR CK 6.183 straipsnio 2 dalyje, t.y. Estoppel taisyklė Lietuvoje. Apžvelgiama ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – „LAT“) praktika taikant pastarąją taisyklę.

4.1. *Lex in pari materia* Lietuvoje

Prieš aptariant šiandieninį LR CK reguliavimą derėtų trumpai apžvelgti *lex in pari materia* (lt. „*galioję įstatymai, reguliavę tuos pačius santykius*“) Lietuvoje. Analizuojant *lex in pari materia* Lietuvoje, reiktų pradėti nuo Rusijos Tarybų Federacijos Socialistinės Respublikos civilinio kodekso[172] (toliau – „RTFSR CK“), kurio 27 straipsnyje buvo numatyta, jog sandoriai gali būti sudaromi žodžiu ir raštu. Raštu sudaromi sandoriai skirstomi į paprastus ir notariškai patvirtintus. RTFSR CK 29 straipsnis numatė, jog sandorio formos nesilaikymas daro sandorį negaliojančiu tik tuo atveju, kai tokia formos nesilaikymo pasekmė yra įsakmiai nurodyta įstatyme. Tai vienintelės nuostatos aptinkamos RTFSR CK, kurios kalba apie sutarties sudarymo formą. Numatytas reguliavimas buvo gana siauras ir detalesnių taisyklių dėl sandorio sąlygų keitimo nenumatė, tačiau tikėtina, jog tuo laikmečiu, kai minėtas kodeksas galiojo, ekonominiai santykiai dar nebuvo tiek išvystyti kodekso taikymo teritorijoje, kad būtų poreikis detalizuoti reglamentavimą.

Vėliau Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio kodekso[173] (toliau – „LTSR CK“) reguliavimas pastebimai yra detalesnis. Šis kodeksas, kaip ir prieš tai aptartas, numato sandorių formas žodžiu, raštu, išskiriant notarinę formą (LTSR CK 41 straipsnis). Kodekso 41 straipsnio 2 dalis numatė konkliudentinius veiksmus, ko ankstesnis RTFSR CK nenumatė. Sandorių formai priskiriamas ir tylėjimas, numatytas LTSR CK 41 straipsnio 3 dalyje – „*Tylėjimas laikomas valios sudaryti sandorį išreiškimu tik TSR Sąjungos ar Lietuvos TSR įstatymų numatytais atvejai.*“. LTSR CK 58 straipsnis numatė sandorio negaliojimo, nesilaikius įstatymo reikalaujamos formos, pasekmes. Jame numatyta, jog įstatymų reikalaujamos formos nesilaikymas daro sandorį negaliojančiu tik įstatymų numatytais atvejais. Rašytinės formos reikalavimo nesilaikymas draudžia remtis liudininkų parodymais įrodinėjant sudarytą sandorį. Nesilaikius notarinės formos, sandoris negaliodavo (LTSR CK 58 straipsnio 3 dalis). Be to, vienai iš šalių visiškai ar dalinai įvykdžius

[172] „RTFSR Civilinis kodeksas veikęs LTSR teritorijoje“, Vilnius: Valstybinė politikos ir mokslinės literatūros leidykla, 1954 m., p. 23-26.
[173] „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, 1994 m. redakcija, Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 28, 74.

sandorį, kuriam reikalingas notarinis patvirtinimas, tačiau priešingai šaliai vengiant įforminti sandorį, prievolę įvykdžiusi šalis galėjo reikalauti, kad teismas pripažintų sandorį galiojančiu. Tokiu atveju notarinio patvirtinimo jam nebereikėdavo. Iš esmės šis reguliavimas praktiškai identiškas šiandieniniam LR CK 1.93 straipsniui. Analizuojant sutarčių teisės nuostatas, nei LTSR CK 169 straipsnis dėl sutarties formos detalesnio reguliavimo, nei aukščiau aptartas LTSR CK, nepateikia. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, buvo perimtas visas iki tol galiojęs LTSR CK, kuris galiojo iki pat naujojo LR CK priėmimo.

Apibendrinant pateiktą *lex in pari materija* analizę, galima daryti išvadą, jog iki naujojo LR CK galioję įstatymai įtvirtino sutarties laisvės principą, tačiau ir griežtai taikė romėnų teisės *contractus actus* principą, kurio išimčių nebuvo numatyta.

4.2. Sutarties formos laisvės ir *contractus actus* principai Lietuvos teisėje

Lietuvos teisėje sutarties formai keliamus reikalavimui įtvirtino LR CK 6.192 straipsnio 1 dalyje, kuri numato, jog reikalavimai yra įtvirtint LR CK 1.71 - 1.77 straipsniuose, reglamentuojančiuose sandorių formos reikalavimus. Valios išreiškimo forma LR CK gali būti išreiškiama trimis būdais: žodžiu, raštu, konkliudentiniais veiksmais ar kokia kitokia forma (LR CK 1.64 straipsnio 1 dalis ir 1.71 straipsnio 1 dalis). Ši taisyklė svarbi tuo, jog būtent ji įtvirtina sutarties formos laisvės principą – sutarties forma nėra ribojama, išskyrus įstatymų imperatyvius atvejus. Žemiau aptariamos visos LR CK numatytos sutarties laisvės principo įgyvendinimo formos.

i) Žodiniai sandoriai. Žodžiu sudaromi sandoriai, kuriems įstatymas ar šalių susitarimas nenumato kitaip. Ši taisyklė įtvirtinta LR CK 1.72 straipsnio 1 dalyje: „*Sandoriai, kuriems įstatymas ar šalių susitarimas nenustato rašytinės formos, gali būti sudaromi žodžiu*“. Dažniausiai tai kasdieniai nereikšmingi sandoriai, sudaromi „akis į akį“[174]. Jų turinys nėra sudėtingas teisės požiūriu. Pavyzdžiui, asmuo apsiperka maisto prekių parduotuvėje. Jis čia pat vietoje sudaro paprastą pirkimo-pardavimo sutartį ir kartu abi šalys ją įvykdo. Vien pati situacija nereikalauja sutarties įtvirtinimo raštu, priešingu atveju tai varžytų prekybą, nes reikalautų papildomų laiko ir piniginių kaštų elementariausio sandorio įforminimui. Tam tikrais atvejais išduodamas tam tikras rašytinis dokumentas (pavyzdžiui, kasos čekis, perdavimo-priėmimo aktas). Tačiau tai nekeičia sandorio formos, nes tokio dokumento paskirtis yra ne išreikšti ir įtvirtinti šalių valią, o patvirtinti

[174] D. Ambrasienė et al. „Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis.“, II tomas, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2008 m., p. 324.

sandorio įvykdymą ir (arba) įvykdyti kitų teisės aktų (pavyzdžiui, dėl kasos operacijų ar buhalterinės apskaitos) reikalavimus[175]

ii) Konkliudentiniais veiksmais ir tylėjimu sudaromi sandoriai. Sandoriai gali būti sudaromi ir konkliudentiainiais veiksmais, kurie buvo žinomi dar Romos teisės laikais. Šią nuostatą numato LR CK 1.64 straipsnio 2 dalis – „*Asmens valia gali būti nustatoma atsižvelgiant į konkrečias sandorio sudarymo aplinkybes*“. Šiuo atveju asmens valia neišreikšta žodžiais, bet iš veiksmų galima nustatyti jo ketinimus[176].

Veiksmai turi būti tokio pobūdžio, kad protingam asmeniui suponuotų, jog šalis siekia atitinkamų teisinių pasekmių, t.y. teisinio rezultato. Konkliudentiniai veiksmai nebūtinai gali pasireikšti per asmens veikimą. Jie gali būti atliekami ir nieko nedarant. Pavyzdžiui, leisti atitinkamai veikti priešingai šaliai, o pačiai tik tarsi stovėti šalia ir stebėti kas vyksta ir kt. pan. situacijos. Pastaruoju atveju savo neveikimu, t.y. neužkertant kelio šalis leidžia priešingai šaliai atitinkamai veikti žinant, jog taip bus sukurtas, pakeistas ar nutrauktas civilinis teisinis santykis. Vienas geriausių pavyzdžių, yra LAT 2003 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-54/2003, kur teismas išaiškino: **„***Sutartis yra šalių susitarimas sukurti tarpusavio teises ir pareigas (CK 6.154, 6.159 str.). Esant šitokį susitarimą gali patvirtinti ne tik rašytinis dokumentas, bet ir konkliudentiniai šalių veiksmai. Jei viena šalis tiekia prekes, o kita šalis jas priima ir už jas sumoka, akivaizdu, kad tarp šalių yra sudaryta sutartis. Nesant sutarties būtų galima konstatuoti tik jei įstatymas imperatyvia forma reikalautų, kad šalys savo susitarimą įformintų specialia forma, ir imperatyviai nustatytų, jog nesilaikant formos reikalavimų sutartis tampa negaliojančia. Tokie imperatyvios sutarties formos nesilaikymo padariniai, kokie yra nagrinėjamu atveju, įstatymuose nenustatyti, todėl sutarties egzistavimą gali patvirtinti ir konkliudentiniai šalių veiksmai, t. y. elektros energijos tiekimas ir faktinis jos naudojimas. Tokia išvada patvirtinta ir CK 6.384 straipsnio pirmojoje dalyje, kur nustatyta, kad energijos pirkimo–pardavimo sutartis laikoma sudaryta tada, kai vartotojo įrenginiai prijungiami prie energijos tiekimo tinklų.*“.

Išskirtina ir kita sandorio sudarymo forma, t.y. tylėjimas. Tylėjimas teorijoje išskiriamas kaip išskirtinis sandorio sudarymo būdas ir jis galimas tik įstatymų numatytais atvejais. LR CK jį numato 1.64 straipsnio 3 dalyje: „*Tylėjimas laikomas asmens valios išraiška tik įstatymų ar sandorio šalių susitarimo numatytais atvejais“*. Įstatymo numatytas atvejis gali būti, pavyzdžiui, LR CK 2.133 straipsnio 6 dalyje, 3.92 straipsnio 6 dalyje ir kt. Sutarčių atveju yra numatyta LR CK 6.173 straipsnio 3 dalyje, kur sakoma, jog tylėjimu galima akceptuoti ofertą, jeigu tokia akcepto galimybė ofertoje numatyta.

---

[175] A. Brazdeikis in “Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis” (moksl. red. Vytautas Mizaras. Vilnius: Justitia, 2009 m., p. 331.

[176] P. Vitkevičius et al. „Civilinė teisė: vadovėlis“, Kaunas: Vijusta, 1997 m., p. 190.

Atribojant sandorių sudarymo formą, konkliudentinius veiksmus bei tylėjimą, galima vaizdžiai apibūdinti taip, jog konkliudentinių veiksmų atveju šalis kažką atlieka, t.y. veikia, o tylėjimo atveju tiesiog „stovi ir tyli“. Kadangi paprastas tylėjimas gali reikšti tiesiog nieko, todėl jo taikymo atveju privalo būti aiškus imperatyvus nurodytas įstatyme arba tarp šalių sudarytoje sutartyje[177]. Konkliudentinių veiksmų atveju iš šalies veiksmų tiesiog galima suprasti, jog jis atlieka sandorį ir pan. - tai rodo jo poelgiai.

iii) Raštu sudaromi sandoriai. Sandorius taip pat galima sudaryti raštu. LR CK 1.73 straipsnyje, pateikiamas nebaigtinis sąrašas atvejų, kai sandoriui privaloma rašytinė forma, t.y. atvejai kai šalys privalo pasirašyti atitinkamą dokumentą[178]. LR CK reguliavimas tokiems atvejams priskyrė nemažai sutarčių, siekiant vartotojų teisių apsaugos. Pavyzdžiui, draudimo, prekių pirkimo - pardavimo išsimokėtinai sutartys, kur svarbu išsamiai atskleisti sutarties sąlygas ir jų turinį. Arba sandoriai, kurių vertė didesnė kaip penki tūkstančiai litų. Atkreiptinas dėmesys, jog šiame sąraše nėra privaloma rašytinė forma, numatyta juridiniams asmenims, tačiau tam nėra poreikio, nes ši pareiga jau numatyta kituose teisės aktuose, kurie susiję su vartotojų teisių apsauga, mokesčių teise ir kt. Šalims nesilaikant rašytinės formos reikalavimo imperatyviais atvejais, sutartis negalioja. Tačiau nesant tokio reikalavimo, sutartis galioja, bet negali būti priverstinai įgyvendinta. Tai paaiškina LAT išaiškinimas vienoje byloje: „*jog aplinkybė, jog sutartis nebuvo sudaryta įstatymo nustatyta rašytine forma, nesant imperatyvaus nurodymo įstatyme dėl sutarties negaliojimo, savaime sutarties nedaro negaliojančia, o tik riboja šalių galimybes įrodinėjant sutarties sudarymo faktą, nes šalys, nesilaikiusios įstatymo reikalavimo sudaryti sandorį rašytine forma, prisiima riziką dėl sandorio įvykdymo įrodinėjimo kilus ginčui.“*[179].

Įdomi LR CK 1.72 straipsnio antroji dalis numatanti, jog su rašytinės sutarties vykdymu susiję sandoriai gali būti sudaryti žodžiu, jeigu tai neprieštarauja įstatymams ar sutarčiai. LR CK Komentare nurodoma, jog ši norma taikoma, išskyrus atvejį, kai sutartyje yra numatyta išlyga dėl tokių sandorių formos, jog visi sutarties pakeitimai įsigalioja tik įforminus juos raštu[180].

iv) Notariniai sandoriai. Notarinė sandorių forma taip pat ne išimtis, ji numatyta LR CK 1.74 straipsnyje, kuriame nurodoma, jog notarine forma turi būti sudaromi sandoriai dėl daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo ir daiktinių teisių bei nekilnojamojo daikto suvaržymo sandoriai, vedybų sutartys, kiti sandoriai, kuriems LR CK nustato privalomą notarinę formą.

---

[177] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 109.
[178] V. Mikelėnas “Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos”, Vilnius: Justitia, 2001 m., p. 168.
[179] LAT 2009 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-377/2009.
[180] V. Mikelėnas “Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos” Vilnius: Justitia, 2001 m., p. 167.

Doktrinoje išvardijami visi atvejai, numatyti LR CK, kada sandoriui privaloma notarinė forma[181]. Akivaizdu, jog šie sandoriai yra svarbūs ir neeiliniai paprasto žmogaus gyvenime, todėl yra būtina taikyti jiems notarinės formos reikalavimą. Notarai laikomi savo veiklos profesionalai, kurie užtikrina, kad sandoris neprieštarautų imperatyvioms įstatymų nuostatoms, taip užtikrinant sąžiningų šalių apsaugą. Pripažįstama, jog notarine forma patvirtintuose dokumentuose esantys faktai yra nustatyti ir neįrodinėjami, kol šie dokumentai, jų dalys įstatymų nustatyta tvarka nėra pripažinti negaliojančiais (LR Notariato įstatymo 26 straipsnio 2 dalis). Notaro patvirtinti sandoriai paprastai turi didesnę įrodomąją galią ir kilus ginčui (LR CPK 197 straipsnio 2 dalis).

Aukščiau buvo aptarta, jog LR CK įtvirtina sutarties formos laisvės principą, tačiau LR CK jis yra derinamas kartu su *contrarius actus* (lt. „*santykius galima nutraukti tik tokia pačia forma, kokie jie sukurti*“) principu. Šis principas numatytas LR CK 6.192 straipsnio 4 dalyje, kurioje aiškiai numatyta, jog – „*Sutarties pakeitimas arba papildymas turi būti tokios pat formos, kurios turėjo būti sudaryta sutartis, išskyrus įstatymų ar sutarties numatytus atvejus“*. Taigi Lietuvos teisėje leidžiama pasirinkti bet kokią sutarties sudarymo formą, jei įstatyme nenumatyta priešingai, bet **sutarties modifikavimas ar nutraukimas gali būti atliekamas tik tą pačia forma, kuria yra sudaryta sutartis**. Atkreiptinas dėmesys, jog ši norma nenumato sutarties nutraukimo – ji kalba tik apie: „*pakeitimus arba papildymus“*, tačiau šiuo atveju sutarties nutraukimas neturėtų būti eliminuojamas. Ši norma analogiškai turėtų būti taikoma ir nutraukimui. Tai pagrindžia 6.192 straipsnio 4 dalies Komentaras[182], kuriame nurodoma, jog ši norma atkartoja minėtą LR CK 6.183 straipsnį, kuris taikomas ir sutarties nutraukimo atvejams, kur aiškiai įvardijamas sutarties nutraukimas. Nesilaikant minėto reikalavimo, pagal sandorio rūšį seka analogiškos pasekmės kaip ir nesilaikant sandorio formai keliamų reikalavimų jį sudarant. Kitais žodžiais tariant, šalių susitarimas pakeisti tarpusavio teises ir pareigas arba jas nutraukti gali būti sudarytas tik tokia pačia forma kaip ir keičiama ar nutraukiama sutartis, priešingu atveju toks susitarimas negalioja. LAT praktikoje ši taisyklė taikoma griežtai. Štai vienas iš pavyzdžių: LAT 2006 m. sausio 11 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-42/2006 šalys buvo sudariusios komercinių patalpų nuomos sutartį. Kilus konfliktui tarp šalių, nuomotojas žodžiu nurodė išsikraustyti nuomininkui, kuris taip ir padarė. Po kiek laiko nuomotojas pareiškė ieškinį nuomininkui su reikalavimu dėl esminio sutarties pažeidimo

[181] Nekilnojamąjį daiktą perleidimo bei nekilnojamojo daikto suvaržymo sandoriai yra - nekilnojamojo daikto pirkimo pardavimo (LRCK 6.393 straipsnis), dovanojimo (LR CK 6. 469 straipsnis), mainų (LRCK 6.432 straipsnis) ir turto patikėjimo sutartys, o taip pat sandoriai numatyti LR CK ketvirtojoje knygoje Daiktinė teisė: servitutas (LR CK 4.125 straipsnis). Uzufruktas (LR CK 4.147 straipsnis), užstatymo teisė (LR CK 4.163 straipsnis), ilgalaikė nuoma (LR CK 4.167 straipsnis), hipoteka (LR CK 4.185 straipsnis) ir kito asmens turto administravimas (LR CK 4.236 straipsnis). - A. Brazdeikis in “Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis” (moksl. Red. Vytautas Mizaras. Vilnius: Justitia, 2009 m., p. 333.

[182] V. Mikelėnas ”Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė” I t. Vilnius: Justitia, 2004 m., p. 248.

nutraukti nuomos sutartį, priteisti nesumokėto nuomos mokesčio bei netesybas. Nuomininkas įrodinėjo nuomotojo valią nutraukti nuomos sutartį naudodamasis liudininkų parodymais, tačiau LAT pabrėžė, jog vadovaujantis LR CK 6.478 straipsnio 1 dalimi nuomos sutartis privalėjo būti sudaroma raštu, o pagal LR CK 6.125 straipsnio nuostatas sutartis gali būti nutraukiama bet kokia forma, išskyrus atvejus, kai susitarimas, pagal kurį atsiranda prievolė, privalo būti rašytinės ar notarinės formos. Todėl šiuo atveju LAT taikė LR CK 1.93 straipsnio 2 dalį ir LR CPK 177 straipsnio 4 dalį, kurios tokiu atveju draudžia teisme įrodinėti sandorio faktą liudininkų parodymais. Teismas tenkino nuomotojo ieškinį.

Apibendrinant aukščiau išdėstytą, darytina išvada, jog Lietuvos teisėje įtvirtinti abu, sutarties laisvės formos bei *contrarius actus* principai, kurie yra tarpusavyje derinami. Sutarties formos laivės principas leidžia šalims pasirinkti jiems bet kokią priimtiniausią sutarties formą, išskyrus įstatymų numatytus imperatyvius atvejus, o *contrarius actus* principas reikalauja, kad ji būtų keičiama ar nutraukiama tokia pat forma. Iš pirmo žvilgsnio ši taisyklė absoliuti, tačiau LR CK numatytos ir išimtys individualiems atvejams, kurios bus aptariamos žemiau.

4.3. *Contrarius actus* principo išimtis arba Estoppel

Aukščiau įvardinto *contrarius actus* principo LR CK 6.192 straipsnio 4 dalies Komentaras ne veltui užsimena apie LR CK 6.183 straipsnio taikymą, kadangi tai yra išimtis iš bendros taisyklės. LR CK 6.183 straipsnio 1 dalis kalba apie rašytinę išlygą sutartyje, kuri numato sutarties papildymo, pakeitimo ar nutraukimo formos reikalavimus. Aptariamas straipsnis pateikiamas žemiau:

„*6.183 straipsnis. Sutarties pakeitimo išlyga*

1. *Rašytinė sutartis, kurioje yra išlyga, kad sutartį pakeisti ar papildyti arba ją nutraukti galima tik raštu, negali būti pakeista, papildyta ar nutraukta kitokiu būdu.*
2. *Viena sutarties šalis dėl savo elgesio gali prarasti teisę remtis šio straipsnio 1 dalyje numatyta sutarties išlyga, jeigu kita sutarties šalis atitinkamai veikė, remdamasi pirmosios elgesiu.*
3. *Notarinės formos sutartis gali būti nutraukta, pakeista ar papildyta tik notarine forma.“*

Ši norma taikoma tik rašytinės formos sutartims ir tik tuo atveju, kai joje yra išlyga dėl sutarties formos. Minėta norma reikalauja, kad šalys sulygusios dėl sutarties pakeitimo, papildymo ar nutraukimo raštu, laikytųsi šios išlygos. Šio straipsnio pirmoji norma praktiškai atkartoja *contrarisus actus* principą, numatytą LR CK 6.192 straipsnio 4 dalyje. Minėta išimtis numatyta 6.183 straipsnio 2 dalyje, kuri nurodo, jog minėto straipsnio pirmosios dalies taikymas gali būti suspenduotas vienai iš šalių dėl jos elgesio, jei kita sutarties šalis atitinkamai veikė, remdamasi pirmosios elgesiu. Ši išimtis visiškai atitinka Anglosaksų žinomą Estoppel institutą ir tam yra paaiškinimas. Prisiminkime aukščiau aptartą Unidroit principų reguliavimą,- juk jų 2.1.18 straipsnis

yra atkartotas LR CK 6.183 straipsnio 1 ir 2 dalyse. Kaip buvo įvardyta aukščiau Unidroit principų 2.1.18 straipsnio taisyklė buvo perimta iš Anglosaksų Estoppel taisyklės taikymo, siekiant užpildyti individualių situacijų atvejus.

LR CK 6.183 straipsnio 2 dalyje numatytos dvi sąlygos jos taikymui. Šiuo atveju kalbama apie (1) aiškius, nedviprasmiškus veiksmus, kurių pagrindu (2) kreditorius, tuo remdamasis, atitinkamai veikia. Kadangi minėta taisyklė perkelta į Lietuvos teisę iš Unidroit principų, o pastarieji ją perėmė iš Anglosaksų teisinės sistemos reguliavimo, darytina išvada, jog šios taisyklės taikymo turiniui taikoma antrame šio darbo skyriuje aprašytą Estoppel taisyklės analizę. Šio darbo autoriaus nuomone, vienintelis kriterijus į kurį taip pat būtina atsižvelgti taikant LR CK 6.183 straipsnio 2 dalyje numatytas dvi sąlygas yra geros sąžinės principas, kuris yra įtvirtintas LR CK 6.200 straipsnio 1 dalyje. To reikalauja ir Anglosaksų Estoppel taisyklės trečioji sąlyga, t.y. neteisingumas, kuriuo ir išreiškiama pati situacija, į kurią patenka pasikliovusi šalis. Taigi teismai, taikydami šią normą, turėtų užtikrinti tinkamą jos taikymą per teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principus, įtvirtintus LR CK 1.5 straipsnyje bei LR CK 6.200 straipsnio 1 dalyje, numatytus geros sąžinės principus, kaip tai aiškinama Unidroit principuose.

Priėmus naująjį LR CK praktikoje atsirado nagrinėjamų bylų[183] dėl 6.183 straipsnio taikymo. Minėta Estoppel taisyklė buvo aptariama ne vienoje LAT byloje. Daugelyje jų blankiai užsimenama apie išskirtinį Estoppel taisyklės reguliavimą[184]. Štai LAT 2006 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-349/2009, šalys 1998 m. gruodžio 23 d. sudarė buitinių atliekų išvežimo sutartį, po to, 1999 ir 2000 metais, papildomai raštu susitarė dėl vietų, iš kurių ieškovas išveš atliekas. Sutartinius įsipareigojimus šalys vykdė iki 2002 m. vasario mėnesio, kol atsakovas vienašališkai sumažino buities atliekų išvežimo apimtį nuo 1370,3 kub. m iki 421 kub. m per mėnesį, kaip buvo numatyta 1998 m. gruodžio 23 d. sutartyje iki 1999 ir 2000 metų sutarties papildymų. Sutartyje buvo numatyta, jog bet koks sutarties darbų apimties keitimas privalo būti suderintas su ieškovu, tačiau atsakovas vienašališkai sumažino darbų apimtį, todėl dėl šios aplinkybės 2002 m. kovo 30 d. nutrūko šalių sutartiniai santykiai. Ieškovas dėl esminio sutarties pažeidimo nutraukęs sutartį prašė teismo priteisti iš atsakovo sutartyje numatytas netesybas.

[183] LAT 2009 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6/2009; LAT 2006 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-349/2006; LAT 2006 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-619/2006; LAT 2009 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-455/2009; LAT 2007 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-538/2007; LAT 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-343/2008; LAT 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-82/2009; LAT 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-614/2006.

[184] Pavyzdžiui: LAT 2005 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-488/2005, taip pat LAT 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-446/2008 - „Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad pagal CK 1.71 straipsnį sandoriai laikomi sudaryti, jei iš asmens elgesio matyti jo valia sudaryti sandorį, tik tada, kai tokiam sandoriui įstatyme nenustatyta konkrečios formos. Dėl to kiekvienu konkrečiu atveju, sprendžiant, ar sutarties šalių konkliudentiniai veiksmai galėjo būti teisiškai reikšmingi nustatant sutarties sąlygų pakeitimą, turi būti vadovaujamasi šia taisykle ir įvertinamas ginčo šalių sutartinių santykių pobūdis ir įstatymo reikalavimai, keliami konkrečiai šalių valios išraiškai, t. y. sandorio formai.“.

Atsakovas nurodė, jog 1999 ir 2000 metų papildomi susitarimai neatitinka įstatymo reikalaujamos formos, nes jie pasirašyti neįgaliotų asmenų. Teismas nurodė, jog nors ir minėti susitarimai neatitinka reikalaujamos formos, tačiau šalys minėtus susitarimus vykdė iki 2002 metų, t.y. 2 metus, kas suponuoja, jog susitarimai atitiko šalių valią, todėl nebuvo pagrindo, remiantis atsakovo argumentais dėl netinkamos šios sandorio formos, pripažinti jį nesudarytu (LR CK 6.183 straipsnio 2 dalis).

Panašiai minėta taisyklė buvo taikoma ir LAT 2009 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6/2009, kurioje iš šalių elgesio buvo nuspręsta, jog šalys pratęsė sutarties vykdymą savo elgesiu. Taip pat pasitaikė bylų, kuri minėta taisyklė pagrįstai nebuvo taikoma – LAT 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-343/2008. Minėtose nutartyse, teismas užsimena apie Estoppel taisyklės taikymą, tačiau jo daugiau neargumentuoja, o taiko tik pažodžiui. Iš LAT pateiktų nutarčių galima išskirti LAT 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-82/2009, kurioje buvo sėkmingai pritaikytas LR CK 6.183 straipsnio 2 dalis. Ši nutartis išskirtina tuo, jog šioje byloje buvo keliamas klausimas būtent dėl LR CK 6.183 straipsnio 2 dalies taikymo – Estoppel taisyklė, kuri išsamiausiai argumentuojama. Bylos fabula tokia:

Individuali įmonė nuomojo prekybines patalpas uždarai akcinei bendrovei (toliau – „UAB“). Sutartyje buvo numatyta, jog mokestis už nuomojamas patalpas yra 10.000,00 Lt plius pridėtinės vertės mokestis. Individuali įmonė nepagrįstai, laikotarpiu nuo 2006 m. sausio 1 d. iki 2009 m. rugpjūčio 31 d., išrašinėjo ir siuntė kreditoriui PVM sąskaitas–faktūras, kuriose klaidingai nurodė 35.000,00 Lt per mėnesį (su PVM) mokestį, kreditorius, neatkreipęs dėmesio į tai, kad nuomotojo išrašytose PVM sąskaitose–faktūrose nurodyta suma neatitiko nuomos sutartimi sulygto nuomos mokesčio dydžio, jas apmokėjo. Sudarytoje rašytinėje sutartyje, buvo numatyta išlyga, jog, norint pakeisti sutarties kainą, tam privaloma rašytinė susitarimo forma. Šiuo pagrindu UAB pareiškė ieškinį Individualiai įmonei teisme, nurodydama, jog rašytinės sutarties dėl sutarties kainos pakeitimo nebuvo, dėl ko UAB reikalavo priteisti iš Individualios įmonės nepagrįstai gautas lėšas, kurios per tris metus pasiekė net 360 169,48 Lt (neįskaitant PVM).

Pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad byloje nėra duomenų, patvirtinančių šalių rašytinės formos sudarytą susitarimą dėl esminės sutarties sąlygos pakeitimo, tuo tarpu byloje esančių rašytinių įrodymų bei liudytojų parodymų visuma teismui suponavo išvadą, kad 35 000 Lt nuomos mokestis buvo mokamas be teisinio pagrindo, todėl kreditoriaus prašymas patvirtinti papildomą finansinį reikalavimą dėl permokėto nuomos mokesčio yra įrodytas ir pagrįstas.

Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad pagal CK 6.183 straipsnio 1 dalį rašytinė sutartis, kurioje yra išlyga, jog sutartį pakeisti galima tik raštu, negali būti pakeista kitokiu būdu. Tokiu atveju sutartis gali būti keičiama tiek surašant vieną šalių pasirašomą dokumentą, tiek ir apsikeičiant raštais (CK 6.192 straipsnio 2 dalis). Kolegija sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, jog

byloje nėra įrodymų, jog buvo sutarta dėl sąlygos, nustatančios nuomos mokestį, pakeitimo, tačiau papildomai pažymėjo, jog nėra absoliuti taisyklė, kad rašytinėje sutartyje esant išlygai, jog sutartį pakeisti galima tik raštu, ji negali būti pakeista kitokiu būdu. Tačiau LR CK 6.183 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta norma įpareigoja vertinti sutarties šalių elgesį kaip objektyvų šalių valios dėl sutarties pakeitimo išraiškos kriterijų. Taigi sutarties pakeitimui netaikytinas rašytinės formos reikalavimas, kai iš šalių elgesio matyti, kad abi šalys atsisakė sutarties sąlygos, reikalaujančios sutarties įforminimo raštu, t. y. kai viena šalis, vykdydama sutartį, pakeičia kurią nors sutarties sąlygą, o kita šalis tam neprieštarauja. Lietuvos apeliacinis teismas pritaikė Estoppel taisyklę, vadovaudamasis LR CK 6.183 straipsnio 2 dalimi.

Galutinį tašką šioje byloje padėjo LAT, nurodydamas, jog nagrinėjamos bylos kontekste, sprendžiant dėl sutarties sąlygos, nustatančios nuomos mokesčio dydį, pakeitimo, kolegijos vertinimu, yra pagrindas pripažinti CK 6.183 straipsnio 2 dalyje nustatytų sąlygų, dėl kurių kreditorius prarado teisę remtis sutarties išlyga dėl sutarties pakeitimo įforminimui nustatyto rašytinės formos reikalavimo, buvimą. Tokią išvadą suponuoja bylos įrodymai, patvirtinantys, kad kreditorius:

1. Šalių faktinis elgesys – debitorius s**utiko** su nuomos sutarties sąlyga, nustatančia 35 000 Lt nuomos mokestį. Visų pirma, šalių susitarimą rodo jų **faktinis elgesys**: individuali įmonė **siuntė** kreditoriui apmokėti PVM sąskaitas–faktūras, kuriose nurodytas 35 000 Lt nuomos mokestis per mėnesį, **kreditorius – jas apmokėjo**.

2. Aplinkybė, kad toks sutarties šalių elgesys **tęsėsi pakankamai ilgą laikotarpį**, t. y. nuo 2006 m. sausio mėn. iki 2007 m. gegužės mėn., **nepateisinamas nuomininko neapdairumu**, jog šiuo laikotarpiu pagal nuomos sutartį jis turėjo prievolę mokėti 10 000 Lt nuomos mokestį;

3. Atsižvelgiama į sutarties šalis – ieškovui, kaip verslo subjektui, taikytini griežtesni reikalavimai dėl teisių ir pareigų žinojimo, taip pat griežtesni atsakomybės už veiklą standartai; Be to, kolegija laikė, kad **nuomininko valios** dėl 35 000 Lt nuomos mokesčio išraiškai patvirtinti **įrodomąją reikšmę** turi aplinkybė, jog jis **apmokėjo** gautas PVM sąskaitas–faktūras laikotarpiu, kai vyko teisminiai ginčai dėl nuomos sutarties sąlygų pakeitimo vienos šalies reikalavimu, tarp jų – sąlygos dėl nuomos mokesčio per mėnesį nustatymo. Nuomotojui siekiant nustatyti pastovų nuomos mokestį (35 000 Lt), nuomininkui turėjo būti žinoma, kad šalys nuomos sutartimi buvo susitarusios dėl kintamo nuomos mokesčio dydžio mokėjimo ir kad šis nuomotojo reikalavimas buvo susijęs su artėjančiu nuomos sutartyje nustatytu laikotarpiu (nuo 2006 m. sausio iki 2010 m. rugpjūčio mėnesio), kai nuomininkas būtų turėjęs mokėti 10 000 Lt mokestį per mėnesį.

4. Ketvirta, Kolegijos vertinimu, sutarties **šalys nesiėmė priemonių sutarčiai** dėl 35 000 Lt nuomos mokesčio nustatymo **įforminti**, kreditorius nuo 2006 m. sausio iki 2007 m. gegužės mėn. mokėjo ne sutartyje nustatytą 10 000 Lt, bet 35 000 Lt nuomos mokestį, todėl **atsakovas**

(duomenys neskelbtini) prekybos centras, **turėjo pagrindą, remdamasis kreditoriaus elgesiu, laikyti, kad šis sutiko su nuomos mokesčio pakeitimu**.

Apibendrindama išdėstytus argumentus, kolegija sprendė, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai taikė CK 6.183 straipsnio 2 dalies normą, taip pat netinkamai įvertino šalių valią dėl sutarties pakeitimo patvirtinančius įrodymus (CPK 176 straipsnis). Kalbėdamas apie įrodymų reikšmę, LAT pabrėžė, jog pirmosios instancijos klaida buvo ta, jog teismas **nepagrįstai nevertino šalių elgesio**. Taigi šioje byloje, LAT patvirtino, jog taikant LR CK 6.183 straipsnio nuostatas svarbu atsižvelgti į sutarties šalių elgesį. Analizuojant teismo išskirtus kriterijus, galima daryti išvadą, jog teismas minėtą taisyklę taikė labai atsargiai. Realiai, šios nuostatos taikymui pakanka, kaip minėta aukščiau dviejų kriterijų, tačiau teismas norėdamas užtikrinti stipriai argumentuota teismo sprendimą pirmą kartą taikomai Estoppel taisyklei, nurodė ir šalutiniu įrodymus, kurie yra pertekliniai taikant Estoppel taisyklę, tačiau tuo pačiu jos nepaminant. Šio darbo autoriaus nuomone, esminiai šios bylos kriterijai, taikant LR CK 6.183 straipsnio 2 dalį buvo tie, jog UAB apmokėjo išrašomas sąskaitas, o Individuali įmonė, remdamasi UAB elgesiu, turėjo pagrindą, laikyti, kad ši sutiko su nuomos mokesčio pakeitimu. Štai šie du esminiai kriterijai buvo reikalingi siekiant taikyti minėtą Estoppel taisyklę. Likę teismo išskirti kriterijai nėra būtini. Ta aplinkybė, jog minėti santykiai tęsėsi ilgą laiką, taip pat svarbi, nes ši aplinkybė patvirtina, jog tai buvo ne vienetinis apsirikimas, tačiau valingai nukreiptas veiksmas. Tačiau Estoppel taisyklės taikymui tai nėra būtina. Kaip minėta aukščiau, Estoppel taisyklės taikymui pakaktų ir vieno paprasto veiksmo ar žodžiu išreikšto pažado, todėl „ilgai trūkusių“ santykių nereiktų laikyti kaip esminio šios taisyklės taikymo kriterijaus. LAT išskirtas kriterijus, jog **kreditoriui, kaip verslo subjektui**, taikytini griežtesni reikalavimai dėl teisių ir pareigų žinojimo, taip pat griežtesni atsakomybės už veiklą standartai, taip pat nėra esminis. Šiuo atveju pakanka taikyti tiesiog bendrą apdairaus ir protingo žmogaus principą. (lot. *„bonus pater families“*), kaip tai numatyta pagal Unidroit principų 2.1.18 straipsnio komentarą.

Apibendrinant galima teigi, jog LAT tinkamai taiko Estoppel taisykle, nors ir pasinaudoja pertekline argumentacija. LAT praktika patvirtina Estoppel taisyklės būtinumą teisiniame reguliavime, kuri šiai dienai LAT praktikoje didesnio diskurso nekelia.

Estoppel taisyklė notariškai tvirtinamuose sandoriuose

LR CK sutarties laisvės formos principas pateikia dvi rašytinių sutarčių rūšis, kurių viena yra rašytinė (paprastas dokumentas – LR CK 1.73 straipsni), o kita yra notarinė (LR CK 1.74 straipsnis). Aukščiau išsiaiškinome, jog rašytinei sandorių formai Estoppel taisyklė yra taikoma, tačiau, ar ji gali būti taikoma notarinės formos sutartims (?). Šiuo atveju pastebėtina, jog LR CK

reguliavimas šiuo klausimu prioritetą skyrė griežtajam *contractus actus* principui. LR CK nenumato, kaip privaloma keisti notarinės formos sutartis, tačiau taikant LR CK 6.192 straipsnio 4 dalį, darytina išvada, jog tai turi būti analogiška, t.y. notarinė forma, kaip ir sudarant sutartį. Šią poziciją patvirtina ir LR CK 6.183 straipsnio 3 dalis, kuri griežtai nurodo, jog „*notarinės formos sutartis gali būti nutraukta, pakeista ar papildyta tik notarine forma.*“[185]. Ši imperatyvi norma eliminuoja net tą atvejį, kai pačioje notarinėje sutartyje būna numatyta sąlyga, jog ji gali būti keičiama paprastu rašytiniu dokumentu ar kitais būdais. Taigi Estoppel taisyklė Lietuvos teisėje notarinės formos sandoriui negalėtų būti taikoma. Šią išvadą patvirtina žemiau analizuojama LR CK *travaux preparatoires* medžiaga.

Analizuojant LR CK 6.183 straipsnio 3 dalies *travaux préparatoires* (lt. *„įstatymo rengimo medžiagą“*), t.y. Pagrindinio komiteto 2000 m. liepos 12 d. išvadą dėl Civilinio kodekso šeštosios knygos „Prievolių teisė“ projekto (P-2530)[186] dėl naujai rengiamo LR CK 6.183 straipsnio pastebima, jog jis didelio diskurso nekėlė rengiant naująjį 2000 m. liepos 18 d. CK, o LR CK Komentare nurodoma, jog komentuojama norma buvo tiesiogiai pakartota iš Unidroit principų 2.1.8 straipsnio[187]. Su šia pozicija galima sutikti tik iš dalies. LR CK 6.183 straipsnio 1 ir 2 dalis buvo atkartotos iš Unidroit principų 2.1.8 straipsnio, tačiau trečioji LR CK 6.183 straipsnio dalis buvo papildyta po aukščiau įvardyto Pagrindinio komiteto pareikštos pastabos: „*Projekto 6.183 straipsnio 3 dalies nuostatoje reikėtų įtvirtinti, kad notarine forma sudaryta sutartis turi būti nutraukta notarine forma.*“. Šio darbo autoriaus nuomone, tokį reikalavimą lėmė LR CK 1.74 straipsnis, kalbantis apie notarinę sandorių formą.

Įstatymo leidėjo pasirinkimas buvo gana paprastas – įvesti šiokį tokį aiškumą. Tai galima suprasti iš komiteto nurodomų išvadų, iš kurių matyti, jog šiokia tokia diskusija, ką šis straipsnis turėtų apimti, buvo. Visų pirma, buvo pastebėta, jog LR CK 6.183 straipsnio pavadinimas kalba tik apie sutarties pakeitimą. Buvo siūloma tikslinti šio straipsnio pavadinimą įtraukiant ir terminus kaip sutarties papildymas bei nutraukimas. Tačiau į šias pastabas nebuvo atsižvelgta. Antra, Komiteto išvadoje nurodoma: „*Diskutuotina projekto 6.183 straipsnio 1 dalies nuostata suponuojanti, kad rašytinė sutartis gali būti pakeista, papildyta ar nutraukta žodžiu, jei nėra atitinkamos išlygos.*“. Pagal šią pastabą, Pagrindinis komitetas atsakė, jog šiai pastabai pritarti nėra pagrindo - šis klausimas sureguliuotas LR CK 1 knygoje. Šio darbo autoriaus nuomone, Komitetas pasakė labai aiškiai, jog rašytinė sutartis gali būti pakeista ir žodine forma, ko pasekmės yra numatytos LR CK

[185] D. Ambrasienė et al. „Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis.“, II tomas, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2008 m., p. 326., taip pat D. Ambrasienė et al. „Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis.“, III laida, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006 m., p. 148.

[186] Pagrindinio komiteto išvada dėl Civilinio kodekso šeštosios knygos „Prievolių teisė“ projekto (P-2530), http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=105060 .

[187] V. Mikelėnas “Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė.” I t. Vilnius: Justitia, 2004 m., p. 229.

1.93 straipsnyje, kuris kalba apie sandorio negaliojimo dėl įstatymo numatytos formos nesilaikymo, o būtent jo 2 dalis – rėmimosi liudininkų parodymais.

Taigi galima daryti išvadą, jog Unidroit principų 2.1.18 straipsnis buvo perkeltas visa apimtimi su išlyga, jog minėta taisyklė neturėtų būti taikoma notarinės formos sutartims. Toks įstatymo leidėjo pasirinkimas suprantamas. Šio darbo autorius daro prielaidą, jog įstatymų leidėjas norėjo įvesti šiokį tokį aiškumą LR CK sistemoje išskiriant, jog Estoppel taisyklė taikoma tik tokio pobūdžio sandoriams, kurie pagal savo svarbą neišskirtini į pirmą vietą, kaip notariniai sandoriai. Sunku įsivaizduoti tokios taisyklės taikymą santykyje su notaro paskirtimi. Notaras yra profesionalas, kuris užtikrina teisėto sandorio sudarymą, tuo tarpu paprastos šalys negali to padaryti, todėl tikėtina, jog keičiant sandorį konkliudentiniais veiksmais, galimi imperatyvių normų pažeidimai, kurie komplikuotų šalių civilinius teisinius santykius. Taigi galima daryti išvadą, jog notarinės formos sutartis gali būti keičiama, papildoma ar nutraukiama tik notarine forma ir šiam atvejui Estoppel taisyklė Lietuvos teisėje netaikoma. Tačiau LR CK 1.93 straipsnio 4 dalis numato, jog jeigu viena iš šalių visiškai ar iš dalies įvykdė sandorį, kuriam būtinas notaro patvirtinimas, o antroji šalis vengia įforminti sandorį notarine tvarka, teismas įvykdžiusios sandorį šalies reikalavimu turi teisę pripažinti sandorį galiojančiu. G. Treitel tokiame reguliavime įžvelgia panašumų į *proprietary* Estoppel. Jis tai paaiškina tuo, jog šalys tiesiog sudarydavo memorandumą dėl teisių į žemę (ar kitą turtą) ir paprasčiausiai kreipdavosi į teismą dėl priverstinio sutarties vykdymo (t.y. pagal memorandumą)[188]. Šio darbo autoriaus nuomone, minėtas straipsnis atitinka proprietary Estoppel koncepciją, tačiau ji yra taikoma ypač siaurai, t.y. tik tuo atveju kai šalys faktiškai įvykdo sandorį.

Šio darbo dalyje buvo aptarties Lietuvos teisės reguliavimas dėl sutarties formos reikalavimų bei taikomų sankcijų išimtis – t.y. Estoppel taisyklė. Lietuvos teisėje iki 2001 LR CK priėmimo galiojo sutarties formos laisvės principas, tačiau žymia persvara dominavo *contractus actus* principas, kuris griežtai numatė, jog nesilaikant formos reikalavimų sutartis negalioja. Tačiau, priėmus naująjį LR CK, kuriame bendrosios sutarčių nuostatos buvo daugiausia perkeltos iš Unidroit principų. Iš esmės tai reguliavimo dėl sutarčių formos nepakeitė, nebent tik ta dalimi, jog *contractus actus* principo poveikis silpnėja. Ši išimtis - LR CK 6.183 straipsnio nuostatos, perkeltos iš Unidroit principų, visiškai atkartoja Anglosaksų taisyklę Estoppel, kuri taikoma daugelyje Europos valstybių. Lietuvos teisė perėmė ne tik aukščiau aptartą paprastąjį Estoppel, bet ir proprietary Estoppel, kuris taikomas notariškai sudarytiems sandoriams. Šio darbo autoriaus nuomone, šis žingsnis – į savo teisinę sistemą priimti Anglosaksų teisinės sistemos teisinį įrankį

[188] G.H. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m., p. 137.

buvo labai svarbus, ką patvirtina aukščiau aptarta Estoppel taisyklės taikymo praktika Lietuvos teismuose.

IŠVADOS

1. Šiame darbe glaustai apžvelgus Kontinentinės ir Anglosaksų tradicijos šalių reguliavimą dėl sutarties formos keliamų reikalavimų galima daryti išvadą, jog nuo pat Romos laikų iki šiandieninio reguliavimo galioja du esminiai principai dėl sutarties formos reikalavimų. Pirmasis, tai sutarties formos laisvės principas, kuris leidžia šalims pasirinkti bet kokią sutarties formą, išskyrus įstatymo numatytus atvejus. Įstatymo išimtiniams atvejams priskiriami didelės vertės arba sudėtingi sandoriai, siekiant apsaugoti silpnąją šalį bei užtikrinti civilinę apyvartą. Antrasis principas taikoma tada, kai šalys siekia modifikuoti ar nutraukti sutartį, t.y. *contrarius actus*, kuris reikalauja, kad šalys tai atliktų analogiška forma, kaip ir buvo sudaryta sutartis.

2. Išanalizavus *contrarius actus* principo turinį ir jo taikymą praktikoje, tiek Anglosaksų ir Kontinentinės tradicijos šalyse, pastebėta, jog individualiose situacijose teismai linkę jo netaikyti ir ieškoti kitų teisinių įrankių, siekiant priimti teisingą sprendimą byloje. Taip Anglosaksų teisinėje sistemoje susiformavo Estoppel taisyklė, kuri taikoma jau daugiau kaip tūkstantį metų ir reiškia, jog viena sutarties šalis dėl savo elgesio gali prarasti teisę remtis sutarties išlygą dėl sutarties modifikavimo ar nutraukimo atitinkama forma, jeigu kita sutarties šalis atitinkamai veikė, remdamasi pirmosios elgesiu. Pastebėta, jog analogiško turinio taisyklė išvedama iš sąžiningumo (angl. „*good faith*“) principo Kontinentinės tradicijos šalyse (Vokietija, Prancūzija, Italija ir kt.), kas patvirtina, jog Estoppel taisyklė yra būtina teisiniame reguliavime.

3. Estoppel taisyklė aptinkama ir tarptautiniuose teisės aktuose kaip CISG ar *lex mercartoria* dokumentuose (Unidroit ar PECL), kas taip pat suponuoja šios taisyklės būtinumą teisiniame reguliavime. Išanalizavus minėtus dokumentus, padaryta išvada, jog juose numatyta Estoppel taisyklė yra perimta iš Anglosaksų reguliavimo ir jie įtvirtina sutarties formos reikalavimų modelį ateičiai.

4. Lietuvos teisėje taip pat numatyta Estoppel taisyklė, kuri atsispindi LR CK 6.183 straipsnio 2 dalyje, kuri buvo perimta iš Unidroit principų 2.1.18 straipsnio. Todėl aiškinant ir taikant minėtą taisyklę Lietuvoje yra būtina atsižvelgti į Unidroit principų aiškinimą, kuris pasižymi tuo, jog Estoppel taisyklė taip pat aiškinama per sąžiningumo principą. Tai buvo labai svarbus žingsnis Lietuvai, kadangi iki tol jokio panašaus reguliavimo nebuvo, dėl ko teismai individualių bylų atveju priimdavo neteisingus sprendimus. Po naujojo LR CK priėmimo, situacija pasikeitė ir šiandien Estoppel taisyklė jau yra taikyta ne vienoje byloje, kas patvirtina, jog šalys turi galimybę pakeisti sutarties sąlygas konkliudentiniais veiksmais, net tuo atveju, kai sutarties išlygą numato priešingai.

PASIŪLYMAI

Atsižvelgus į aukščiau padarytas išvadas, Lietuvos teisiniame reguliavime *contrarius actus* principas taikomas gan lanksčiai vien dėl Estoppel taisyklės ir teismai, nors ir atsargiai, tačiau šį institutą taiko teisingai. Kadangi šio darbo analizė parodė, jog tiek teisinis reguliavimas ir jo pritaikomumas praktikoje nekelia esminių problemų, šio darbo autoriaus nuomone, galima išskirti tik tris pasiūlymus, kurie padėtų tobulinti Lietuvos teisinį reguliavimą dėl sutarties formos reikalavimų:

1. Nepaisant to, jog LR CK 6.183 straipsnio 2 dalyje numatyta Estoppel taisyklė, Lietuva prisijungusi prie Vienos konvencijos pasinaudojo joje numatyta išlyga, kuria atsisakė vadovautis sutarties formos laisvės principu bei Estoppel taisykle. Toks Lietuvos veiksmas iš esmės neatitinka pažangios tarptautinės praktikos, nes iš 74 prisijungusių valstybių prie CISG tik 8 yra pasinaudojusios minėta išlyga ir dauguma jų postsovietinio bloko valstybės. Taigi Lietuvai, atsižvelgiant į tarptautinę praktiką, bei *Troikos* pateikiamą ateities sutarties formos reikalavimų viziją, reikėtų atisakyti minėtos išlygos ir visa apimtimi taikyti CISG, kas padėtų tinkamai harmonizuoti Lietuvos reguliavimą su kitų šalių reguliavimų.

2. Teismų praktikoje taikant LR CK 6.183 straipsnio 2 dalyje numatytą taisyklę, teismams būtina atsižvelgti į jos aiškinimus Unidroit principų komentare, kadangi minėta taisyklė perimta iš jų 2.1.18 straipsnio. Be to, teismai turėtų vadovautis ir Anglosaksų praktika, kuri nors ir nebūtų stiprus argumentavimo šaltinis juridine prasme, tačiau, atsižvelgiant į tai, jog Estoppel taisyklė kilo iš Anglosaksų tradicijos šalių ir ten jau taikoma daugiau kaip tūkstantį metų, tai būtų geriausias argumentavimo šaltinis taikant Estoppel taisyklę, t.y. atsižvelgiant į jos kilmę ir pagrindinį tikslą.

3. Pagal LR CK 6.183 straipsnio 1 ir 2 dalį Estoppel taisyklė Lietuvos teisėje taikoma tik tada, kai sutartyje numatyta rašytinė išlyga, jog sutartį modifikuoti ar nutraukti galima tik atitinkama forma. Tačiau, jei tokios išlygos nėra, tai vadovaujantis *contrarius actus* principu įtvirtintu LR CK 6.192 straipsnio 2 dalyje, toks sutarties modifikavimas ar nutraukimas negaliotų. Taigi šio darbo autoriaus nuomone, toks reguliavimas yra ydingas ta prasme, jog Estoppel taisyklės taikymo galimumas priklauso nuo to ar sutartyje yra minėta išlyga ar ne, ko pasėkoje analogiškos situacijos būtų sprendžiamos skirtingai. Tikslinga būtų numatyti, jog minėta Estoppel taisyklė taikoma ir tuo atveju, kai minėtos išlygos nėra. Tokiu atveju Estoppel taisyklė būtų taikoma daug plačiau ir nediskriminuotų atvejų, kai minėtos išlygos nėra. Tai atitiktų prigimtinį Estoppel taisyklė supratimą Anglosaksų tradicijos valstybėse.

LITERATŪROS SĄRAŠAS:

1. Teisės aktai:

1.1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262).

1.2. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas (Valstybės žinios, 2003, Nr. 94-4246).

1.3. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810).

1.4. „RTFSR Civilinis kodeksas veikęs L TSR teritorijoje“, Vilnius: Valstybinė politikos ir mokslinės literatūros leidykla, 1954 m.

1.5. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, 1994 m. redakcija, Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1995 m: http://en.wiktionary.org/wiki/venire_contra_factum_proprium .

2. Specialioji literatūra:

2.1. V. Mikelėnas „Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija“, Vilnius: Justitia, 1996 m.

2.2. “Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis” (moksl. Red. Vytautas Mizaras. Vilnius: Justitia, 2009 m.

2.3. V. Mikelėnas “Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos”, Vilnius: Justitia, 2001 m.

2.4. V. Mikelėnas “Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė”, I t. Vilnius: Justitia, 2004 m.

2.5. P. Vitkevičius et al. „Civilinė teisė: vadovėlis“, Kaunas: Vijusta, 1997 m.

2.6. D. Ambrasienė et al. „Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis.“, II tomas, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2008 m.

2.7. D. Ambrasienė et al. „Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis.“, III laida, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006 m.

2.8. Z. Zweiger, H. Kotz. „Lyginamosios teisės įvadas“ – Vilnius: Eugrimas, 2001 m.

2.9. D. Vasarienė „Civilinė teisė. Paskaitų ciklas“ Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002 m.

2.10. P. F. Girard „Romėnų teisė“, II tomas, Kaunas, 1932 m., p. 115.

2.11. I. Nekrošius, V. Nekrošius, S. Vėlyvis „Romėnų teisė“, II leid., Vilnius: Justitia, 1999 m.

2.12. A.T. Veličkienė “Lotynų kalba. Vadovėlis teisininkams”, Vilnius: Lietuvos teisės akadamija, 2000 m.

2.13. T. Kontautas „Draudimo sutarčių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2007 m.

2.14. G.Dominas, V.Mikelėnas „Tarptautinis komercinis arbitražas“, Vilnius: Justitia, 1995 m.

2.15. S. Drazdauskas „Bendrosios Sutarčių teises vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei“, daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė, Vilniaus universitetas, 2008 m.

2.16. V.Mizaras et al „Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys“, Vilnius, Justitia, 2007 m.
2.17. „Europos sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje“, Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005 m.
2.18. O. Petroškevičienė “Anglosaksų valstybių žodinių įrodymų taisyklės (ang. PAROL Evidence Rule) taikymo problemos”, in Teisės ir mokslo praktikos žurnalas Justitia, Vilnius, Nr. 2007/4 (66), 2007 m.
2.19. E. Miliukas „Novacija: teorija ir praktika“, teisės ir mokslo praktikos žurnalas Justitia, Vilnius, Nr. 2007/4 (66), 2007 m.
2.20. T. Klimas “Comparative contract law: A transystemic approach with an emphasis on the continental law – cases text & materials”, Carolina academic press, Durham, North Caroina, 2007 m.
2.21. E. McKendrick “Contract Law: text, cases and materials”, 3 leidimas, Oxford university press, 2007 m.
2.22. G. Treitel „The Law of Contract“, 11th edition, Sweet & Maxwell, 2003 m.
2.23. A. Hudson „Understanding Equity & Trust“, Cavendish, 2004 m.
2.24. D. Johnston & R. Zimmermann „Unjustified Enrichment Key issues in comparatyve perspective“, Cambridge University Press, 2002 m.
2.25. E. Cooke "What are we going to do about estoppel" in *Contemporary Property Law* ed. P. Jackson and D.C.Wilde, Ashgate: Darmouth, 1999 m.
2.26. R. Goode “Comercial Law”, 2nd edition, Penguin books, 1995 m.
2.27. R. Stone & R. Cunnington “Text, cases and materias on contract law”, Routledge-Cavendish, 2007 m.
2.28. H. Beale “Chitty On Contracts” 29th edition: Volume 1, General Principles, Sweet & Maxwell Ltd, 2004 m.
2.29. E. McKendrick „Contract Law“, 2-nd edition, Oxford University Press, 2005 m.
2.30. J. Beatson „Anson‘s Law of Contract“ 28th edition, Oxford University Press, 2003 m.
2.31. H.G. Beale, W.D.Bishop & M.P.Furmston „Contract: Cases and Materials, 5th ed., Oxford university press, 2007 m.
2.32. P. Richards “Law of contract”, 7th ed., 2006 m.
2.33. G. McMeel “The Construction of Contracts: Interpretation, Implication and Rectification”, Oxford University Press, 2007 m.
2.34. J.E. Stannard „Delay in the Performance of Contractual Obligations“, Oxford university, 2007 m.
2.35. R. Stone „The modern law of contract“ 6th edition, Cavendish Publishing Limited, 2005 m.

2.36. R. Cunnington “Text, cases and materials on contract aw”, Routledge-Cavendish, 2007 m.
2.37. R.Taylor & D.Taylor „Contract Law Directions”, 2nd ed., Oxford university press, 2007 m.
2.38. G. Samuel “Contract law: cases and materials”, Sweet &Maxwell, London, 2007 m.
2.39. Ch. Allen “Practical guide to evidence”, 2nd ed., Cavendish, 2008 m.
2.40. E.A. Farnsworth „Farnsworth on contracts“ Vol. 1, third edition, Aspen Publisher, New York, 2005 m.
2.41. D. Johnston „Roman law in context“, Cambridge university press, 1999 m.
2.42. D. Johnston & R.Zimmermann „Unjustified enrichment key issues in comparative perspective“, Cambridge University Press, 2002 m.
2.43. H. Kotz & A. Flessner „European contract law: formation, validiry and context of contracts; contract and third parties“, Vol. 1, Clarenden Press: Oxford, 2002 m.
2.44. Dh Van Zyh „History and principles of Roman private law“, Durban: Butterworths, 1983 m.
2.45. O. Lando „Issues and tendencies of the development of contract law influence of the ‚troika” - „Šiuolaikinės civilinės teisės raidos raidos tendencijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys“, Vilnius: Justitia, 2007 m.
2.46. “Principles of the existing EU Contract Law (Acquis Principles), Contract I: pre-contractual obligations, conclusion of contract, unfair terms”, European Law publishers, 2007 m.
2.47. R. Rerrari, H. Flechter & R.A. Brand (Ed.) „The draft UNICITRAL digest and beyond: cases, analysis and unrisolved issues in the U.N. Sales convention“, Munich: Sellier European Publishers, 2004 m.
2.48. J.R.Crawford and, T.D.Grant “Exhaustion of local remedies”, 2004 m.
2.49. A. Hartkamp “Towards European Civil Code”, 3 – ed., Kluwer Law International, 2004 m.

3. Praktinė medžiaga

3.1. LAT 2001 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-447/2001;
3.2. LAT 2004 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-136/2004;
3.3. LAT 2005 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-38/2005;
3.4. LAT 2006 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-24/2006;
3.5. LAT 2006 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-108/2006;
3.6. LAT 2006 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-349/2006;
3.7. LAT 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-P-382/2006;
3.8. LAT 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-614/2006;
3.9. LAT 2006 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-619/2006;
3.10. LAT 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-82/2009;
3.11. LAT 2009 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-455/2009;

3.12. LAT 2007 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-538/2007;
3.13. LAT 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-343/2008;
3.14. LAT 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-446/2008;
3.15. LAT 2009 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6/2009;
3.16. LAT 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-82/2009;

4. Elektroniniai dokumentai

4.1. Anglų ir lietuvių teisės terminų žodynas, Tildės kompiuterinis žodynas, 1996-2006.
4.2. Lietuvos notarų rūmų internetiniame tinklalapyje pateikiama išsami notariato istorija: http://www.notarurumai.lt/?item=ist&id=9035&lang=1 .
4.3. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės - http://www.stat.gov.lt/lt/; taip pat žiūrėti
4.4. Jungtinių Tautų komisija dėl tarptautinės prekybos teisės – www.unicitral.org.
4.5. CISG konvencijos komentaras - http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/sales/cisg/CISG.pdf
4.6. Unidroit Tarptautinių komercinių sutartičų principų komentaras: http://www.unilex.info/dynasite.cfm?dssid=2377&dsmid=13637&x=1;
4.7. 1976 m. UNCITRAL arbitražo taisyklės: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules/arb-rules.pdf ;
4.8. PECL principai ir jų komentaras - http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/ ;
4.9. Mark Blanc Enciclopedia of public international law, interaktyvus: http://www.mpepil.com/home.
4.10. Pagrindinio komiteto išvada dėl Civilinio kodekso šeštosios knygos „Prievolių teisė“ projekto (P-2530), http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=105060 .

SANTRAUKA

Romėnų teisininkai aiškino, jog sutarčiai sudaryti vien šalių vidinės valios, noro nepakanka - vidinė valia, kol nėra išreikšta, negali sukelti teisinių padarinių, nes žmonės apie ją tiesiog nieko nežino[189]. Kadangi šalys privalo aiškiai išreikšti savo valią sudarant sandorį, šiandien toks valios išreiškimas dažniausiai pasireiškia įtvirtinant ją sutartyse. Tačiau sudarius sutartį, neretai šalys atitinkamai veikia, ko pasėkoje siekia pakeisti savo sutartinių santykių turinį, to neįtvirtindami sutarties pagrindu. Todėl natūraliai kyla klausimas – ar toks valios išreiškimas (konkliudentiniais veiksmais) gali lemti tai, jog rašytinės sutarties nuostatos bus pakeistos? Būtent į šį klausimą ir mėginama atsakyti šiame darbe.

Siekiant atsakyti į aukščiau įvardytą klausimą, darbe analizuojami sutarties formos reikalavimai nuo pat Romos teisės laikų. Pateikiamas šiandieninis reguliavimas dėl keliamų reikalavimų sutarties formai Anglosaksų ir Kontinentinės tradicijos šalyse, tai lėmusios priežastys ir ateities vizija pagal *Troikos* (CISG, Unidroit ir PECL principų) reguliavimą. Išsamiai atskleidžiami sutarties formos laisvės bei *contrarius actus* principai. Daugiausia dėmesio šiame darbe skiriama *contrarius actus* principo išimčiai, vadinamai Estoppel taisyklei Anglosaksų tisinėje tradicijoje, kurią yra perėmę dauguma Kontinentinės tradicijos šalių, o taip pat ir *Troikos* reguliavimas. Paskutiniame šio darbo skyriuje analizuojama Lietuvos teisėje įtvirtinta Estoppel taisyklė, kuri yra perimta iš Unidroit principų 2.1.18 straipsnio ir iki šiol sėkmingai taikoma Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje.

Raktiniai žodžiai: Estoppel, sutarties formos reikalavimai

[189] I. Nekrošius, V. Nekrošius, S. Vėlyvis „Romėnų teisė“, II leid., Vilnius: Justitia, 1999 m., p., 219.

SUMMARY

Rome lawyers annotated that only the will or desire of the parties to conclude a contract is not enough, until it is expressed bilateral. In other way the contract would be concluded because parties would not know each other will[190]. Since parties must express their will unequivocal, today they will generally is expressed in written contracts. But sometimes parties after concluding a contract takes some kind of performance expecting that this action will change content of the contract, without amendments established in the contract. This situation brings to light a question – whether these actions can amend content of concluded contract? Exactly this question is observed in this work.

With a view to answer above set question, author of this work researches requirements of contract form starting from ancient Rome regulation. Author also overlooks contract form requirements in common law and continental traditions law systems, named regulation reasons and the vision of the future in accordance with the *Troika* (CISG, Unidroit and PECL principles). Disclosed in details principles of freedom of the contract form and *contractus actus*. The focus of this work is granted exceptionally about *contrarius actus* principle exemption which is known as Estoppel rule in common law tradition system, which is also detected in continental tradition law system and *Troika*. The last chapter of this work analyzes the Estoppel rule in Lithuanian law system and how it is successfully applied in Lithuanian Supreme Court practise.

Key words: Estoppel, requirements of form of contract.

[190] I. Nekrošius, V. Nekrošius, S. Vėlyvis „Romėnų teisė“, II leid., Vilnius: Justitia, 1999 m., p., 219.

Magistro baigiamasis darbas baigtas 2009 m. gruodžio 15 d.

Magistrantas Eugenijus Miliukas

eugenijus.miliukas@gmail.com +370 676 05760